OHCHR

UNAMA

په افغانستان کی په خپل سر توقیف

د عمل لپاره یوه غوښتنه

لومړی برخه

سپارښتونه او عمومی مطالب

د بشری حقونو څانګه، یوناما
کابل

UNAMA

OHCHR

په افغانستان کی په خپل سر توقیف:

د عمل لپاره یوه غوښتنه

لومړی برخه

عمومی مطالب او سپارښتونه

د بشری حقونو څانګه، یوناما
کابل

۲۰۰۹ کال جنوری

فهرست

ډالۍ.. ب
د منني مراتب...ج
د اجرااتو لنډيز ....د
سپاربښتني ....و
۱- عمومي توضيحات... ۱
۲- په افغانستان کې د خپل سري توقيف تعريفول.. ۴
۳- په افغانستان کې د خپل سري توقيف ډولونه.. ۶
٤- د تاکل شويو نمونو اصلي علتونه.. ۱۳
لومړۍ ضميمه: د ښکيلو ډلو له خوا سپاربښتنې.. ۱۷
دويمه ضميمه: د لغاتو مجموعه.. ۲۴
د صفحې د پای يادونه... ۲۵

ډالۍ

دغه راپور زمونږ د پخوانی همکاری، اغلی کمالا جاناکیرام د یادګیرنې لپاره ډالۍ کیږي. اغلی کمالا د خپل ماموریت د پای ته رسیدو څخه وروسته په کولمبو کې د سفر په مهال ووژل شوه. د نوموړې ژمنه د دې اصل پر بنیاد چې افغانانو سره مرسته وشي تر څو د ښه ژوند خاوندان شي تر اوسه نومیالۍ ده او زیاته مننه ورڅخه کیږي.

د منني مراتب

یوناما غواړي چې د بشري حقوقو د ټیم څخه د هغه د زیار له امله کوم چې په دغې پروژه کې یې د ۲۰۰۶م کال د سپتمبر د میاشتې نه را په دی خوا کار کړی دی خپله مننه بیان کړي. د خپل سري توقیف د تفکیک کمپاین به پرته د هغوی د زیار، ژمني او مسلکی کار څخه هیڅکله بریالی شوی نه و.

په ځانګړې توګه، د کیرستی فارمر، د ساجده باتول حسینی، او د دار اکاتز کارونه د پروژې د بریالیتوپ یوه منسجمه برخه وه. کیرستی د څارنی لومړی پړاو طرح کړ، او د دولتی او غیر دولتی همکارو موسسو ملاتړ یې ترلاسه کړ. ساجده د څارنې د دویم پړاو د مؤسساتی معلوماتو د مسوده جوړولو د پړاو یوه اساسی برخه وه. دارا دغې پروژې ته لارښوونه وکړه او د دغه راپور مسوده یې جوړه کړه.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون (AIHRC) او په ADVC کې د هغه مرستـه، مشوره او ګډون د دغه راپور د تولید لپاره یوه ضروری برخه وه. همدارنګه، د کورونیو چارو د وزارت، د عدلیې د وزارت و د ستري محکمې تینګ ملاتړ او همکاری د دغه راپور په جوړیدو کې یو بل مهم عامل و. د همکارو موسسو مرستـه، لکه د نړیوالی پرمختیا او د قانون موسسې (IDLO)، د متحده ایالاتو دولتی دیپارتمنت د عدالت د سکتور د ملاتړ پروګرام (JSSP) او د بشری حقوقو د عالی کمشنری د همکارانو مرسته د ADVC دغه پروژه پیاوړې کړه. برسیره پردې، د یوناما د قانون د حاکمیت د څانګې دوامداره مرسته د دغې پروژې لپاره ډیره با ارزښته وه.

د اجرااتو لنډيز

په ټول افغانستان کې افغانان د بيرونکي نظم په ترڅ کي د پوليسو، څارنوالانو، قاضيانو، او د توقيف د مرکز د رسمي چارواکو له خوا پخپل سري توګه بنديان کيږي. دغه ډول توقيفونه يو سيتماتيک بهير دی او په بيلابيلو بڼو رامنځته کيږي. پخپل سري توګه د افغانانو توقيفول د افغانستان د اساسي قانون او د نړيوالو بشري حقوقو د هغو معيارونو څخه تيری دی کوم چې افغانستان هغو ته ژمنه کړي ده. په ځانګړې توګه دغه ډول توقيفول د ټولو افغانانو د آزادۍ د حقوقو او د قانون څخه سرغړونه ده او همدارنګه د هغوی حيثيت ته سپکاوی دی. د خپل سري توقيفونو يوه بله ناوړه پايله دا ده چې د افغانستان د توقيف په مرکزونو کې د بنديانو ډيره زياته ګڼه ګونه رامنځته شوې ده. همدارنګه، پخپل سري توقيفونه د بنديانو کورنيو ته بې لزومه ټولنيز او اقتصادي ستونځې رامنځته کوي څکه د هغوی عايدات او ټولنيز حيثيت له منځه ځي. په پراخه پيمانه پخپل سري توقيفونه د قضايي سيستم او د دولت په اړه د عامه خلکو ډاډ لمنځه وړي.

د دی لپاره چې دغه ډول توقيفونه بدلون وموومي، نو د افغانستان دولت ژمنه کړې ده چې د افغانستان په ټرون کې، د افغانستان د ملي پرمختيا په ستراتيژی کې او همدارنګه د ملي عدالت په پروګرام کې به سموونکي اقدامات رامنځته او پلي کړي.

په دغو زيارونو کي د دې لپاره چې د افغانستان د دولت سره مرسته وشي، د افغانستان لپاره د ملګروملتونو د مرستې ماموريت (يوناما)، د افغانستان د بشري حقونو د خپلواکه کميسيون په همکارۍ په ټول افغانستان کې د کورنيو چارو د وزارت او دعدليې وزارت په توقيفونو کي د ۲۰۰۶م کال د نومبر د مياشتي نه د ۲۰۰۸م کال تر جولای پورې د بنديانو د وضعيت څارنه ترسره کړی ده. راپور د دغه څارنې څخه په استفادې سره د توقيفونو علتونه او نمونې څيړي او د هغو اقداماتو په هکله سپارښتنه کوي کوم چې د دغه راز توقيفونو په وړاندې په اغيزناکه توګه مبارزه وکړي. په دغه راپور کې هغه بنديان نه شامليږي کوم چې جګړې پورې اړه ولري او يا هغه بنديان چې د ملي امنيت د رياست يا د نړيوال نظامي ځواکونو له خوا نيول شوي وي.

لومړی، څارني و موندله چې ډير ځله افغانان پرته د حقوقی بنسټ څخه د اخلاقی جرمونو، د واده د ژمنو څخه د تيري، د کورنۍ د شخړو يا په خپلوانو باندې د فشار په پايله کې د اقرار اخيستلو له امله بنديان کيږي.

دويم، داسې نښې نښاني شته چې افغانان د دې لپاره بنديان کيږي ترڅو د خپلو و حقونو څخه تير شي، لکه په ځانګړې توګه د بيان آزادي او د ښځو ډيري بنسټيز حقونه.

دريم، افغانان پرته له دي چې د ضروري او مروجي ساتني څخه برخه مند شي توقيف کيږي، چې په دې توګه ډيرتوقيفونه پخپل سري کيږي.د دفاعي طرزالعملونو يو مهم هغه چي بايد د يوي نيوني د قونونيت په اړه چټکه او نوبتي څيړنه د يوي محکمي د لاري وسي، د افغانستان په قوانينوکي ځای نلري او نه هم د يو نيول سوی کس د نيوني د نه قانونيت په اړه د اعتراض د حق قانون سته. په دي ډول هغه خپلسري نيوني چي مخنيوی يي شونی و اجازه ورکړل سوي او ډير وخت دغه نيوني د يوه اوږده مهال لپاره وي

نورې مروجې ساتني چې موجود دي، لکه د خپل ځان پر ضد شاهدی نه ورکول او وکيل مدافع ته د لاس رسی حق دی درناوی نه دی شوی. د دفاعي سلاکار نه منل يا نشتوالي په ځانګړې توګه د دفاعي سلاکار ترلاسه کول يا شتون يوه ستونځه ده، او د دفاعي سلاکار برابرول د څارني يو حياتي ميکانيزم دی کوم چې د ډيرو پخپل سري توقيفونو مخنوی کوي او نوری ناوړه استفادې کموي. په څرګند ډول، د وخت محدوديت د توقيف څخه د مخه محاکمي لپاره، کوم چې د محاکمي حق پرته له ځنډ څخه تضمينوي يا بايد پريښودل شي، په منظم ډول نه رعايت کيږي، چې په پايله کې يو شمير زيات توقيفونه پخپل سري توګه ترسره کيږي.

په عمومي توګه، يوناما دې پايلې ته ورسيد چې دغه ډول توقيفونه په بنسټيزه توګه پنځو مهمو عواملو ته منسوبيږي – همدارنګه نور عوامل لکه منابع او مسلکي وړتيا هم په دی کې مهم رول لوبوي.

لومړي، په افغانستان کی د عدالت سياليزه اصول شته – لکه د عدالت رسمي سيستم، د عدالت غير رسمي سيستم، او فرهنګي او مذهبي

دودونه. دغه سیالیزه اصول د احتمالي جنایت سبب ګرځي کوم چې د جنایي عدالت سیستم تر اغیزې لاندې راولي او دا په خپل وار سره د توقیف او د مروجو ساتنو د کار په هکله بیلابیلي پوهي رامنځته کوي او چارواکي تر نفوذ لاندې راولي ترڅو ځیني کسان توقیف کړي. دغه سیالیزه اصول د دفاعي سلاکار په وړاندې عمومي دښمني ته لمن وهي او د ښځو په اړه د عدالت د بیلابیلو معیارونو د رامنځته کیدو سبب ګرځي.

دویم، د افغانستان حقوقي او برابرونکي چوکاټونه نا کافي دي او د چارواکو لپاره مهم حقونه یا لاربښوونه نه شاملوي. دریم، د افغانستان د عدالت رسمي سیستم لا تر اوسه د پوهې، ظرفیت او وسائلو په برخه کې د مخ پر ودې مؤسساتو په توګه سیستماتیک کمزورتیا رامنځته کوي کوم چې د یو شمیر پخپل سري توقیفونو سبب ګرځي. څلورم، د مجازاتو معافیت، اداري فساد او د څارني کمزوري میکانیزمونه په ناسمه توګه د پخپل سري توقیفونو کړو وړو ته ادامه ورکوي. پنځم، د زده کړې او د ظرفیت د ودې پروګرامونه نا کافي دي چې نه شي کولای د افغانانو د عدلي پوهې او د عدالت په رسمي سیستم کې د لازمه معیارونو تر منځ اصولي نیمګړتیاوې لیرې کړي. دغه پایلې او تحلیلونه د ښکیلو ډلو د یو لړ پراخ بنسټه سلا مشورو سره د یو لړ سپارښتنو بنسټ جوړوي چې څرنګه پخپل سري توقیفونه باید اداره شي. دغه سپارښتني په بله برخه کې طرحه کیږي.

سپارښتنې

دا لاندې سپارښـتنې د خپل سـرې توقيفونو د مبارزې لپاره نورڅانګړې وړانديزونه وړاندې کوي. د ANDS د ملی عدالت دسـکتور ستراتيژې او د ملی عدالت د پروګرام د خپريدو په رڼا کې، د سپارښتنو څانګړې او اړونده برخې توضيح کيږي.

لومړی سپارښتنه

سمدلاسه د حقوقی چوکات نوې کول ترڅو په بشپړه توګه د حقونو قانونی ساتنه ډاډه شي.

سپارښتنه کيږی چې د عدليې وزارت، د کورنيو چارو وزارت، ستره محکمه او پارلمان د نړيوالو موسسو په مرسته سمدلاسه د حقوقی چـوکات نـوی کول پيل کړي – په شـمول د جزا قانون او د لنډمهاله جنايی کړنـلاری قانون - ترڅو هغه نيمګړتياوې چې په دغه راپور کې ټاکل شـوی دی د ملی عدالت د سـکتور د سـتراتيژی د دويم هدف د ترلاسـه کولو د زيارونو د يوې برخې په توګه پوره او ډاډه شي. په ځانګړې توګه، د جنايی طرزالعملی قانون د مسـودې د جوړولو کميټه چې مشـری يې د UNODC او JSSP په غاړه ده، د عدليې وزارت د تقنين رياست او پارلمان بايد دا لاندې تجديدونو ته لومړيتوب ورکړي:

<u>د محاکمې څخه مخکې د توقيف په اړوند د قانونيت پريکړه: کړنلاره</u>

- توقيف پورې اړونده پريکړې بايد د څارنوال څخه قضايی سيستم ته انتقال ومومي.
- جنايی پورې اړونده د توقيف قانونيت بايد د محکمې له خوا وروسته د دريو ورځو نيونې يا توقيف څخه تجديد شي.
- د محبوس حق ته بايد درناوی وشی ترڅو په محکمه کې د توقيف په وړاندې وننګوی او فيصله پرته د ځنډ څخه ترلاسه کړي. د دغه اصل د يوې برخې په توګه، د جنايی کړنلارې د قانون مسوده بايد دا غوښتنه وکړي چې محبوسينو ته سمدلاسه د هغو تورونو ، موضوعاتو او جرمونو په هکله خبر ورکړی کوم چې د دوی په مقابل کې بيان او دوسيه شوی وي.
- د توقيف د قانونيت دوره ای تجديد بايد مخکې د محاکمې د مودې څخه د محکمې له خوا وغوښـتل شـی (د بيلګې به توګه په هره مياشت کې يو ځلې)
- محکمې ته بايد روښـانه واک ورکړل شـی چې د محاکمې څخه مخکی په هر پړاو کې محبوس خوشـې کړې که چيرته جوته شی چې توقيف قانونی او معقول نه دی
- د محاکمې څخه د مخه د وخت حدود بايد تعديل شـی ترڅو په معقوله وخت اود محبوسـينو د حقوقو سـره سم د عملياتی تعادل په ترڅ کې ډيرې ښې محاکمې ډاډه او محبوسين د ډير کم ممکنه وخت لپاره توقيف شی.

د دغه نيمګړتياو د پوره کولو لپاره لازمه ده چې په عمومي توګه د جنايی کړنلارې په قانون کې، د بنديخانو او توقيفونو د مرکز په قانون کې، د محکمو په تشکيلاتی جوړښت کې او د پوليسو په قانون کې تجديدونه شامل شی.

<u>د محاکمې څخه مخکې د توقيف په اړوند د قانونيت پريکړه: اساسي</u>

- په روښانه توګه د هغو دلايلو لست په تفصيل سره توضيح کول کوم چې شکمن يا تورن کس ښايی د هغه له امله د محاکمې څخه مخکې توقيف شی او دا خبره بايد ډاډه شی چې نومړی دلايل د بی ګناهې او ازادی په اړوند د اساسی قانون د تضمين او نړيوالو معيارونو سره سم وی. په ځانګړې توګه د ICPC د څلورمې مادې تجديد بايد ډاډه شی څکه داسی ښکاری چې دغه ماده توقيف ته د جبری معلوماتو اخيستلو په موخه اجازه ورکوی.
- د CPC په نوې مسوده کې د ضمانت په مقرراتو باندې بيا کتنه ترڅو د احتمالی بيګناهی د ICCPR د ۹ (۳) مادې سره سمون ولری او مالی تضمين تقويه کړی او همدارنګه نورې هغه سپارښتنې تطبيق کړی کوم چې د نړيوالو ميعارونو اوملی قانون سره سم د UNODC د حبس د بلې چارې د تطبيق د څانګې له خوا بيان شوی دی.

- د محکمــو لپــاره د مقرراتــو زیاتول تر څو د محاکمې څخه دمخه پړاو کې مالی ضمانت او نورې چارې د توقیف په بدل کې په نظر کې ونیسی (د UNODC د راپور سپارښتونو ته مراجعه وکړی)

د خپل سري او ناقانونه توقیف د مخنیوی لپاره نور تجدیدونه

- د جنایي کړنلارې د قانون په مسوده کې یوه داسې مقرره شاملول چې یوکس خپل په وړاندې باید شاهدی ورنکړای شی کوم چې د هغه د چپتیا او یا چپه خوله پاتې کیدو حق زیات شی.
- د جنایي کړنلارې د قانون په مسوده کې، د پولیسو په قانون کې، او نورو اړونده قوانینو کې د مقرارتو زیاتول تر څو په روښانه توګه د داسې توقیف مخنیوی وکړی کوم چې د جبری معلوماتو د اخیستلو بر بنسټ ترسره کیږي.
- د حقوقــو لــه پلــوه د جنایی کړنلارې د قانون په مســوده کې د داســې مقرراتو پیاوړې کول کوم چې محبــوس دا حق ولری چې د پوښــتنو، اوریدلو او نورو تحقیقاتو لکه د پولیس ، د څارنوالانو، او قاضیانو په الزاماتو کې دفاعی ســلاکار حضور ولری ترڅو محبوس ته د پوښتنو / اجرااتو د پیل په مهال خبر ورکړي.

د خپل سري او ناقانونه توقیف تشخیصول او اصلاح کول (د محاکمې څخه د مخه او د محکومیت څخه وروسته)

- د نړیوالو میعارونو ، ملی قانون او د UNODC د حبس د بلی چارې د تطبیق ځانګې د سپارښتنو سره سم د حبس د بلې چارې د پیدا کولو لپاره د مقرراتو څېړل او پیاوړې کول.
- د محبوسینو د خوشې کولو د حق به اړوند په قانون کې د لا روښانه، غښتلې او ځانګړې مقرراتو یوځاې کول که چیرته (الف) داسې شواهد موجود نه وي چې د توقیف لپاره لار اواره کړي، (ب) د توقیف اړونده کړنلارو په شمول د ټاکلې وخت څخه تیری شوی وي. په ځانګړې توګه دا لاندې اصلاحات باید راوستل شي:
    - o د پولیسو په قانون کې اصلاحات راوستل ترڅو داسې مقررات پکښې شامل شي چې پولیسو ته په روښانه توګه صلاحیت ورکړل شــي چې هغه کســان خوشــې کړي چې په خپله یې توقیف کړي وي که چیرته داسې شواهد پیدا نشي چې د محبوس په هکله بد ګماني تایید کړي.
    - o د جنایي کړنلارې د قانون په مسوده کې د داسې مقرراتو شاملول کوم چې دا ټکې روښانه کړي چې محبوسین باید سمدلاسه خوشې شي که چیرته نوموړې شرایط یعنی د شواهدو نشتوالی رامنځته شي، او
    - o د بندیخانې او د توقیف د مرکزونو د قانون په اړوند د ٢٠ (۴) می مادې توضیح کول تر څو عدلیې وزارت محبوس خوشې کړي کله چې د توقیف څخه د مخه محاکمې د وخت د حد څخه ســرغړونه وشــي، وروســته له دې چې په ســم وخت ســره محکمو، لوی څارنوالۍ او دفاعې سلا کار ته خبر ورکړل شوي وي.
- په قانون کې باید په روښانه توګه بیان شې چې کومه موسسه ، او د کومې کړنلارې په واسطه پخپل سرې توقیفونه حل او فصل کړي، په شمول د دې ټکې چې څنګه د محکمې د امر په اساس د محبوس خوشې کول کوم چې په مروجه توګه په نظر کې نه نیول کیږي.
- د هرې موسسې (د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالۍ، محکمه) نه باید غوښتنه وشي چې د یو داخلې نظارت میکانیزم رامنځته کړي کوم چې داسې صلاحیت ولري چې د خپل سري توقیفونو د مخنیوي او اصلاح لپاره لازمه اجراات ترسره کړي، په شمول د داسې معلوماتو برابرول چې د هغه په ترڅ کې به جنایي تحقیقات ترسره شي. د داخلې نظارت د میکانیزمونو کلنی عامه راپور باید پارلمان ته وسپارل شي.
- په اړونده قوانینو کې د مقرراتو زیاتول کوم چې داسې کسان خوندي کړې چې په خپل سر توقیفونه یې تشخیص کړی او د قانون له مخې یې پخپل سر توقیفان هیله کړی او په قانوني توګه پخپل سري توقیف شوي بندیان د ځوروني او بې اساسه اجرااتو څخه خلاصون په موخه هیله کړی.

د جنایې عملونو په اړوند مقررات

- خپل سري توقیف د جنایي عمل په توګه تعریفول،
- د جزا په قانون او نورو اړونده قوانینو کې د جنسی تیری جنایت او بشري قاچاق د جنایتکاره د مرتکبینو په توګه باید تعریف شي نه د قربانیانو په توګه

دویمه سپارښتنه

د نظارت او حساب ورکوني توضیح او پیاوړي کول

د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزمونه

- کابینه او ستره محکمه باید د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزم رامنځته کړي تر څو د زیاتي مودې د خپل سري توقیفونو داسې قضیې حل او فصل کړي کوم چې تر اوسه د ولسوالی او ولایت په کچه نه دي حل شوي.
  د دغه کار د اجرا څخه مخکې، دا سپارښتنه کیږي چې:
  - o کابینه به د سترې محکمې په سلا د بندیخانو او د ولسوالی او ولایت په کچه د هغو کمیټو په هکله د عالي شورا قیمومیت، هدف او صلاحیت توضیح کړي کوم چې د عدلیې د وزارت د توقیف د مرکزونو په اداره باندې څارنه کوي، او دا ټولې کمیټې د توقیف د مرکزونو او بندیخانو د قوانینو په ترڅ کې رامنځته شـوي دي. په ځانګړې توګه دا ټکې باید جوت شـي چې آیا دغه میکانیزمونه کولای شي چې پخپل سري توقیف شوي بندیان تشخیص کړي اویا یې خوشې کړي.
  - o د کورنیــو چارو د وزارت په بندیخانو کې د خپل ســري توقیفونــو د هغو قضیو د حل لپاره چې باید بندیان د عدلیې وزارت بندیخانــو تــه انتقال شــي، د عدلیــې وزارت، د کورنیو چارو وزارت او لــوی څارنوالی باید د نومــوړو قضیو د حل لپاره صلاحیت او پروسه توضیح کړي.
- ترهغه وخته پورې چې نوموړی صلاحیت او پروسه توضیح کیږي او د ادارو ترمنځ د نظارت لازیات دایمی میکانیزم رامنځته کیږي، نو
  - o د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی، او د کورنیو چارو وزارت باید په ټینګه تشـویق شـي چې سمدلاســه او په ګډه توګه د توقیف د ټولومرکزونو، څارنوالانو او پولیســو څخه په هر ولایت کې غوښــتنه وکړي چې یو غښــتلی وضعي راپور دې د ټولو بندیانواو محبوسینو په هکله کوم چې د کورنیوچارو د وزارت او د عدلیې د وزرات په بندیخانو کې بندیان دي د یوې میاشتې په موده کې جوړ کړي، او کله چې ممکنه شوه مناسبه اصلاحاتي اجراات دې تر سره کړي.
    - ▪ په دغو راپورنو کې باید ټول باالقوه پخپل ســري توقیفونه ذکر شــي او تعقیبی اجراات یا د خنډونو لیړی کول باید ذکر شي.
    - ▪ راپور باید د عدلیې وزارت د محبس رئیس ته ، د کورنیو چارو د وزارت د بشــري حقونو رئیس ته او د لوی څارنوال مرسیتال ته د څارنې او مناسبه مؤخذ په توګه د اجرااتو لپاره وسپارل شي.
    - ▪ د وضعیت پیاوړی راپور باید په هرو دریو میاشــتو کې وســپارل شــي تر هغه وخته پورې چې یو بل میکانیزم رامنځته کیږي.
  - o ســتره محکمه باید په ټینګه و هڅول شــي چې د ولســوالی او ولایت محکمو څخه غوښتنه وکړي چې د یوې میاشتې په موده کې داســې قضیې وټاکي چې د قانوني وخت د حد څخه زیاتې ځنډیدلې وي، او همدارنګه وروســتني راپورونه دې په هرو دریو میاشــتو کې وســپاري. همدارنګه ســتره محکمه باید د اړونده محکمې په شمول د سترې محکمې څخه غوښتنه وکړي چــې د حقوقــي دعــوا د ثبتولو په دفتر کې دغــو قضیو او هغو قضیو ته لومړیتوب ورکړي کــوم چې د وضعیت په پیاوړي راپور کې ټاکل شــوي دي. همدارنګه سپارښــتنه کیږي چې ســتره محکمه د مراجعینو صورت حساب جوړ کړي او د هغه سره سم دې قضیو ته لومړیتوب ورکړي.

د داخلي نظارت د پیاوړي کولو میکانیزمونه

- پــه ټینګه سپارښــتنه کیږي چې هره موسســه (د کورنیو چــارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی، ســتره محکمه) باید د نظارت داخلي میکانیزمونه کوم چې جوړ شوي ارزیابي کړي او همدارنګه د هغوی اغیزناکتوب د خپل سري توقیفونو د ټاکنې، حــل او فصــل او مخنیــوي په هکله د ۲۰۰۹م کال د مئ د میاشــتو پورې و ارزوي، او د دغو ارزونو پر بنســټ د ۲۰۰۹م کال د جولای د میاشــتې پورې دې یو داســې پلان رامنځته کړي کوم چې دغه میکانیزمونه پیاوړي کړي. په ځانګړې توګه، سپارښــتنه کیږي چې د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو افسران او د لوی څآرنوالی د څارنې څارنوالان او د سترې محکمې د نظارت ظرفیت باید ازمایښت شي.

- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت،او لوی څارنوالی باید په ټینګه خپلواړوندو د څارنې د توقیف داخلي میکانیزمونو(د بشري حقونو افسران، د توقیف د مرکز رئیسان، او د څارنې څارنوالانو ته دنده ورکړي چې په ترتیب سره د څارنې او راپور ورکولو دوره د قانوني وخت او د محدودیت او تنګوالی په نظر کې نیولو سره دې لږ تر لږه تر دوو اونیو پورې زیاته کړي.
- لکه څنګه چې په NJSS کې یادونه وشوه، سپارښتنه کېږي چې اخلاقي قوانین او مسلکي معیارونه باید رامنځته او د کورنیو چارو په وزارت، د عدلیې په وزارت، په لویه څارنوالی او په قضایي سیستم کې دې پیاوړي شي.

دریمه سپارښتنه

د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه په ټولو مؤسساتو کې د همغږۍ د ښه والي لپاره کارکول

- په ټینګه سپارښتنه کېږي چې د توقیف د مسائلو په اړوند د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه د همغږۍ لپاره، ستره محکمه، د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو رئیسان،او لوی څارنوالی دې د عملیاتو په یوې معیاري کړنلارې باندې ترکومه ځایه چې ممکنه وي موافقه وکړي. په کړنلاره کې باید د مؤسساتو ترمنځ د دوسیو د انتقال په هکله پروتوکولونه شامل وي ، اجراات باید وشي کله چې دوسیه نامکمله وي یا ورکه وي، او څارنه دې په کړنلاره کې شامله وي کله چې د وخت د حدودو څخه تیرې کیږي.
- هڅه باید وشي چې پروژې باید په NJP کې شاملې شي کوم چې په نظر کې نیول کیږي چې د معلوماتو د اداري سیستم باید اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه پرته د ځنډ څخه د افغاني اړونده مؤسساتو له خوا پلي شي او په بشپړه توګه د کومکی ټولنه او ملګرو ملتونو له خوا باید تمویل شي. په دغه کارکې د قضې د اداري د سیستم د مسئولیت ټاکنه شاملیږي کوم چې اوس مهال د متحده ایالاتو د دولتي دیپارتمنت لپاره دعدالت د سکتور د مرستې پروګرام او د سکتور مرستندویه پروګرام یې ازمیښت کوي
- د کورنیو چارو وزارت او د عدلیې وزارت باید د نړیوالو تمویل کوونکو او مشورتي مرستې څخه په ټینګه د ګډ صلاحیت څارنیزه میکانیزمونه د رامنځته کیدو په موخه خپل فعالیت شروع کړي.

څلورمه سپارښتنه

د زده کړې او د ظرفیت د ودې د نوښتونو تعدیلول ترڅو د عدالت بیلابیل اصول او د لا ښو وسیلو د رامنځته کولو لپاره اړتیا په نظرکې ونیول شي.

په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د پولیسو، څارنوالی او قضایي سیستم زده کړه او د ظرفیت د ودې پروګرام دی د نړیوالو تطبیق کوونکو موسسو لکه JSSP, CSSP, UNODC, EUPOL له خوا پلي شي، او افغاني موسسات لکه د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون (AIHRC) یا دولتي موسسې په خپله باید زیاتې او تر پلان لاندې ونیول شي ترڅو چاروکې د نورو مسائلو تر څنګ ښه پوهه ترلاسه کړي:

- د عدالت اصول د رسمي عدالت سیستم او دهغوی متناسبوالی د غیر رسمي عدالت سره
- د توقیف رول او دنده او هغه حقوق کوم چې هغوی د درناوي او ساتنې په اړه مسؤولیت لری.
- د دفاعي سلاکار رول او دنده
- د قانون سره سم د ښځو د مساویانه حقوقو ساتنه او د چاروکو ژمنې د دغه حق د ساتنې لپاره او دکورنیوچارو د وزارت د کورنی د غبرګون د څانګو او د ښځو د چارو د وزارت رول په محلي کچه.
- د توقیف په اړوند دنده او د مروجو حقوقو محتویات
- د توقیف لپاره د نور تحقیقاتو او پوښتنو تخنیکونه،

- د خپل سري توقيف تعريف، او موجوده علاجونه
- د همغږۍ په هکله د عملياتو معياري کړنلارې (SOPs) او د قانون تطبيق،
- د داخلي نظارت ميکانيزمونه

د بشـري حقونو دغه عملي برخې بايد په معياري لحاظ د پوليس، څارنوالانو، قاضيانو او د توقيف د کارکوونکو په پرمخ تللي زده کړه کې لازيات ښکاره شي.

د حقوقو فاکولتې په ټينګه بايد وهڅول شي چې دغه مضمونونه په حقوقی تعليم او روزنه کې يوځای کړي. همدارنګه، د حقوقو فاکولتې بايد د توقيف او د توقيفيانو د حقوقو تعليم او زده کړه منسجمه کړي.

د قانون مرستندويه پروګرامونه بايد د عدالت د سـکتور د مرسـتې د پروګرامونو سـره کاروکړي تر څو د قانون جوړونکو او د هغوی د هغو کارکوونکو لپاره زده کړه رامنځته کړي کوم چې د مشـرانو جرګه او ولسـي جرګه په مربوطه کميټيو کې کارکوي. د زده کړې پروګرام بايد دغه مضمونونه تر پوښـش لاندې ونيسـی خو بايد داسـې اصلاحات پکښې راوستل شي چې د قانون جوړولو مقررات او د پارلمان نظارتي مسئوليتونه هم پکښې شامل شي.

پنځمه سپارښتنه

د عامه خلکو، بنديانو او توقيفيانو لپاره د توقيف د اړونده حقوقو په هکله په ملي کچه د پوهې د زياتوالې کمپاين پيلول

په ټينګه سپارښـتنه کيږي چې د عامه پوهاوی ملي کمپاين چې په NJSS کې تری غوښـتنه شـوی د توقيف د حقوقو په اړوند د اوسـنيو توقيفيانو، محبوسـينو او عامه خلکو لپاره کمپاين شـامل شي. د کورنيو چارو وزارت، د عدليې وزارت، لوی څارنوالی او ستره محکمه د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کميسيون (AIHRC) او د نورو مؤسساتو په همکاری بايد د دغه کمپاين څخه ملاتړو کړي.

د پوهې د زياتوالي وسيلې لکه د عدليې د وزارت رساله د ښځينه محبوسينو د حقوقو په هکله کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمويليږي بايد په ټينګه حمايه او وده وموميږي. د پوليس ماموريتونه، د توقيف مرکزونه او د څارنوال دفترونه بايد لاسي او نمايشي معلوماتی مواد ولری.

شپږمه سپارښتنه

د دفاعي سلاکارانو تعليم او زده کړې حمايه او وده ورکول، د حقوقي مرستې ملي پلان او د حقوق دانانو روزل او تشکيل په هغو ولسواليو او ولاياتو کې چې ورته اړتيا لري.

په ټينګه سپارښتنه کيږي چې د عدليې وزارت د حقوقي مرستې څانګه دی د ملی حقوقی مرستې يو سيستم رامنځته کړي لکه څنګه چې د NJSS او NJP تر قيادت لاندې غوښتل شوي دي.

- حقوقي مرسـتيالان: د عدليې وزارت د حقوقي مرسـتې د څانګې، د خپلواکه مدافع وکيلانو د ټولنې او د عدالت د سـکتور د تمويل کوونکو لپاره د حقوقی مشاور سيستم بايد په افغانستان کې لومړيتوب ولري. دا لاندې چارې بايد په ټينګه وهڅول شي:
  - o نوي مقررات چې حقوقي مرستيالان د افغانستان په حقوقي سيستم کې رامنځته کوي بايد د سياسي او مالي له پلوه د افغانستان د دولت او د تمويل کوونکو هيوادونو له خوا يې ملاتړ وشي.
  - o د عدليـې وزارت د خپلواکـه مدافـع وکيلانو د ټولنې په همکاری او د تمويل کوونکو په مرسـته، بايـد يو پروګرام رامنځته

کړي زده کړه چټکه کړي او حقوقي مشاوران په هر ولایت کي توظیف کړي، او کله چي ممکنه شي د ولسوالیو مرکزونو ته دې هم وګماري. حقوقي مشاورانو ته باید دستور ورکړل شي چي محبوسینو او د هغو کورنیو ته د هغوی د حقوقو او جنایي کړنلارې په هکله سلا مشورې برابرې کړي. (یوازي د مدافع د قانون تر قیادت لاندې یومدافع سلاکار یا نږدې خپلوان کولای شي چي د محبوس څخه استازیتوب وکړي). هغو ساحوته چي پکي د مرستي حقوقي موسسې کار نکوي باید لومړیتوب ورکړل شي

- د مدافع سلاکارانو شمیر او د حقوقي مرستو زیاتول. هغه زیارونه چي د هغه په ترڅ کي د مدافع سلاکارانو شمیر زیاتیږي باید لومړیتوب ورکړل شي.
  - o د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه باید په جدي توګه خپل مقررات پلي کړي کوم چي د هغه په ترڅ کي راجستر شوی د دعوا وکیلان باید لږ تر لږه به هر کال کي د حقوقي مرستي دوه قضیې حل او فصل کړي.
  - o د عدلیې وزارت د حقوقي مرستي څانګې باید تشویق کوونکي امتیاز د هغو خلکو لپاره طرحه کړي کوم چي غواړي د مدافع سلا کاران شي، په ځانګړې توګه په لیرې پرتو سیمو کې. تمویل کوونکې هیوادونه باید دغه ډول اجراات حمایه کړي.

اوومه سپارښتنه

د نوښتونو د تطبیق لپاره د لازمه بودجې او نورو منابعو بیلول

تمویل کوونکې هیوادونه باید په ټینګه دې ټکي ته اړشي چي د NJSS او NJP تر قیادت لاندې ژمنه وکړي چي د توقیف اړونده نوښتونو لپاره ترکومه ځایه چي ممکنه وی مالي وجهې ژرترژره برابرې کړي. همدارنګه، پارلمان او د مالیې وزارت باید دا خبره ډاډه کړي کله چي مالي وجهې ترلاسه شوې هغه باید په سم وخت سره تخصیص او تأدیه شي.

د دې لپاره چي د افغانستان حکومت او قضایي سیستم په بریالیتوب سره د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه پیل کړي او د توقیف د مرکز څخه ګټه ګونه کمه کړي، نو لازمه ده چي د دې لاندې برخو لپاره مالي وجهې برابرې شي:

- معاشونه او امتیازونه تر څو په کافي شمیر سره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسان، د توقیف د مرکز چارواکي او د محکمې اداري کارکوونکي پاتې شي.
- د دغو رسمي چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
- د عامو پوهاوی ملي کمپاین،
- د نظارت لازمه میکانیزمونو فعاله کول.

اتمه سپارښتنه

انضباط او د تیری کوونکو سره قانوني دعوا کول

د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالي او ستره محکمه باید په چټکه اومناسبه توګه رسمي چارواکي په ټولو کچو کي او هر هغه کس کنترول کړي کوم چي د بندیانو حقوقو، د وخت قانوني حدودو او نورو مقرراتو او حقوقي معیارونوته درناوی نکوي. په دغه انضباط کي قانوني دعوا شامليږي کله چي د جنایي مقرراتو څخه تیری وشي. همدارنګه یو محرمانه میکانیزم هم باید رامنځته شي کوم چي د هغه په ترڅ کي څارنوالان، قاضیان، مدافع وکیلان، د محبوسینو خپلوان یا نور افراد وکړای شي چي د ممکنه خپل سري توقیفونو د قضیو راپور په محرمانه توګه ورکړي ترڅو دغه وړ ادعاګاني په مناسبه طریقې سره وڅیړل شي.

۱ـ عمومی توضیحات

أ. پیژندګلوي

- *د کلی د مشـر د وژنـي په اړوند پولیس د محمد په زوی باندی شکمن شو. پولیسانو محمد توقیف کړ ځکه پولیسانو د هغه زوی ونه موند.*
- *په ۲۰۰۰ م کال کې، یو سـړی د وژنې په پیښـه کې تورن او پـه درې کالـه بند باندې محکوم شـو. هیڅوک د هغه د قضیې دوسـیه نه شـی پیدا کولای ځکه هغـه پنځه کاله په بندیخانه کې محبوس دی وروسته له دې چې د هغه د جزا دوره پای ته ورسیده*
- *یوه نجلې د اکا د زوی سـره په زنا باندی تورنه شوه. هغه دوه میاشـتې مخکې توقیف شوه خو څارنوال لا تر اوسه د هغـې د جرم فیصله نه ده صادره کړې. د څارنوال ضرب الاجل د جرم د فیصله کولو او دوسیه کولو لپاره یو میاشت مخکې پوره شو. نجلې لا تر اوسه په توقیف کې پاتې ده.*
- *یو سـړی د والي سـره مخالف و. والی د ولایت په امنیه قومندان باندې امر وکړ چه هغه د پولیسـو په بندیخانه کې کوټه قلفی کړي ترڅو والی هغه لوست وروښیي.*

دا هغـه مثالونـه دي چې افغانان پخبل سـري توګه بندیان کیږي. همدارنګه دغه توقیفونه او نیونې:

أ. با اعتباره قانونی بنسټ نلری،

ب. دغه توقیفونه د دې لپاره ترسـره کیږی چې محبوس د خپلـو هغو اساسـی حقوقوڅخه تیر شـی کوم چې د افغانسـتان د اساسی قانون یا د نړیوال قانو ن له خوا تضمین شوي دی، یا

ج. په داسـي طریقي سـره رامنځته کیږی چې د تضمین ضـروري کړنلاره نه رعایت کیږي له دې امله نیونه او توقیـف پخپل غیرقانونی شـکل اختیارکړی که څه هم په اصل[۱] کې قانوني وي

د افغانسـتان اساسـی قانون د قدرت[۲] څخه دغه ډول ناوړه استفاده منع کړې ده. دغه قانون هغه وخت توقیف ته اجازه ورکوي چې توقیف د قانون سـره سم، لازمی او معقوله وي او کله چې د ټولو معیاري بهیرونو څخه پیروي وشي.

دغه اساسی قوانین او معیارونه لازمی دي ځکه د یو فرد توقیفول یو تیری کوونکی عمل او په باالقوه توګه یو له ضرر ناکه قدرتونو څخه دی چې د افغانستان دولت یې په واک کی لری.

هر ډول توقیف د دولت له خوا د محبوس ژوند په اغیزناکه توګه د مشکل سره مخ کوي او د محبوس کورنی ته ستونځه رامنځته کوي. د هر شـخص توقیفول د دې سـبب ګرځي چې د یو شـمیر حقوقو څخه محروم شي، لکه د کورنی د ژوند حقوق، او د معیشت لاسته راوړل (په کوم باندې چې ښایي دکورنی غړي متکي وي). په ډیرو حالاتـو کې توقیف هم د، توقیفیانو محبوسـین او احتمالاً د هغوی کورنی د ناروغیو او نورو روغتیایي ستونځو[۳] سره مخ کوي.

د خپل سري توقیف د مخنیوی اړتیا

کـله چه دولت په خپل سري توګه خلک توقیفـوی نو دا یوه لویه اندیښـنه ده. پخپل سـري توقیفونه محبوسین د حیثیت او د عدالت د ترلاسـه کولو څخه محروموي. په ډیرو حالاتو کې پخپل سـري توقیفونه د دې سـبب ګرځي چې د نورو حقوقو څخه تیری وشي، لکه د تحقیر، د سـپکاوي سـلوک یا د شکنجـې منع کول حق او د جبـری ورکیـدو رامنځته کیدنـه (کله چې ځینې کسـان په لوی لاس ورکیږي په داسـې حال کې د حکومـت په توقیف کې وي). برسـیره پردې، پخپل سـري توقیفونه کیدای شي چې د دې سبب وګرځي چې د محبوس د کورنی د حقوقو څخه تیری وشـي کله چې نوموړې کورنی ته مخنیونکی اقتصادي یا ټولنیزې سـتونځې د دغه راز توقیفونو له امله رامنځته شي.

پخپل سري توقیفونه په افغانستان کی ادامه لري

له بده مرغه، په افغانستان کې پخپل سري توقیفونه په خواشینونکی نظم سره د ولسوالی، ولایت او مرکز په کچه ترسره کیږي. داسي قضیـې په کوم کې چې پولیسـو، څارنوالانو، محکمو او د توقیف مرکزونو پخپل سـري توګـه افراد توقیف کړي دي په اندیښـمنه توګه ډیر زیات تشخیص شوي دي. په افغانستان کې، پخپل سري توقیفونه د یوې جغرافیایي سـیمي یا د جنایي تور د ډول په اساس نـه جلاکیږي او نه دغـه ډول توقیفونه د جنایي مسـائلو په اړوند رامنځته کیږي.

په افغانسـتان کې ډیر پخپل سـر توقیفونه په قسمي توګه د حقوقي او مقرراتي چوکاټ او د مؤسساتي لاربنوني او نظارت کمزورتیا ته منسـوبیږی. ځینـي توقیفونه د قانون څخه د سـترګي پټولو یا د ګنـاه د ګمان له امله ترسـره کیږي. ځینې پخپل سـر توقیفونه د مروجو ساتنو د نشتوالي له امله رامنځته کیږي، په داسې حال کې چې نور یې د قدرت څخه د ناوړه اسـتفادې له امله ترسره کیږي. لاتر اوسـه هم یو شـمیر پخپل سري توقیفونه د توقیف د چاروالکو

د قانــون اوکړنــلارو څخه د غلط تصور یا غلط تفاهم په پایله کې ترسره کیږي.

د پخیل سري توقیفونو په وړاندې د مبارزې زیارونه په عمومي توګه تر اوسه پورې اغیزناکه نه دي.

سره لدې چه د خپل سري توقیفونو په وړانــدې د مبارزې د زیارونو لکه ښوونه او روزنه، مقررات، د پولیس ریفورم، او د اداري فساد پر ضد کمپاینونه جریان لري، خو لاتر اوسه هم په خپل سري توقیفونه ادامه لري.

په اغیزناکه توګه د خپل سري توقیفونو په وړاندې په مبارزه کې کمزورتیا د دې سبب ګرځي چې د افغانانو ډاډ د حکومت په وړاندې کم شي او هغه زیارونه زیانمن کیږي کوم چې د هغه په ترڅ کې د قانون حاکمیت، د ښې اداري پراختیا او د بشري حقوقو ساتنه رامینځ ته کوی. همدارنګه دغه کمزورتیا د افغانستان د توقیف په سیستم کې ګڼه ګوڼه زیاتوي او فزیکي فشارونو او محدوده منابع د بندیانو حیثیت او عدالت ته دهغوی لاس رسیدنه لا زیات د خطر سره مخ کړیده.

له دې امله، غښتلو اقداماتو ته اړتیا شته تر څو د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه وشي.

د خپل سري توقیفونو په وړاندې د مبارزې لپاره د اغیزناکه اقداماتو د رامنځته کولو ژمني

د افغانستان دولت په هغه ضرورت باندې پوهیږي چې باید د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه وشي په دواړولکه. د افغانستان دملي پراختیا په ستراتیژۍ کې او د افغانستان په تړون کې، د افغانستان دولت د خپل سري توقیف[۴] په وړاندې د مبارزې لپاره د حقیقي پرمختګ غوښتنه کړې ده. د افغانستان په تړون کې، د افغانستان دولت ژمنه کړې ده چې د ۲۰۱۰م کاله پورې به سم اصلاحي اقدامات خپل کړي چه د خپل سري توقیف[۵] د مختیوی لپاره طرح شوی دی. د ANDS د ملي عدالت د سکتور ستراتیژي (NJSS) او د ملي عدالت پروګرام څو اړخیزه ستراتیژي طرحه کړې ده ترڅو د عدالت با کیفیته خدمتونو ته لاس رسیدنه اصلاح کړي او د ۲۰۱۲ م کاله پورې خپل سري توقیفونه کم شي. ملګري ملتونه مسئولیت لري چې د افغانستان د دولت سره د دغو اقداماتو[۶] په پراختیا کې مرسته وکړي او د هغوی اغیزناکتوب[۷] وڅاري.

ب. د راپور هدف

د خپل سري توقیف د ستونځې د اوارولو لپاره د افغانستان د دولت د ژمنو په نظر کې نیولو سره، د یوناما د بشري حقوقو څانګه دغه راپور د یوې وسیلې په توګه تیار کړ تر څو د افغانستان د دولت، د قضایي سیستم او دهغوي د شریکانو همکارو موسسو سره مرسته وکړي چې داسې پالیسۍ، قوانین، مقررات او عملیاتي کړنلارې غوره کړي چې د هر راز تمرینونو مخنیوی وکړي کوم چې د خپل سري توقیفونو سبب ګرځي. داسې انګیرل کیږي چې د افغانستان دولت، قضایي سیستم او د هغوی همکاران په دې پوهیدلي دي چې د پخپل سري توقیف چټک او منسجم اجرات ته اړتیالری.

ج. د راپور جوړښت او پراختیا

د دغه راپور د تیارولو لپاره د توقیف د ۲۰۰۰ څخه زیاتو قضیو څخه استفاده وشوه کوم چې د یوناما د بشري حقوقو د ټیم او د افغانستان د بشري حقوقو د خپلواکه کمیسیون له خوا د ۲۰۰۶م کال د نومبر د میاشتې نه د ۲۰۰۸م کال تر جولای پورې څارنه شویوه. دغه راپور:

۱. د خپل سري توقیفونو هغه اساسي ډولونه بیانوی کوم چې په افغانستان کې پیښیږي،

۲. دا موضوع لټوي چې ولې پخپل سري توقیف ادامه لري (اصلي علتونه)، او د دغه تحلیل پربنسټ،

۳. سپارښتنې وړاندې کوي چې څنګه څې بنه والی وعمومي تر څو د خپل سري توقیف په وړاندې مبارزه وشي.

د غه راپور د محاکمې څخه د مخه او د محکومیت څخه وروسته د پړاو[۸] په مهال د خپل سري توقیفونو باندې تمرکز کوي کوم چې د ولسوالۍ او ولایت په کچه د کورنیوچارو د وزارت او د عدلیې وزارت په بندیخانو (په ترتیب سره د پولیس نظارت خانه او د توقیف مرکزونه) کې تر سره کیږي. پاملرنه ددغې برخې د توقیف ته وشوه ځکه چه په افغانستان کې یوه لویه برخه د توقیفونو د کورنیو چارو وزارت او دعدلیې وزارت په بندیخانو پورې اړونده توقیف جوړوی د بیلګې په توګه، د ۲۰۰۸م کال د دسمبر د میاشتې را په دې خوا څه نا څه ۱۲۵۰۰ خلک د ټول افغانستان څخه د عدلیې وزارت په بندیخانو کې ساتل شوي و.

راپور په هغو توقیفونو باندې پلټنه نه کوي کوم چې د ملي امنیت د ریاست له خوا ترسره شوي وي او یا هغوی چې د نړیوال نظامي ځواکونو له خوا نیول شوي وي. په داسې حال کې چې دغه توقیفونه د اندیښنې وړ دي، خو د کورنیو چارو د وزارت او د عدلیې وزارت د توقیفونو[۹] په پرتله د ملي امنیت او نړیوالو ځواکونو پورې اړوند توقیفونه په پراخه پیمانه علناً راپور ورکړل

شـوی دی. برسـیره پر دې، د ملـي امنیـت او نړیوالو څواکونو پـورې اړونـد توقیفونه د څارنې لپـاره یوه منظم ډیټـا تیار نه و ځکـه NDS او IMF یونامـا او د هغـه همـکارو موسسـو ته اجازه ورنکړه چې پرته د کوم قید و شـرط څخه د بندیخانو څخه لیدنه وکړي.

د. طریقه

دغـه راپـور د کورنیـو چـارو وزارت او دعدلیـي وزا رت پـه بندیخانو کي د توقیف د څارنې او پلټنې په اسـاس د ۲۰۰۶م کال د نومبر د میاشـتې نه د ۲۰۰۸م کال د جولاي تر میاشـتې پورې د یونامـا د بشـري حقوقـو د ټیم له خـوا د AIHRC په همکارۍ جوړ شوی دي . په دغه راپور کې ټول خوندي او دلاسریدني وړ ولسـوالی شـامليږي[۱۰] د کورنیو چارو وزارت، دعدلیي وزرات، لوی څارنوالی او د سـترې محکمې د مشورې څخه وروسته دغه څارنه او پلټنه رامنځته شوه او په دریو پړاونو کې ترسره شوه.

په لومړي پړاو کې، د ۲۰۰۶م کال د نومبر د میاشتې نه د ۲۰۰۷م کال د مارچ پورې، یوناما او AIHRC په ګډه توګه منسجم شوی د څآرنې پروګرام تر سـره شـو په کوم کې چې ۱۰۸۹ مصاحبې د محبوسـینو سـره د ولسـوالی او ولایت په کچه د کورنیو چارو وزارت او دعدلیي وزرات په بندیخانو[۱۱] کې ترسـره شـوې. کله چـې ممکنه وه، هغه معلومات چـې د توقیف د مرکز څخه راټول شـوي و د څارنوالانو سـره د مصاحبو او د محکمو د دوسـیو[۲۱] پلټنې له لارې مقایسـه شـول. پروګرام د همکارو موسسـو لکه د بشـري حقوقـو د عالي کمیشـنرۍ دفتر، د نړیوالي پـر مختیا او قانون موسسـه، د عدالت د سـکتور مرسـتندویه پروژه او نورو متخصیصینو په سلامشوره او مرسته جوړ شو.

پـه دویم پړاو کـې، د ۲۰۰۷م کال د مارچ نه تر سـپتمبر پورې، معلومات راټول شـول او تحلیلونه د ۹۴۳ اضافي قضیو په هکله ترسره شوه کوم چې څارنه یې د یوناما او AIHRC ساحوي او ولایتـي دفترونـو له خوا د بندیخانو د عـادي څارنې او د نورمالو قضیو او اړونده چاراوکو سـره د مصاحبو په مهال ترسـره شوې وه. د ۲۰۰۷م کال د مارچ نه تر جون پورې هغه ملاحظات چې د یوناما د حقوقي سیستم د ملاحظاتو پروګرام لخوا لودیځ، شمال ختیځ، مرکزي، ختیځ او شـمالي سـیموکی ترسره کړل، په دغه راپور کې منسجم شویدی. برسیره پر دې، د هغو قضیو پرمختګ چې د څارنې په لومړي پړاو کې تاکل شوې وې تعقیب او په دویم پړاو کې شاملې شوې .

دریم پړاو ، د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر نه د ۲۰۰۸م کال تر جولای پورې، په هغو قضیو باندې تکیه وکړل کوم چې د یوناما دساحوي او ولایتي دفترونو له خوا په ټول افغانستان کې د عادي څارنې په مهال ملاحظه شوي و.

۲- په افغانستان کې د خپل سري توقیف تعریفول

أ. د بشري حقوقو نړیوال قانون

د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو د کمیټې سره سم، پخپل سري توقیفونه هغه توقیفونه نه دي چې د قانون خلاف وي، بلکه، پخپل سري توقیفونه هغه توقیفونه دي چې د دولت (په دغه قضیه کې د افغانستان دولت) له خوا تر سره کیږي او په هغه کې دغه عناصر لکه نامناسبوالی، بې عدالتي، د وړاندویني او د قانونی[13] پروسه نشتوالی شاملیږی

د ملګرو ملتونو د پخپل سر توقیف کاري ګروپ د خپل سر توقیف په وسیع ډول داسې تعریفوي چې:

(الف) با اعتباره قانونی بنست نلری،

(ب) د توقیفی و اساسی حقوقوځخه بد ضمن تیا کوم چې د داخلي قانون یا د نړیوال قانو ن له خوا تضمین شوي دي، ردشی، یا

(ج) په داسې طریقې سره رامنځته کیږی چې د تضمین ضروري کړنلاره نه رعایت کیږي له دې املـه نیونه او توقیف پخپل سري شکل اختیاروی، که څه هم په اصل[14] کې قانوني وي

د الف کتګوري

یو توقیف هغه وخت په خپل سری ګڼل کیږي چې د بیلګې په توګه، پولیس کوم شخص دا چې د کوم ټاکلي قوم وي توقیف کړی وي. داسې مقررات په قانون کې نشته چې د یوه قوم برخي لګیدل جرم وي.

د ب کتګوري

د بیلګې په توګه، کله چې څارنوالان پولیس ته امر ورکړي چې کوم شخص یوازې د دې لپاره توقیف کړي چې داسې نظریه بیان یې کړي وی چې د هغوی خوښه نه وي، دا یو پخپل سری توقیف دی. دا ډول توقیف پدی موخه دی چه محبوس د خپل د بیان د آزادي د حق څخه تیر شي. دا ډول توقیف نه معقوله او نه لازمي وي (او اکثراً غیر قانوني وي) که چیرته کوم شخص د خپل د بیان د آزادی څخه په هغو حدودو کې کار واخلي کوم چې د قانون له خوا ټاکل شوي وي.

د ت کتګوري:

کله چې یو توقیفي ونکړای شي چې خپل توقیف د قانونیت وپوښتي، نو دغه توقیف پخپل سری شی. په داسې حال کې چې لومړي نیونه ښایي موجه وي، خو کله چې محبوس ونکړای شي د توقیف قانونیت تر سوال لاندې راولي، نو په دغه حالت کې توقیف خپل سری وي.

دغه تعریفونه په پراخه پیمانه د سیاسي او مدني حقوقو په هکله د نړیوال تړون د ۹مي مادې په اساس جوړ شوي دي په کوم کې چې د افغانستان دولت ورته ژمن دی/نړی توب لری. ۹مه ماده د افرادو د ازادۍ او امنیت حق تضمینوي او پخپل سري نیونه او توقیف منع کوي. دغه ماده بیانوي چې هیڅوک د خپلې آزادۍ څخه نشي محرومیدای (یا نشي توقیفیدای) مګر دا چې دغه کار د مقرراتو سره سم او د هغو اصولو پر بنا وي کوم چې قانون وضع کړي دي. د سیاسي او مدني حقوقو په هکله د نړیوال تړون (ICCPR) د ۷مې او ۱۴مې مادې سره سم، ۹مه ماده نوری داسې مروجې ساتنې طرحه کوي کوم چې د غیر پخپل سري توقیف لپاره لازمي دي (په دغې موضوع باندې به په دریمې برخې، دویم حصه کې لا زیات بحث وشي)[15] (۱۵). همدارنګه نور تړونونه په کوم کې چې افغانستان یو دولتي غړی دی پخپل سري توقیفونه منع کوي، او په عمومي توګه د ملګرو ملتونو د کاري ګروپ تعریف[16] تائیدوي.

ب. د افغانستان قانون

د افغانستان اساسي قانون په روښانه توګه پخپل سري او غیر قانوني توقیف منع کوي. دغه قانون په پراخه پیمانه د ملګرو ملتونو د کاري ګروپ تعریف تائیدوي او عمومي اصول کوم چې د ICCPR په ۹(۱) مه مادې کې طرحه شوي منعکس کوي، د بیلګې په توګه د آزادۍ څخه د یوه فرد محرمیدل باید د قانون په اساس او د حقوقي کړنلارو سره سم وي.

آزادي، کوم چې د افغانستان اساسي قانون یې توضیح کوي، د بشریت یو طبعي حق دی او دولت باید هغه ته درناوي وکړي او خوندي یې وساتي. اساسي قانون بیانوي چې د کوم شخص آزادي محدودیدای شي که چیرته هغه د نورخلکو آزادي او عامه ګټې[17] متأثره کړي او یوازې په هغه حالت کې کله چې د قانون[18] په واسطه کنترول شي. همدا رنګه اساسي قانون بیانوي چې هیڅوک

پرته د قانونی[19] مقرراتو څخه توقیفیدای نشي.

د افغانســتان نور قوانین دغه قانوني تضمینونه منعکس کوي او د قانوني توقیف لپاره اصول او کړنلارې تعریفوي. په دغو قوانینو کې دا لاندې اصول شامليږي[20]

- اصول:
  - o د جزا قانون ۱۹۷۶م کال[21]
- کړنلارې:
  - o د جنایــي کړنــلارې لنډ مهــال قانــون (ICPC) (د عمومي کړنلارې چوکاټ، تر تجدید لاندې دی)[22]
  - o د پولیس قانون (تفصیلي معیارونه د پولیسو د تمرین لپاره)[23]
  - o د جنايي کړنلارې قانون ۱۹۶۵م کال، اصلاح شوی ۱۹۷۴ م کال[24]
  - o د محکمو د تشکيل او جوړښت په هکله قانون[25]
  - o د توقیف د مرکزونو او بندیخانو په هکله قانون (کوم چې ICPC پیاوړی کوي او هغه کړنلاره په تفصیل سره بیانوي کوم چې د توقیف قانونیت او شرایط باید تفتیش شي)[26] او
  - o د ســاتندوې نــو قانــون (د دفاعــي ســلاکار حق په تفصيل سره بیانوي)[27]

ج. د تعریف څخه استفاده

د افغانســتان قانــون د ملګــرو ملتونو خپل ســري توقیف د کاري ګروپ له خوا د خپل ســري د توقیف د تعریف ســره ســم په مطا بقت کې دي. د دې ســره جوخت، د ملګرو ملتونو د کاري ګروپ د تعریف (د A, B او C کټګورۍ ګانې) څخه به استفاده وشي تر څو د دغه راپور لپار د خپل سري توقیف داسې تحلیل جوړ کړي کوم چې په افغانستان کې پیښیږي.

۳- په افغانستان کې د خپل سري توقیف ډولونه

أ. د توقیف لپاره د حقوقي بنسټ نشتوالی (د الف کټګوري)

افغانان لا اوس هم پخپل سري توګه پرته د کوم قانوني بنسټ یا اصولو څخه توقیفیږي. دا لاندې د خپل سري توقیفونو د عمومي ډولونو په هکله عمومي نمونې تشریح کوی کوم چې د څارنې په مهال تاکل شوي دي بیانوي.

۱- د مدني قانون اړوند شخړې د کوم لپاره چې قانون د توقیف اجازه نه ورکوي.

څارنې ومونده چې د څو تیروکلونو په پرتله که څه هم لږ کم افغانان لا اوس هم ښایي د مدني قانون یا د حقوقي ژمنو د سرغړونې لپاره توقیف شي د کوم لپاره چې نافذه قانون[28] د توقیف اجازه نه ورکوي. څارنه ورښیي چې د خپل سري په دغه ډول توقیفونو کې عموماً لاندې مسائل شاملیږي:

- د کور، ځمکې یا شتمنی شخړې
- د پور لپاره خبرې اترې، معمولاً رسمي چاراوکي د پور ورکوونکي څخه ملاتړ او د پور تأدیه تأمینوي[29] او
- کورنی شخړې، چې په دې کې د واده مسائل هم شاملیږي (په عمومي توګه، دغه ډول مسائل د شرعی قوانین او مروجو یا د ټولنیزو تمرینو څخه د سرغړونې له امله منځته ته راځي).

د بیلګې په توګه، د بدخشان ولایت د شهربزرګ په ولسوالی کې، پولیسو درې تنه سري د ځمکې په هکله د شخړې له امله د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر د ۷ – ۱۲نیټې پورې توقیف کړي دي. د ننګرهار ولایت د رودات په ولسوالی کې، پولیسو درې تننه سړي چې د ځمکې په شخړه کې ښکیل و د درې ورځو لپاره پردته د کوم تور څخه توقیف کړل او د ادعا له مخې هغوی وهل او ټکول شوي هم دي.

څارنې د بامیانو او دایکندي په ولایاتو کې د دغه ډول توقیفونو سیستماتیکي نمونې کوم چې د پولیسو او څارنوالانو له خوا تر سره شوې وې ومونډلې. په دې وروستیو ورځوکې د هیواد په ختیځ کې، یوه بله پیښه ولیدل شوه په کوم کې چې پولیسو یا د توقیف نورو چاراوکو د مدني مسئلې په اړه ښکیل اړخونه توقیف کړل تر څو رشوت یا په جرګه کې د مسئلې په هکله یو موقف ترلاسه کړي.

۲- د هغه اعمال چې په قانون[30] کې د جنایت په توګه نه دي ټاکل شوي

افراد ښایي د جنایي کرنلارې تر قیادت لاندې د هغو عملونو لپاره په خپل سري توګه توقیف شي کوم چې د افغانستان په قانون کې د جنایت په توګه نه دي ټاکل شوي. دخپل سري په دغه ډول توقیفونو کې دا لاندې توقیفونه شاملیږي:

(الف) د عنعنوی/فکتوری شرعی قوانین[31] څخه سر غړونه
(ب) د قانون څخه د غلطې استفادې په نتیجه کې افراد په جنایت تورن کیږي.

أ. د کلتوری یا شرعی قانون څخه سر غړونه

دغه ډول پخپل سری توقیف په غیر متناسبه توګه ښځې او نجونې متأثره کوي. څارنې په عمومي توګه د UNIFEM, UNODC[32] او د ښځو د چارو د وزارت موندنې تائید کړي دي کوم چې یو شمېر محبوسین، په ځانګړې توګه ښځینه محبوسینې د مروج قانون یا شرعی څخه د سرغړونې (اخلاقي جنایت له امله توقیف کیږي (UNODC وموندله چې په توقیف[33] کې څه ناڅه د ۵۰٪ ښځو قضیې دغه وړ وی).

- د کور څخه تیښته: په ځانګړې توګه، هغه سړي، ښځې، هلکان او نجونې چې د کور څخه د تیښتې په جرم تورن کیږي په وار وار توقیفیږي، او ځینې وختونه تورن او محکومیږي، سره له دې چې د کور څخه تیښته د جزا په قانون[34] کې جرم نه دی. د ډیرو دغه ډول توقیفونوتشخیص په پروان، هرات، کندز، بغلان، جوزجان، بلخ او نورو هغو ولایتونو کې شوي کوم چې تفتیش شوي[35] دي. په ننګرهار کې یو غټ شمیر دغه ډول قضیې ټاکل شوي دي. د هرات په ولایت کې، یوناما د ۲۰۰۸م کال د جولای په ۱۵مه نیټه یوه قضیه کشف کړه په کوم کې چې یوه ښځه په زورسره د خپل لیوره سره واده ته اړ شوې وه وروسته له هغه چې د هغې میره په حق ورسید. کله چې هغې پولیس ته شکایت وکړ او طلاق یې واخیست، هغه د کور نه د تیښتې په تور محکومه شوه او د مرافعې محکمې په ۷ میاشتو حبس محکومه کړه.
- شرعي محرم: ښځې د هغه سړي سره چې شرعي محرم (خلوت صحیحه) نه وي د یو ځای ګرځیدو په تور توقیف او محکوم شوې دي. په داسې حال کې چې د حنفي په قانون کې دغه عمل د یو جرم په توګه په نظر کې نیول

کیږي، خو د جزا په قانون[۳۶] کې جرم نه دی. د بغلان ولایت په پلخمري کې، یوه امیدواره کونډه وروسته له دې چې د هغې میره په حق رسیدلی د کورنۍ د یوه نارینه ملګري سره په یوې خونه کې د شتون په تور د ۲۰۰۷م کال د اپریل په ۲مه نیټه محکومه شوه.

ب. د قانون څخه د غلطې استفادې په پایله کې یو فرد په جنایت تورن کیږي

افغان چارواکي د جنایت د قانون څخه د غلطې استفادې په پایله کې داسې خلک توقیفوي چا چې جنایت نه وي ترسره کړی. د دې لپاره چې توقیف قانوني بڼه ولري نو د اجرا شوي عمل مشخصات باید د جنایت د تعریف سره سمون ولري. په دې بدعو حالاتو کې، چارواکي کوښښ کوي چې اجرا شوي عمل د جنایت سره برابر کړي. په دې توګه، دغه توقیفونه پخپل سري دي. د پخپل سري ځیني توقیفونه ښايي د ملګروملتونو د پخپل سري توقیف د کاري ګروپ د تعریف سره سم د B تر کټګورۍ لاندې راشي (کوم توقیف چې حق یا هغه آزادي چې د داخلي یا نړیوال قانون له خوا تضمین شوي محدودوي).

کله چې چارواکي د جنایت د قانون څخه د غلطې استفادې په اساس افراد توقیفوي، نو دغه ډول توقیفونه دغو لاندینیو افرادو ته میلان کوي:

- هغه کسان چې داسې عمل ترسره کوي کوم چې د ټولنې، مذهب یا فرهنګ له پلوه نه منل کیږي
- هغه کسان چې په خپله د یوه جنایت قربانیان وي (اکثراً ښځې)، یا
- هغه کسان چې د شخصي یا سیاسي له پلوه د بهره اخیستنې یا ناوړه کنټرول تابع دي.

خلک اکثراً د شریعت او مروجو یا ټولنیزو تمرینونو د سرغړونې له امله توقیفیږي چې په ظاهره توګه د جزا د قانون د مقرراتو په نظر کې نیولو سره قانوني بریښي. د بیلګې په توګه، په ننګرهار کې د ۲۰۰۷م کال د فبرورۍ په ۷مه نیټه یوه ۱۶کلنه نجلۍ او یوه ۲۲کلنه ښځه د دې لپاره توقیف شول چې د ډزو له ویروې د قدم وهلو په مهال یو نږدې کور ته ولاړل. هغوی د زنا په تور تورن او محکوم شول، سره له دې چې تحقیقاتو وموندل چې کومه زنا پیښه شوې نه وه[۳۷]

د جنسي تیري (نارینه او ښځینه)، کورنۍ تشدد، قاچاق، جبري واده قربانیان یا د ښځو په وړاندې د خشونت قربانیان اکثراً د جنایت په تور توقیفیږي، چې په دې توګه قربانیان په جنایت تورن کیږي. داسې ښکاري چې د جنسي تیري ښځینه قربانیانو تورنول په زنا باندې یو معیاري تمرین[۳۸] وي. دغه ډول قضیې څه نا څه په هر ولایت کې د تفتیش په مهال پیدا شوې دي. د بیلګې په توګه، د ۲۰۰۷م کال د جنورۍ په میاشت کې، د ننګرهار ولایت د سرخرود د ولسوالۍ څخه یوه ۲۰ کلنه جنسي تیري قرباني په زنا تورنه شوه کله چې هغې څارنوال ته د زبر زنا شکایت وکړ. د سمنګانو په ولایت کې، یوه ۱۵ کلنه نجلۍ د زنا په تور توقیف، تورنه او محکوم شوه وروسته له دې چې هغې پولیسوته شکایت وکړ چې د هغې سره د هغې اکا زبر زنا کړې ده، او په پایله کې هغه امیدواره[۳۹] شوې.

د بشري قاچاق قضیې د زبر زنا په پرتله ډیرې زیاتې نه پیښیږي، خو ورته نمونې لري. د ننګرهار ولایت د اچین په ولسوالۍ کې، یوه ۲۲کلنه ښځه په زنا تورنه شوه وروسته له دې چې هغه په څرګند ډول اختطاف شوه، بل سړي ته جبري واده شوه او د هغې ماشوم ووژل شو. د کندز ولایت د قلعه زال په ولسوالۍ کې، یوه ۱۷ کلنه نجلۍ کوم چې د کابل څخه قاچاق شوې وه او یوه ۲۵ کلن سړي ته جبري واده شوې وه، د ۲۰۰۷م کال د اګست په ۲۶مه نیټه د کور څخه د تیښتیدو په تور محکومه شوه (سره له دې چې د جزا په قانون کې داسې کومه مقرره نشته) او چارواکو ته یې د خپل ځان په هکله د یوې قرباني په توګه غلط معلومات ورکړل نه دا چې ووايي چې په بشري قاچاق کې ښکیله شوه.

همدارنګه د جنايي مقرراتو څخه غلطه استفاده کیږي کوم چې د هغه په ترڅ کې افراد په جبري توګه د شخصي ګټو تر لاسه کولو لپاره توقیفیږي (لکه د ځمکې د قضیې د شخړې اوارول د کوم چا په پلوې[۴۰] ترڅو د خبریالانو[۴۱] او نورو سیاسي فعالیتونو مخنیوی وکړي.

۳- د تورن یا بد ګمانه خپل یا همکاره[۴۲]

د خپل سري یو بل ډول توقیف کوم چې د تفتیش په مهال تاکل شوي هغه د مشکوک سړي د خپلوانو یا همکارانو توقیفول دي په ځای د دې چې مشکوک یا تورن شخص توقیف کړي او یا په مشکوکه یا تورن شخص باندې فشار وارد کړي ترڅو خپل ځان چارواکو ته[۴۳] وسپاري. په داسې حال کې چې دغه ډول توقیفونه عمومًا دنژدې خپلوانو دي، خو داسې د تشخیص وړ نمونې نشته چې د کوم جنايي تیري لپاره دغه ډول توقیفونه ترسره کیږي.

کله چې دغه ډول توقیفونه پیښیږي، نو هغه د پولیس په امر یا د څارنوال په غوښتنه ترسره کیږي. د بیلګې په توګه، د بغلان ولایت د نهرین په ولسوالۍ کې، دوه تنه سړي په ۲۰۰۷م کال کې توقیف شول ځکه د هغوی زامن په جنایت تورن شوي و او د ادعا له مخې د نوموړې ساحې نه تښتیدلي و. د بلخ ولایت د شولګرې په ولسوالۍ کې، څلورتنه سړي د عدلیې وزارت په

بندیخانه کي توقیف شـول ځکه د هغوی خپلوان تورن شـول چي د ۲۰۰۵م کال[۴۴] د جـون پـه ۲۶مه نیټه درمـن ته ور واچوه. په جلال آباد کي، پولیسـو د مشـکوکه غله مور او ښـځه د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په ۶مه نیټه توقیف کړه وروسته له دې چي پولیسو ونکړای شو چي شکمن کس ونیسي. د یوناما مرستي د دواړو تنو خوشي کول تأمین کړه.

دغه ډول توقیفونه کیدای شي چي اوږدمهاله وي. د بیلګي په توګه، د بدخشان ولایت په شهر بزرګ ولسوالی کي، یو ۱۸ کلن سړی د ۷ میاشتو لپاره د عدلیي وزارت په بندیخانه کي توقیف شو، ځکه دهغه ملګری په وژنه تورن شوی و او پیدا کیدلای[۴۵] نشو.

پـه ډیرو کمو قضیو کي محکمو د تورن شـخص پر ځای خپلوان محکـوم کړي دي. یوه وروسـتی قضیـه چي په هغه کـي یوناما منځګریتوب وکړه، د لغمان ولایت د مهترلام د ولسوالی څخه د یوه سـړي قضیه وه کوم چي زوی یې د یوې ۱۶ کلني ښـځي په اختطاف کي تورن شوی و. محکمي نوموړی پلار په ۶ کاله بند د هغه د زوی د عمل په خاطر محکوم کړ. د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په لومړۍ نیټه، د مرافعي محکمي د ابتدایي محکمي اشتباه اصلاح کړه او پریکړه یې وګرځوله او نوموړی پلاریې خوشي کړ.

ب. دا موضـوع جوته نـه ده چې آیا افغانان د دې لپاره توقیفیږي چې دخپلو هغو اساسـي حقوقو څخه تیر شـي کوم چې د افغانستان په قانون کې تضمین شوي دي، که څه هم داسـې نښـې نښانې شته چېدغه ډول توقیفونه ښایي پیښ شـي، په ځانګړې توګه د بیان د آزادۍ او د ښځو د حقوقو په اړه (کټګورۍ)

کومه څارنه یا تفتیش چي اجرا شـو داسـي طرحه شوی نه و چي هغه توقیفونه تشخیص یا یي تعقیب کړي چي هدف یي د اساسي حقوقو څخه تیریدل وی. خو بیاهم، داسـي نښـي نښـاني شته چي ځیني پخپل سري توقیفونه په افغانستان کي ښایي په دغي کټګورۍ کي راشـي، په ځانګړې توګه د بیان د آزادۍ او د ښـځو د حقوقو مربوط/اړوند.

د ۲۰۰۷م کال د وروسـتیو څخه را په دې خوا، په ځانګړې توګه د خبریالانـود بیان د آزادۍ خپل سـري محدديتونه په اړه مخ په زیاتیدونکي اندیښـني شـته. د بغلان، مزار شریف، هرات او کابل[۴۶] په قضیو کي داسـي توقیفونه شـته چي د یوې وسـیلي په توګه د بیان د آزادۍ د تیریدو لپاره کارول کیږي.

د کور څخه د تیښتي او د خلوت صحیحه په وجه د ښځو توقیفونه کیدای چي په دې توګه تعبیر او تفسیر شي چي ښځي د خپلو هغو حقوقو څخه تیری شـي کوم چي واده پورې تړاو لـري او د ظلم، تحقیر او ناوړه چالچند (د کورنۍ خشونت پورې تړاو لري) څخه آزاده شي.

خوبیاهم، داخبره سـتونځمنده ده چي دا نیت تشـخیص شي چي په اکثره ممکنه قضیوکي دغه ډول پخپل سري توقیفونه د دې لپاره دی چي شـخص د خپلو اساسـي حقوقو څخه د سیاسي تحرکاتو، مذهبـي او ټولنیـز تمرینونو له امله تیرشـي لـه دې امله دا خبره سـتونځمنده ده چي په ډاډ سـره وویل چي دغـه ډول قضیي د B پـه کټګورۍ کي راځـي. دا ټکی باید جوت شـي چي د دغه ډول پخپل سري توقیفونو لپاره امکانات شته او ممکنه ده چي دغه ډول توقیفونـه د راتلونکـو ټولټاکنو په مهال پیښ شـي کله چي څوک وغواړي د خپل د بیان د آزادۍ او ملګرین څخه استفاده وکړي.

ج. افغانان پرته له دې چې د ضروري او مروجې ساتنې څخه برخه مند شي توقیف کیږي چې دغه رنګه که څه هم تـول نه توقیفونه خپل سری دی (کټګورۍ)

څارني\تفتیش ومونډلـه چي ډیـري توقیفونه په افغانسـتان کي د C د کټګـورۍ په توګه تصنیفدای شـي، ځکه ډیري ضروري او مروجي سـاتني کوم چي د خپل سـري توقیفونو پر ضد دي یا په قانون کي نشـته او یا که په قانون کي هم وي، په اغیزناکه توګه نه عملي کیږي.

<u>ضروري او مروجي ساتني</u>

- ICCPR په ۹مه او ۱۴ (۳) ماده هغه مروجي سـاتني طرحه

کوي کوم چې د خپل سري توقيفونو د مخنيوي لپاره ضروري دي. په نوموړي قانون کې دا لاندې ټکي شامل دي:

- محبوسين بايد سم لاسي د توقيف \ يا نيوني د دلايلو او هر هغو تورونو څخه خبري شي کوم چې د دوی[۴۷] پر ضد دي،
- که جنايي قضيه وي، توقيفي بايد په سم وخت کې د قاضي يا بل قضايي افسر[۴۸] مخې ته راولي؛
- ټول محبوسين بايد وکړای شي چې د نيونې او توقيف قانونيت د محکمې څخه دمخه وپوښتي او د خپلو قانونيت په هکله د محکمې پريکړه پرته له ځنډ[۴۹] څخه ترلاسه کړي.
- محبوسين سمدستي د خپلو حقوقو څخه باخبره شي او وکړای شي چې په اغيزناکه توګه ي احساس کړی، چې په دې کې دا لاندې حقوق شامليږي:
  - o هغه حق چې دې ته اړ نشي چې د خپل ځان پرضد شهادت ورکړي او په ګناه باندې اقرار وکړي، په شمول دهغه حق چې چوپه خوله پاتې شي او د ناوړه چالچلند او سکنجې[۵۰] څخه خلاص وي.
  - o د مدافع وکيل حق اويا بايد وکړای شي چې د خپل ځان څخه دفاع وکړي، او هغه وخت او آسانتياوې چې خپله دفاعيه[۵۱] وړاندې کړي.

توقيفيان بايد د تورونو په اړوند کوم چې د دوي په مقابل کې بيان شوي دي يوشفافه محکمه او معقوله وخت پرته د ځنډ څخه ولري، که چيرته داسې نه وي هغوي بايد خوشې[۵۲] شي.
دغه بايد د محکمې بند د امر په پای کې خوشې شي[۵۳]

برسيره پردې، ټول مروج تضمينونه بايد په اغيزناکه توګه برابر شي، يعنې (الف) د قانون له خوا برابر شي، او (ب) داسې بايد کار وکړي لکه څنګه چې په نظر کې نيول کيږي. برسيره پردې، دغه تضمينونه بايد د هر بندي لپاره پرته له تبعيض[۵۴] څخه موجود وي

البته، ځارنې وموندله چې ټولې مروجې ساتنې په قانون کې نه دي ځای پر ځای شوي او نه هم اکثره چه په قانون کې ځای پر ځای شويدی په سمه توګه نافذ او عملي شويدی.

۱- په سم وخت کې د قاضي مخ ته د راوستلو حق بايد وکړای شي چې د يوې محکمې مخ ته د توقيف ننګونې حق:

- د افغانستان قانون افغانانو ته دا لاندې حقوق نه ورکوي:
- د محاکمې څخه د مخه توقيف[۵۵] د قانونيت په هکله د ابتدايي او دوره اي ځيرنې لپاره د يو قاضي[۵۶] مخ ته په سم وخت کې راوستل، يا

د خپل توقيف د قانونيت په هکله پوښتل او په دغه باندې کوم چې د محکمې له خوا بيله ځنډه پريکړې درلود دل.
او نه هم دا خبره ډاډه شوې چې دغه حقوق په اغيزناکه توګه موجود دي. د دې لپاره چې د غه حقوق په اغيزناکه توګه موجود شي، د توقيف د قانونيت ځيرنه او د هغه اجراات بايد حقيقي وي نه مازې رسمي[۵۷]. په دې مفهوم چې لومړی بايد محکمه يوازې خپل حقيقي شواهد په نظر کې ونه نيسي، بلکې د توقيف په ټولو شرايطو کې قانونيت،اړتيا اومعقوليت هم په نظرولري – او د توقيف قانونيت بايد وارزول شي. دويم، د دې لپاره چې په اغيزناکه توګه دغه حقوق فراهم شي، محبوسين بايد محکمو ته لاس رسيدنه ولري ترڅو خپل توقيف په هکله وپوښتي[۵۸]. د بندي نيونه پرته د کوم افهام او تفيهم[۵۹] څخه، د داسې توقيفولو مفهوم لري کوم چې محبوس ته اجازه نه ورکول کيږي چې د خپل توقيف په هکله د محکمو[۶۰] په مخکې و پوښتي، يا د ټاکل شوي وخت څخه سرغړونه دا مفهوم لري چې دغه ساتنې په اغيزناکه توګه نشته او په عمومي توګه د خپل سري توقيف مفهوم وړاندې کوي.

د افغانستان قانون

أ. **د توقيف کنټرول ځارنوال ته ورکول کيږي نه محکمې ته**: د افغانستان قانون ځارنوال ته صلاحيت ورکوي چې د توقيف د قانونيت او د محبوس د خوشې کيدو[۱۶] په هکله پريکړه وکړي. خو بيا هم، نړيوال قانون د دغو مسائلو په اړه په ټينګه بيانوي چې د قانونيت د ځيرنې چاروای بايد مستقل، ناپيلې او د موضوع اړوند واقعې وی. د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کميټه خپله نظريه بيان کړې ده چې يوازې محکمه دغه معيارونه[۲۶] پوره کوي. ځارنوال، معمولاً د محاکمې څخه د مخه توقيف غوښتونکی اړخ، او د عدليې وزارت د ساتندويه توقيفونو لپاره مؤسساتي هدف او لازمه ناپيلتوب نلري تر څو وکړای شي د يوه قانوني او پريکړه کوونکي ارګان[۳۶] په توګه اجراات وکړي. برسيره پردې، د ICCPR ۹ (۳) مه او ۹ (۴) مه ماده دا ټکی ځانګړی کوي چې د غه ډول پريکړې يوازې د قاضي يا هغه افسر له خوا ترسره کيږي کوم چې صلاحيت ورکړل شوی چې د قضايي قدرت څخه کار واخلي. قضايي چاروکو ته په افغانستان کې يوازې د قضا صلاحيت ورکړل شوی دی.

ب. **په سم وخت کې يا په دوره اي توګه د توقيف د قانونيت ځيرنه نه برابروي چې د محکمې له خوا ترسره شي.** لومړنی ځارنوال مسئوليت لري چې

د پولیس د نیونې یا توقیف اجرأت په برخه کې په ۷۲ ساعتونو (۳ ورځو) کې تایید کړي. په داسې حال کې چې د څارنوال څیرنه د توقیف په هکله په زغرده[۴۶] ترسره شي، نو دغه ډول څیرنه د نړیوال معیار سره سمون نلري ځکه د حقوقی له پلوه د محکمې له خوا نه ارزول کیږي. د افغانستان قانون د نیونې او توقیف قانونیت نه غواړي چې د محکمې له خوا وارزول شي تر هغه وخته پورې چې د محکمې لومړۍ رسمی غونډه د نیونې څخه وروسته تر دریو میاشتو پورې جوړه نشي (د ICPC ۶مه او ۵۳ (۲) مه د b ماده)[۵۶]

همدارنګه د افغانستان قانون نه ایجابوي چې د توقیف دوره ای څیرنه د محکمې له خوا د محاکمې څخه د مخه موده کې ترسره شي. خو بیا هم، د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کمیټه بیان کړې ده چې د توقیف د قانونیت یوازی یوه څیرنه د توقیف په پېل کې نا کافی ده. د وخت څخه وروسته، د توقیف کیفیت یا بنه بنایی د قانونی توقیف نه پخپل سري توقیف ته بدلون ومومی. له دې امله، محکمه باید توقیف په معقوله او منظمو وقفوکې وڅیری تر څو قضاوت ترسره یا محبوس خوشې[۶۶] شي.

ج. **په روښانه توګه توقیفي ته حق نه ورکوي چې د توقیف د قانونیت په هکله وپوښتي.** د افغانستان قانون، د اساسي قانون په شمول، ښکاره مقرری نلري چې محبوس ته، که د محاکمې څخه مخکې یا ساتندویه توقیف کې وي، دا حق نه ورکوي چې د توقیف د قانونیت په هکله وپوښتي او د محکمې د ځنډ څخه پرته د محکمې پریکړه ولري. همدارنګه د افغانستان قانون د دغه کار[۴۷] لپاره کړنلاره نه برابروي.

د. **نه غواړي چې محبوس د توقیف په اړونده اجراتو کې حاضر وي.** د ICCPR ۹مه ماده بیانوي چې محبوس باید حاضر وي کله چې محکمه د هغه د توقیف[۸۶] قانونیت ارزوي. دغه کار محبوس په دې توانوي چې د څارنوال یا د توقیف د چارواکی[۹۶] استدلال و څاري. لاتر اوسه هم، په افغانستان کې، محبوس یا د هغه استازی نه حاضر وي او نۍ اجازه ورکول کیږي چې د محکمې د پریکړې په هکله وپوښتي که چیرته څارنوال د توقیف قانونیت په ۷۲ ساعتونو کې تایید کړي یا کله چې محکمه پریکړه کوي چې د جرم د اعلان وخت تر ۱۵ ورځو پورې وروسته د نیونې[۰۷] څخه وغزوي.

ه. **په کافي اندازې سره لاربښوونه نه برابروي تر څو دا خبره ډاډه کړي چې د توقیف د قانونیت څیرنه په اغیزناکه توګه د اساسی قانون او نړیوال قانون سره سم تر سره شي.** د دې لپاره چې توقیف قانونی شي، نه یو توقیف باید یوازې یو حقوقی بنسټ ونلري، بلکې دا باید لازمی او معقول هم وی (همدارنګه[۱۷] د شواهدو له مخې ثبوت شي). ارزونه باید په عمومی توګه د داسې اصولو څخه پیروي وکړي کوم چې د محاکمې څخه مخکې توقیف باید عمومی قانون نشی، کوم چې د افغانستان په اساسی قانون[۲۷] کې تایید او همدارنګه په ICCPR[۳۷] (۷۴) کې بیان شي.

که څه هم د افغانستان اساسی قانون توقیف داسې تعریف کړی چې توقیف باید معقول او لازمی وي کوم چې د نورو آزادۍ او عامه ګټې[۷۴] وساتی، خو دغه قانون روښانه کړنلارې یا معیار نه برابروي په کوم باندې چې باید ارزونه وشي، او کله چې دغه معیار پوره کیږي قانون یوازې ابتدایی لاربښونه[۷۵] برابروي. همدارنګه، دغه قانون په عمومی توګه د محاکمې څخه دمخه توقیفونو ده کمولو اصولو ته پراختیا نه ورکوي.

أ. د بیلګې په توګه، داسې لاربښوونه نشته چې د مشکوک جنایت په هکله توقیف باید د داسې معقوله شک په اساس وی کوم چې محبوس د تیری[۷۶] مرتکب شوی وي.

ب. ځینې لاربښوونې چې په قانون کې شته همدارنګه نور حقوق زیان مند کوي. د بیلګې په توګه، هغه لاربښوونه کوم چې د محاکمې څخه د مخه توقیف په تینګه د لازمه شواهدو د تولولو او د ریښتیا[۷۷] د رامنځته کولو پورې محدود وي، دې اصل ته لار پرانیزي چې توقیف د جبری معلوماتو، د جبری اقرارونو لپاره وکارول شي کوم چې د محبوس د حقوقو څخه به تیری وی او ممکنه ده چې د خپل سری توقیف سبب وګرځي.

ج. نورې لارې چارې د ضامن یا تضمین په بنه نا کافی وی، او کله چې دغه ډول تضمینونه برابریږي، کیدای شي چې په محدود شویو شرایطو[۷۸] کې وکارول شي.

برسیره پردې، څارنې وښودله چې د محکمې یا څارنوال لخوا د غیر توقیفی لارو چارو د معقولیت یا لزومیت ارزونې ډیرې زیاتې نه تر سره کیږی. بلکې د قضیې د شرایط د څیړلو په پرتله، چاروکې افراد توقیفوی ځکه هغوی په داسې جنایت تورن دي چې د محاکمې څخه د مخه توقیف لپاره لار اواروی یا به داسې یو جرم محکوم شوی وي چې باید په حبس باندې محکوم شي. دغه موندنې ښیې چې په قانون کې لازیاته روښانه لاربښوونې ته اړتیا شته.

په حقوقي ساتنه کې د دغو نيمګړتياو په نظر کې نيولو سره، په افغانستان کې ډيري نيوني او توقيفونه چې په اول سر کې ښايي قانوني وي د خپل سرى توقيف ماهيت تر لاسه کوى، لکه د جرم د اعلان څخه دمخه توقيفونه چې د وخت د هغه حدودو څخه زياته ادامه مونډلي کوم چې په ICPC کې طرحه شوى دى. ډيرى توقيفونه کوم چې به لومړي سر کې پخپل سري وي اجازه ورکول کيږي چې ادامه ومومي، لکه هغه توقيفونه چې پورته پرې بحث وشو. د دغو توقيفونو عملي پايله دا ده چې توقيف په يوه عمومي قانون باندې بدليږى او د توقيف په مرکزونو کې د يوشمير داسې اشخاصو ګڼه ګونه جوړيږي کوم چې د هغوى توقيفونه په قانوني توګه مؤجه، معقول يا لازمي نه وى، په ځانګړې توګه د محاکمې څخه دمخه پړاو کې.

د يادوني وړ ده ان که چيرته دغه فرصتونه په قانون کې موجود وي، هغوى په اغيزناکه توګه نه برابريږي ځکه نور عوامل د هغوى کارول د خنډ سره مخ کوي. نومړي عوامل دا دي: الف. محبوسين د توقيف د قانونيت په هکله پوښتي، مدافع وکيل يا د ځان دفاع د حقوقو څخه ناخبره دى. (ب)اغيزناکه مدافع وکيل او لازمه معلوماتو ته کمه لاس رسيدنه ، او (ت) په وار وار سره د محکمې ځنډيا او نا رضايتي د فعاله دفاعي سلاکارانو په وړاندې. يو بل شاخص کوم چې دغه حقوق په اغيزناکه توګه نه برابروى ان که هغوى تضمين هم شي هغه په وار وار سره د پوليسو[۷۹] او ځارنوالانو[۸۰] د وخت حدودو او کړنلارو ته درناوى کې پا تيوالى راتلل دى تر څو د توقيف قانونيت تر کنترول لاندې راولي.

۲- په معقوله وخت کې د محاکمې حق يا ازاديدل د بند په پاى کې خوشې کيدنه په عمومي توګه نه رعايت کيږي.

د سم خونديتوب څخه د محاکمې د فتوا په پاى کې د خوشې کيدو د حق په توګه سرغړونه کيږى په کوم کې چې محبوسين بايد د منصفانه محاکمې په هکله پرته د کوم ځنډ څخه او په معقوله وخت کې دخپل حق څخه مستفيد اويا خوشې شي. په واروارسره دغه سرغړوني د خپل سري توقيفونو سبب ګرځي، که چيرته ډير زيات د محاکمې څخه مخکې توقيفونه موجود نه وي.

د محاکمې څخه مخکې توقيف: د زماني چوکاټ ته تدريجي سرغړونه

ځارنې په روښانه توګه وښودله چې د ډيرو محبوسينو لپاره چې مصاحبه ورسره شوى ده لږ ترلږه د محاکمې څخه د مخه توقيف د وخت د حدودو څخه کوم چې په ICPC کې طرحه شوى يو وار سرغړونه شوي ده، په دې توګه اکثريته توقيفونه د خپل سرى توقيفونو په توګه تفتيش شول ځکه هغوى نور قانوني بنسټ نه درلود. د زماني چوکاټ څخه چې سرغړونه کيږى د افغانستان لکه تعبير ددى هکله ورښيي چې پرته د ځنډ څخه او په معقوله وخت کې د محبوس د محاکمې پروسه تطبيق د افغانستان د اساسى قانون[۱۸] غوښتنه کوى.

يوزيات شمير محبوسين په توقيف کې د محکمې حکم ته سترګې په لار وه چې وخت يې د حقوقي زماني چوکاټ څخه چې په ICPC طرحه شوى تير شوى دى. ډيرى وتلى قضيې هغه دي چې د سترې محکمې پريکړو ته سترګې په لار دي او د زماني چوکاټ[۲۸] د وخت نه يې پنځه مياشتې تيرې دي. دغه ډول ځنډونه اکثراً تر يوکال پورې ادامه مومي. د بيلګې په توګه، په کابل کې د ۲۰۰۷م کال په وروستيو کې، داسې محبوسين وموندل شول چې د ۶ کلنونو څخه زيات د سترې محکمې پريکړې ته سترګې په لار و. همدارنګه ځارنې د مرافعې د محکمو د حکم په صادرولو کې اوږد او دوامداره ځنډونه ذکر کړې (چه دوى مياشتې داصلي حکم اعلان پورى لرى) او په ابتدايي محکمو کې (دوى مياشتې د تورونو دوسيه کولو څخه د فيصله کولوپورى لرى)[۳۸]. لا تر اوسه هم په ابتدايي محکمه کې د ځنډ کچه ثابته ده.
د بيلګې په توګه، د کابل، کاپيسا، پروان، لوګر، پنجشير او وردګو په ولاياتو[۸۴] کې د هرې اړونده قضيې لپاره کوم چې د ځارنې په لومړي پړاو کې ځارل شوي دي ددوو مياشتې د زماني چوکاټ څخه سرغړونه شوې ده. په محکمو کې ځنډونه دا معني لري چې د محبوسينو وخت په توقيف کې د محکوميت د دورې يا د قانون له مخې چه د ګناه ته ورس ته ورکول کيږي زيات وي.

يوه بله خواشينونکې موندنه دا وه چې يو شمير محبوسين د تورونو په مقابل کې برى الاذمه شوي و او برأت يې اخيستي و خو بياهم هغوى په توقيف کې پاتې و. په دغه برخه کې هغه دلايل چې وويل شول هغه دا و چې محکمې يا ځارنوالان د برأت د پريکړى او د خوشې کيدو د حکم په انتقال کې پاتې راغلل، او يا دا چې پريکړه تر لاسه شوي خو روښانه حکم د خوشې کيدو لپاره نه و، او يا داچې تضمين کوونکى د محبوس د خوشې کيدو لپاره حاضر نه و (سره له دې چې دغه ډول مقرره د محکمې په پريکړه کې نشته). د بيلګې په توګه، يوناما يوه قضيه وموندله چې دعدليې وزارت د توقيف د مرکز رسمي چارواکوونه منله چې پنځه تنه ښځې کوم چې د تورونو څخه يې د څيړنې په اساس برآت اخيستي و خوشې کړي ځکه چې هغو تضمين کوونکى نه درلود. په کابل کې د ۲۰۰۷م کال د جولاې په مياشت کې، ۱۹ تنه محبوسين خوشې نشول ځکه هغوونکړاى شوچې تضمين کوونکى برابر کړي و يا د مالي تضمين لپاره پيسې تأديه کړي.

د محکوميت څخه وروسته توقيف: د محکوميت د مودې د بشپړيدو سره سم د محبوس په خوشې کولو کې پاتې والې:

په ټول افغانستان کې، د عدليې وزارت د توقيف د مرکز رسمي چارواکو لزوماً هغه بنديان يې خوشې نکړل کوم چې د قانوني

جزا[۸۵] موده یي بشپړه کړې وه یا هغه بندیان چې د جمهوري ریاست د فرمان[۸۶] له مخې د خوشې کیدو امر یې شوی و. د عدلیې وزارت د توقیف د مرکز رسمي چارواکو او محبوسینو څارونکو ته توضیح کړه چې ډیرې محبوسین سره له دې چې د هغوی د جزا موده تیره شوې وه خوشې نشول ځکه هغوی ونکړای شوچې تضمین کوونکی یا مالي تضمین[۸۷] پیدا کړي. د سترې محکمې عالي شورا د غه ډول شرایط د خوشې کولو لپاره رد کړل ځکه دا اساسي قانون [۸۸] د ۲۷ مې مادې څخه سرغړونه ده.

۳- نـور مـروج تضمینونه: په عومي توګـه درناوی نه ورته کیږي – په ځانګړې توګه مدافع وکیل ته

څارنې وښودله چې پولیس، څارنوالان او قاضیان په دوامداره توګه د مروجو حقوقو درناوي نه کوي اویا د هغوی څخه ناخبره دي، ان که په روښانه توګه د افغانستان په قانون[۸۹] کې توضیح شوي هم دي.

د دفاعي سلاکار د درلودلو حق یا د خپل ځان د دفاع کارول:

په عمومي توګه افغانانو د دفاعي سلاکار د درلودلو او یادځان دفاع کولودحق څخه ناخبره دي او نه هم هغوی دفاعي سلاکارته لاس رسی ولري او یا نشي کولای د خپل ځان دفاع[۹۰] تیاره کړي. ډیري محبوسین د مدافع وکیل د درلودلو څخه ګټه نه اخلي. په ټولو قضیو کې چې تفتیش شوي دي یو محبوس د نیوني د وخت څخه بیا په ټوله محاکمه[۹۱] کې د مدافع وکیل د درلودلو څخه ګټه نه ده اخیستلې. د څارنې په لومړي پړاو کې دا موضوع روښانه شوه چې ۹۳۱ تنه یا ۸۲.۵ ٪ مصاحبه کوونکو مدافع وکیل نه درلود. په دغه اړه توضیحات دا و: محبوسین د دغه حق څخه نا خبره و (۱۵.۶٪)، مدافع وکیلان موجود نه و (۳۶.۴۰٪)، یا محبوس نشو کولای چې مدافع وکیل ته پیسې تأدیه کړي (۱۲.۸٪). دغه ډول نمونې په ټوله څارنه کې ولیدل شوې[۹۲]. څارنې همدارنګه وموندله چې کله به مدافع وکیل په کار وګمارل شو، هغوی به بنایي د قضیو د حذف په موخه د لوړ رتبه چارواکو او دولتي مؤسساتو لکه د ملي امنیت ریاست له خوا تهدیدید

د خپل ځان په هکله د نه شهادت ورکولو حق، د چوپه خوله پاتې کیدلو په شمول

داسې نه ښکاري چې پولیس، څارنوالان او قاضیان د خپل ځان په هکله د نه شهادت ورکولو حق ته درناوی وکړي. په پایله کې، ځینې وختونه د محاکمې څخه مخکې توقیف د پوښتلو د وسیلې په توګه کارول کیږي، نه دا چې د ساتندویه یا وقایوي میکانیزم په توګه. د څارنې په مهال د جبري اقرارونو راپور ورکړل شوی دی – څه نا څه ۱۶۵ تنه مصاحبه کوونکو (۱۵٪) د څارنې په لومړي پړاو کې د دغه شان قضیو راپور د څارنې په ټوله موده[۹۳] کې ورکړی دی. د ۱۹۹ قضیو له ډلې څخه کوم چې په کندز، بدخشان، تخار او بغلان کې تفتیش شوي، ۱۶۶ تنه محبوسینو (۸۳٪) ته د چوپه خوله پاتې کیدو د حق په هکله خبر نه دی ورکړل شوي. همدارنګه ورته نمونې په ټول هیواد[۹۴] کې پیدا شوي دي. برسیره پردې، داسې ښکاري چې محکمې هم په دوامداره توګه د دغو حقوقو څخه ملاتړ نه کوي او نه هم هغه شواهد نا مطلوبه ګڼي کوم چې په جبري توګه ترلاسه شوي وي، په دې توګه، د تور یا محکومیت د رینتیا والي په هکله شک موجود دی.

د نیونې په وخت کې د توقیف د دلایلو او په سم وخت کې د هر ډول تور په هکله د خبریدلو حق:

په نمونو کې د پاملرنې وړ استثنائات چې تاکل شوي هغه دا دي چې د نیونې په وخت کې د توقیف د دلایلو او په سم وخت کې د تورونو په هکله محبوس ته معلومات ورکړل شي. په عمومي توګه، توقیفیانو د توقیف د دلایلو او د هغو تورونو په هکله معلومات درلودل کوم چې د دوی پر ضد وارد شوي و. د څارنې په لومړي پړاو کې، څه نا څه ۸۶٪ محبوسین چې ورسره مصاحبه شوې ده (۹۷۶ تنه مصاحبه کوونکي) د هغوی په وړاندې د تورونو او د توقیف پر دلایلو پوهیدل. یوازې ۵۸٪ (۶۵۸ تنه) محبوسینو ته کوم چې د توقیف په دلایلو پوهیدل د نیوني په وخت کې خبر ورکړل شوي و. وروستنی څارنې په دغه اړه کوم بدلون ښکاره نکړ.

لاتر اوسه هم څارنې په روښانه توګه وموندله چې پولیس، څارنوالان او تر یوې اندازې پورې قاضیان په دوامداره توګه محبوسینو ته د هغوی د حق په هکله معلومات نه دي ورکړي. ځینې څارنوالانو تفتیشانو ته وویل چې دوی په لوی لاس دغه کار نه دی کړي ځکه هغوي عقیده لري چې دغه حقوق د ځیرنو[۹۵] مخنیوی کوي.

په عمومي توګه، څارنې وموندله چې د پوره اندازې مروجو ساتنو نشتوالي د دې سبب کیږي چې د ډیري توقیفونو قانونیت تر سوال لاندې راشي. د قانون او د محبوسینو د حق نه رعایتول، نه یوازې د قانون حاکمیت او د بیګناهی انګیرنه متأثره کوي، بلکې دا خبره داده کوي چې په توقیف کې زیاتی شوی او په وار وار سره پخپل سري وي. مدافع وکیل ته درناوی نکول په ځانګړې توګه یوه ستونځه ده ځکه د مدافع وکیل درلودل او شتون یو داسې حیاتي میکانیزم برابروي کوم چې د ډیري پخپل سري توقیفونو مخنیوی کوي او ناوړه استفادې کموي. په عین وخت کې، دا خبره باید تصدیق شي چې د بشري او فزیکي منابعو، لکه قاضیان، څارنوالان، د فاعي سلاکاران، محکمې او د محکمې د اداري کارکوونکو کموالی چارواکي نه پریږدي چې خپلې ژمنې پوره کړي.

٤ـ د تاکل شویو نمونو اصلي علتونه

لومړی اساسی علت: د عدالت سیالیزه اصول

د افغانستان د عدالت په رسمي سیستم کې یو شمیر د عدالت سیالیزه اصول شته چې کارول کیږي: هغه اصول چې دعدالت رسمي سیستم تائیدوي، هغه اصول چې د افغانستان د عدالت په غیر رسمي سیستم، او مروج او مذهبي تمرینونه کې نغښتي دي. دغه اصول نابرابره نه دي، ځکه د افغانستان د جنايي عدالت رسمي سیتسم، او د نړیوالو معیارونو کوم چې د هغو په تعریف کې مرسته کوي چې څنګه هغوی کار کوي، په نسبي توګه د افغانستان د غیر رسمي عدالت د سیمستم ، مروجو او مذهبي تمرینونو سره مقایسه کیږي. په پایله کې، یو شمیر زیات افغانان، پشمول د هغوچې د جنایي عدالت رسمي سیستم جوړوي لزوما د رسمي عدالت د سیستم او دهغوی د معیارونو په هکله نه پوهیږي.

ستونځه دا ده چې په داسې حال کې چې ځيني اصول د غیر رسمي عدالت د سیستم څخه سرچینه اخلي، او همدارنګه مروج او مذهبي تمرینونه د رسمي عدالت سیستم دغه اصول پیاوړي کوي، خو ځيني اصول شته چې دهغو اصولو سره مطابقت نکوي کوم چې د افغانستان په اساسي قانون او نړیوال قانون کې طرحه شوي دي. د دغو ستونځمنو اصولو کارول د رسمي عدالت په سیستم کې اکثراً د افغانانو مقام او عدالت ته لاس رسی د خطر سره مخ کوي او د خپل سري توقیفونو او نورو تیریو سبب ګرځي. په دغه بهیر کې، دغه اصول د رسمي عدالت د سیستم تمامیت او د قانون حاکمیت کمزوره کوي.

د دې لپاره چې اغیزناکه او اصلاح کوونکي اقدامات رامنځته شي، نو د عدالت د دغه اصولو ترمنځ توپیر باید وپیژندل شي او د پالیسی، قانون، کړنلارو او د پوهې د پیاوړتیا له لارې حل او فصل شي.

د دغه برخې پاتي برخه د عدالت د اصولو ترمنځ د توپیر مهمې برخې توضیح کوی او د رسمي عدالت سیستم او هغه اصول چې د افغانستان د غیر رسمی عدالت به سیستمونو، بـه مروجو او مذهبی تمرینونو کې نغښتي دی تاییدوي.

احتمالی جرم

د توقیف د چاروا ک (پولیس، څارنوال، قاضیان)[٩٦] لـه خوا خیریدونکی احتمالی جرم په ټول افغانستان کې کوم چې د څارنې[٩٧] پـه مهال تاکل شوی یوه غټه اندیښنه ده. احتمالی جرم په افغانستان کې د ډیري پخپل سری توقیفونو لپاره تصوری بنسټ جوړوي. احتمالی جرم د جنایی عدالت سیستم د محاکمي څخه د مخه د تورن توقیفولو خواته بیایی، د محبوسینو حقوقو ته درناوی ورو ورو کموي او د غیر اغیزناکه مروجو ساتنو سبب ګرځي. احتمالی جرم د عمومي وضعیت په واسطه لاپسې زیاتیږي کوم چې د جرم مرتکبین، ان وروسته له دې د جزا موده بشپړه کړي د درنښت او عدالت مستحق نه ګڼل کیږي.

دغه ټول عوامل د دې سبب ګرځي چې قاضیان د محبوسینو د مدافع وکیل درلودل او دفاعیه وړاندې کول شی، د جبری اقرار په مؤجه کولو کې مرسته کوي، او لنډه دا چې د محبوس په خوښي کولوکی خنډ ګرځي کله چې د بند موده یې پوره شي او یا برأت واخلي. همدارنګه، دغه د توقیف دبدل یا دبندبلی چاره امکانات چه په نظرکی نیول شویدی هم د ګواښ سره مخامخ کوی او د بندیانو د جزا په پای کې د هغوی د نه خوښي کولو په برخه کې کومک کوی .

د دندې او د توقیف د قصد او د اړونده مروجوساتنوبیلابیل تفاهم

ډیرپولیسان، څارنوالان او قاضیان د توقیف د خاص مقصد او اړونده مروجوساتنو په هکله کوم چې د رسمی عدالت د سیستم په حقوقی چوکاټ کې کارول شوي بیلابیل تعبیرونه لري. د رسمی عدالت د سیستم او نړیوالو معیارونو تر قیادت لاندې، د محاکمې څخه دمخه توقیف په عمومی توګه داسې یو میکانیزم دی چې د نورو حقوق یا شواهد ته زیان، او بدګمانی یا تور، یا د جنایت بیا پیښیدنه مخ بندی وشی او د بې ګناهي د انګیرنې په رڼا کې خپل اصغري حد ته ورسیږي.
اوس مهال پـه افغانستان کې چیرته چې جرم انګیرل کیږي، د محاکمې څخه د مخه د توقیف څخه د تحقیقاتو د وسیلې په توګه کار اخیستل کیږي او د داسې طریقې په توګه چې تورن شوي کس ته جزا ورکړي. د محکوم شویو خلکو لپاره، توقیف یوازې د جزا په توګه په نظر کې نیول کیږي نه د بیا رغونکي وسیلې په توګه تر څو د بند څخه د خوشې کیدو په مهال د لا زیاتو جنایی فعالیت څخه مخنیوی وشي. (د ICCPR ۱۰ (۳)مې مادې ته مراجعه وکړئ)

پـه عمومی توګه مروجې ساتنې کاری ندی ځکه هغوی په وار وار سره غیر لازمی یا د پلټنو په مقابل کې د خنډ په توګه په نظر کې نیول کیږی نه دا چې د بیعدالتی، لکـه د بیګناه خلکو د دوامداره توقیف په وړاندې د ساتنو په توګه. یوناما وموندله چې هغه پولیسان، څارنوالان او قاضیان چې د محبوسینو د حقوقو څخه با خبره دي اکثراً په عمدي توګه د اقرار اخیستلو، د جرم یا د محکومیت د پریکړې په اړوند د محبوسینو د حق څخه تیریږي. د توضیحاتو په توګه هغوی ادعا کوی چې بشري حقوق د هغوی د کار خنډ ګرځي.

د مدافع وکیل په مقابل کې خصومت او د دود کموالی

د مدافع وکیل ګمارل په نسبي توګه په افغانستان کې یو نوی اصل دی. همدارنګه څارنې بربنده کړه چې د مدافع وکیل ګمارل د جرم د یوې نښې په توګه په نظر کې نیول کیږي نه د قدرت څخه د

ناوړه استفادې یا د خپل سرې توقیف په مقابل کې د مهمې ساتنې په توګه. د بېلګې په توګه، ډېرو محبوسینو څارونکو ته د هغې نظریې په هکله وویل کوم چې هغوی اړتیا نلري چې د مدافع وکیل په کار وګماری ځکه هغوی د کوم جرم مرتکب شوي نه دي. د جرم د احتمال سره جوخت، د مدافع وکیلانو د دندې او مقصد سره د بېژندګلوی نشتوالی دا ټکی منعکس کوی چې د مدافع وکیل درلودلو حق په وړاندې د پولیسو، څارنوالانو او محکمو له خوا خصومت رامنځته کیږي، لکه څنګه چې په دوامداره توګه بندیانو ته د هغوی د حقوقو په هکلـه کوم چې باید مدافع وکیل ولري خبر نه ورکول کیږي او د مدافع څارنوال باندې باید محدودیتونه کینـودل شی چې ځیرنو، رسمـي راپورونو او اسناد‌وته د دهغه لارس رسـیدنه محدوده شی. د سـتري محکمي عدالت، په داسي حـال کې چې د مدافع وکيل د درلودلو حـق تاییدوي کوم چې باید د قضـایي غونډو[98] په مهال حاضر وی، همدارنګه د خبرو اترو په مهال یاودنه وکړه چې هغه کسان چې په ټاکلي کټګوری کې په جرم تورن دی (په اساسی توګه کوم چې د حکومت ضد فعالیتونو پورې تړاو لري) باید مدافع وکیل ته لاس رسیدنه ونلري.

په پایله کې، مدافع وکیل نشـی کولای چې پـه اغیزناکه توګه کار وکړي یا د خپل سـري توقیفونو مسـایل حل او فصل کړي. ډیري په خپل سری توقیفونه لا اوس هم ادامه لری کوم چې باید د هغوی مخنیوی شوی و. دغه پخپل سری توقیفونه د مدافع وکیلانو د کموالي له امله د هیواد په ډیرو ولایاتو کې لاپسی زیات شوي دي.

د ښځو د حقوقو پیچلی مفکوره او عدالت ته لاس رسیدنه

د ښـځو او نجونو په اړوند، د عدالت په رسـمی سیستم، د عدالت په غیر رسـمی سیسـتم، او د عرفی او مذهبی تمرینونو د اصولو ترمنځ سـیالی یو ډیر سـتونځمند کار دی. ښـځي اونجوني په وار وار سره د هغو اخلاقی جرمونو په تور توقیف کیږي کوم چې په رسمی عدالت کې جرم نه دی. همدارنګه هغوی کله چې د زبرزنا یا جنسـی تیری قربانیانـی وی اومحکومی شـی توقیفیږي. دغه تمرینونه په عمومي توګه د عرفی او مذهبی تمرینونو او د عدالت اصول د ښځو او نجونو په اړه منعکس کوي.
څرنګه چې د افغانستان په غیر رسمي، عرفي او مذهبي سیستمونو کې د ښځو موقیف کمزوری دی همدارنګه د عدالت په رسمي سیستم کې هم کمزوری دی. ښځو ته په بشپړه توګه د هغوی حق نه ورکول کیږي او همدارنګه د سړیو سره مساوي په نظر کې نه نیول کیږي. د قانون د تطبیق او قضا ډیري چاراوکي کوم چې د جنایي عدالت په سیستم کې فعالیـت کوي نوموړي نظر تاییدوي او دهغوی دغه تایید د قانون[99] په کارولو کې منعکس کیږي. په پایله کې، ښـځي د قانون د کافي سـاتنې څخه برخه مندي نه دي او پخپل سري توګه توقیف کیږي

په وار وار سـره قاضیانو او څارنوالانو دغه پخپل سري توقیفونه په دې پیان سـره مؤجه کړي چې اخلاقی جرایم لکه د کور څخه تیښته جرایم دي د افغانستان د اساسي قانون ۱۳۰مه په اشاره سره وای چه دغه ماده کې ذکر شـوي دي او د حنفي قانون (شریعت) د کارولو اجازه ورکوي کله چې په قانون کې خالی ګاوي موجود وي. لکه څنګه چې پورته بحث وشو، ځینی چاراوکي په قانون کې مقررات داسی تعبیر او تفسیروي کوم چې هغوی په دې وتوانوي چې عروفي او مذهبي نظریات کوم چې د عدالت په رسمي سیستم کې یو جرم ټاکي وکاروي. همدارنګه پولیس ورته کار تر سـره کـوي. د کورنی د ځواب ځانګی داسـي طرحه شـوي دي چې په کورنیو پورې اړونده اجراات ترسـره او د هغو ښځو او نجونو په اسـتازیتوب وکالت وکړي کوم د تبعیضی اوجنسي تیري قربانیان شـوي وي، کله چې کـوم وخت دغه قربانیان بیرتـه مرتکبینوته (اکثراً کورنیوته) ورتسلیمی ږی هغوی احساس کوي چې د دوی سره تماس نیول د هغوی د بي حرمتی سبب ګرځی

هغه نمونې کوم چې د زبرزنا یا قاچاق په قضیوکې موندل شـوي دي د دغه پریده او مشـخصاتو ښـکارندوی دي. داسـي عمومي وضعیت شـته چې داد ښځینه قرباني ګناه ده او هغې کورنی ته بې حرمتـي کـړیده، نه دا چې هغه د جرم د قرباني په توګه په نظر کې ونیسـي. کله چې د زبرزنـا تورونه جوړیږي، څارنوالان په دوامـداره توګه تحقیق نکوي او نه څـوک محکوموي کله چې په کافي اندازې سره شواهد موجود[100] و.

> **د حل د لارې موندل**
>
> د خپل سـري توقیف پراخه او متداوله تمرین به بر هغه وخته اصلاح نشـي ترڅو د غه مفکوری توپیرونه په بریالیتوب سـره مطرح نشـي د ځانګړی پام وړدی. د یوه بیګناه کس په مقابل کې د احتمالي جرم بدلون دی لکه څنګه چې د افغانستان په اساسـي قانون(۱) او نورو قوانینو (۱) او همدارنګه په نړیوال معیارونو (۱) کې تقدیس شـوي دي. همدارنګه اړتیا لیدل کیږي چې روش د دغو موندل شـویو مجرمینو خوا ته بدلون وموومي. ددغو نویو اصولو او د هغوی د دلیل د توضیح کولـو لپاره زده کړه، د ظرفیت لوړتیا د پوهاوی د زیاتولو پروګرامونه ضروري دي البته د دغو اصولو تطبیق د قانون، پالیسی او کړنلارو د تعدیلولو په واسطه او د هغو خلکو د مسئول ګڼلو په اساس کوم چې دغو اصولو ته درناوي نه کوي.
> د دې لپاره چې تحرکات د ښـځو اوتولنې په هکله بدلون وموومي د مذهبي مشرانو ملاتړ لازمي دي ځکه دغه ملاتړ به دا ټکي توضیح کړي چې آیا شـرعی قوانین د هغو عملونود جنایت ګڼلوپه مخه استعمالیدلای شی کوم چې د اجتماعی ،کلتوری او مذهـب له پلـوه د ټولنی د ځینو عناصرو لپاره د منلو وړ نوي. ډیرو منسـجمو زیارونو ته اړتیا شـته تر څو د ښـځو وضعیت او د هغوي مساوي حقوق د حیثیت او عدالت له پلوه پیاوړی شي. د زبر زنا، قاچاق د جنسیت تبعیض جنسي تیری او د هغوي قربانیان په هکله آزادمباحثه اوداچه پدی هکله خبری اتری څه شي اسلام بیان کړي دي کیدای شي چې ګټه ور وي.
> همدارنګه، قربانیان ځایونو ته اړتیا لري چې خپل سرګذشـت و وایي او ښـځي او سـړي د زپـر زنا، قاچـاق او کورني تیریو په ویجاړونکـو اغیزو باندې پوه شـي.ځینې نوښـتونه، لکه د راډیو پروګرامونه په کوم کې چې ښـځینه قربانیانی کولاي شـي خپلې تجربې شـریکی کړي په تیر وخت کې ګټورثابت شویدي. دغه ډول نوښتونه چې د JSSP لخواپه مخ تللی دی د حقوقي بهیر له لارې د قربانیانو ملاتـړ کوي او باید و هڅول شـي تر څو قربانیـان د قضایي بهیر په مهال د بیان حق ولري.

دویم اساسی علت: ناکافي قانوني چوکاټ

پخپل سـري توقیفونه تر یواندازې پورې ادامه لري ځکه اوسنی

قانوني چوکاټ د پام وړ نیمګړتیاوې او د مهمو مبهمو ساحو سره کوم چې پورته یې یادونه وشوه ناسمونوالی لري. په دغه چوکاټ کې دا لاندې کموالی شاملیږي:

- د وضاحت کموالی د دې ټکي په هکله چې آیا ټاکلي عملونه جنایت دی او که نه، په ځانګړې توګه کله چې د شریعت تعبیر او تفسیر او عروفي او مذهبي تمرینونو پورې تړاو ولري.
- د طرزالعملي ساتنو کموالی، په ځانګړې توګه هغه حق چې محبوس د جنایي توقیفونو لپاره سم دستي د قاضي مخې ته راوستل شي او د یوې محکمې مخې ته د ټولو توقیفونو لپاره د توقیف قانونیت تر سوال لاندې راولي.
- په قانون[۱۰۱] کې د توقیف او بندیتوب لپاره ناکافي بله لاره چاره

برسیره پردې، پخپل سري نیول شوي بندیان بنایي په جبري توګه په توقیف کې پاتې شي ځکه چې قانون واضح نه دی چې کومه موسسه صلاحیت لري چې هغوي د حبس څخه خوشې کړي. د بیلګې په توګه، د عدلیې وزارت د توقیفونو لپاره، د عدلیې وزارت، څارنوال، محکمه او بیلابیلي کمیټې او شوراګانې صلاحیت لري چې د توقیف په بیلابیلو پړاوونوکې محبوسین خوشې کړي، خو دا چې څنګه د غه رسمي چاروکي یو له بل سره مفاهمه او اجراات وکړي په قانون[۱۰۲] کې په څرګند ډول نه دي بیان شوي.

قانون په غیر لزومي توګه د قانوني پوهې او تفاهم د اوسنی کچې په رڼاکې پوره لاربښوونه نه برابروي. یو توضیحي مثال دا دی چې پولیس په غیر لزومي توګه نه پوهیږي که چیرته هغوی څارنوال ته خبر ورنکړي، آیا هغوی دا صلاحیت لري چې نیول شوي بندي په خپل ابتکار سره په ۴۸ ساعتونو کې خوشې کړي که چیرته هغوی و نکړای شي چې داسې شواهد ومومي چې د توقیف دلیل تائید کړي. په پوهه کې دغه نیمګړتیا احتمال لري ځکه د خوشې کولو دغه صلاحیت کوم چې ضمني مفهوم لري د پولیس په قانون[۱۰۳] کې نه دی لیکل شوی.

د منلو په توګه، د قانون څخه په سمه توګه استفاده نکیږي. تر اوسه هم قانون په هغه اساس باندې کار کوي چې کومې ساتنې د خپل سري توقیف په وړاندې رامنځته شي کوم چې دا یو ستونځمند کار دی. د قانون تمایل توقیف خوا ته دی نه ساتنې‌ته بلې لارې چارې خوا کوم چې دغه تمایل په سیستم کې احتمالي جرم (ګناه کار ګڼل) پیاوړې کوي. د قانون نیمګړتیاوې د سیستم کمزورتیا پیاوړې کوي او دغه نیمګړتیا د بندیانو د حقوقو د ساتنې لپاره ضرر رسوونکې ده.

د حل د لارې موندل

دا خبره لازمي ده چې قانون اصلاح او توضیح شي ترڅو د افغانستان د اساسي قانون سره سمون ولري، پشمول د ICPC، د جزا قانون، د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو قانون.

دریم اساسي علت: رسمي سیستم لاتر اوسه مؤسسات، پوهه، ظرفیت، او وسیلې نه رامنځته کوي

پخپل سري توقیفونه تر یوانداز پورې پیښیږي ځکه د عدالت رسمي سیستم لا تر اوسه پوهه، ظرفیت، وسیلې او هغو موسساتو ته وده نه ورکوي تر څو لازمه ساتنې د خپل سري توقیف[۱۰۴] په وړاندې ترسره شي. په داسې حال کې چې د هغه ظرفیت لوړیږي او قانونیت یې وده کوي، خو د عدالت رسمي سیستم هڅه کوي چې خپلې ژمنې په ځانګړې توګه په کلیوالو سیمو کې پوره کړي. ځینې لیرې پرتې ولسوالۍ پرته د ابتدایه محکمو یا څارنوالانو څخه پاتې دي. همدارنګه امنیتي مسائل د عدالت د ادارې په وړاندې خنډونه رامنځته کوي. د څارنوالانو او قاضیانو، ځینې وختونه د پولیسو غیابت ستونځه لاپسې زیاتوي.

د پولیسو، څارنوالانو او قاضیانو شمیر محدود دی، که څه هم تخنیکي او قانوني پوهه مخ په زیاتیدو ده. ډیرې څارنوالان او قاضیان او همدارنګه مدافع وکیلان لازمه حقوقي تحصیلات نلري. همدارنګه، قانون په ډیرې وختونوکې په دقیقه او بشپړه توګه نه پلې کیږي له دې امله پخپل سري توقیفونه پیښیږي.

افغاني پولیسان او څارنوالان د څیړنې او پوښتنې ډیر محدود تخنیکونه او وسیلې لري. په پایله کې، توقیف د جبري معلوماتو د ترلاسه کولو په اساس ترسره کیږي. په دې توګه د تورن، مشکوکه، خپلوانو او ملګرو د وامداره توقیفونو سبب ګرځي.

افغانستان لا تراوسه با صلاحیته د قانوني تعقیب میکانیزم نلري، ان د ولسوالیو ترمنځ، یا د مالي ضمانت سیستم او یا د بلې لارې چارې د ضمانت سیستم نلري. په نتیجه کې، قاضیان په عمومي توګه دې ته اړ کیږي چې بندیان وساتي ان د برأت اخیستلو څخه وروسته تر څو د تینتې څخه مخنیوی وشي. په داسې حال کې چې د محاکمې د مخه توقیف لپاره د تینتې خطر یو غښتلی مؤجه دلیل دی، له دې امله یو اغیزناکه میکانیزم باید پکار واچول شي تر څو د احتمالي بیګناهي ته درناوی وشي او پرېنږدي چې د محاکمې د مخه توقیف په یوه عمومي قانون بدل شي. پرته د دغوسې میکانیزمونو څخه، نه یوازې دا چې د توقیف په مرکزونو کې ګڼه ګونه پیدا کیږي، بلکې د توقیف ګوابنونه خپل سري کیږي.

اداري نا کافي ظرفیت او د قضیې اداره نېرېږدي چې څیړنه او قضیې په سم وخت سره ترسره شي، په دې توګه توقیف اوږدیږي او ډیرو پخپل سري توقیفونو ته لار اوارو‌ي. به عین حال کې، د پولیسو، څارنوالانو، محکمو او د توقیف د مرکزونو تر منځ په دوامداره توګه د کارې همکارۍ او همغږۍ نشتوالی پخپل سري توقیف یې د اداري اشتباهاتو له امله ممکنه کړې دی.
همدارنګه، په دغو مؤسساتو کې د داخلي نظارت د اغیزناکه میکانیزمونو نشتوالی پخپل سري توقیف ته دایمي بڼه ورکړې

ده. د څارنې په موده کې، څارنوالانو په دوامداره توګه د محاکمې څخه د مخه محبوسینو او بندیانو د توقیف مودې نه دي څارلې ترڅو د قانون[۱۰۵] سره سمونوالی ډاډه شي. د افغان پولیسو د بشري حقوقو افسران کوم چې مسئولیت یې دا دی چې د پولیس په توقیف کې کوټه قلفي ګانې[۱۰۶] وڅاري، دغه کاريې په دوامداره توګه نه دی ترسره کړی او نه هغوی ته صلاحیت ورکړل شوی چې د تیریو[۱۰۷] په هکله اجراات وکړي. پایله یې یوازې د پخپل سری توقیف ادامه نه ده، بلکې د قدرت څخه د ناوړه استفادې لپاره مساعده چاپیریال رامنځته کیږي چې دا پخپله پخپل سری توقیف ته لار اواروي.[۱۰۸]

یو بل عامل دا دی چې د عدلیې وزارت د توقیف د مرکز رسمي چارواکي او نور څوک چې بندیان خوشې کوي کله چې د بند زماني چوکاټونه پای ته رسیدلي وي او یا د توقیف په مرکزونو کې د وخت د تیریدو د نا امیدی له امله د اله ګولي سره مخ شوي وي غندل کیږي، ځینې وختونه دوی پخپله زندان ته اچول کیږي. لـه دې املـه، د توقیف چارواکي د هغو محبوسینو یا بندیانو په خوشې کولو کې زړه نا زړه دي کوم چې پخپل سری توګه پرته د څارنوالانو یا لوړ رتبه چارواکو د تائید څخه توقیف شوي دي، چې په دې توګه هغه خلک چې پخپل سری توګه توقیف شوي وي په توقیف کې پاتې کیږي.
دغه مؤسساتي کمزورتیاوې باید حل او فصل شي ترڅو د خپل سري توقیفونو د یوې غټې برخې مخنوی وشی.

د حل د لارې موندل

د زده کړې او د ظرفیت د ودې پروګرامونه باید تعدیل شی تر څو د توقیف د چارواکو پوهه او ظرفیت ښه والی ومومي، پشمول د څیړنې او پوښتنې مهارتونه. د عملیاتو معیاری کړنلارې، مقررات او د مؤسساتو تر منځ موافقې باید ترسره او د ولسوالۍ ، ولایت او ملت په کچه په لار واچول شی ترڅو همغږي اصلاح او قانون په مناسبه توګه وکارول شي. نورې وسیلې، لکه د ضمانت غښتلی سیستم او د ګډ صلاحیت د قانونی تعقیب میکانیزمونه باید رامنځته شی. لنډه دا چې په مؤسساتو کې دننه فرهنګ باید بدلون ومومی ترڅو هغه چارواکي چې د قانون سره مطابقت لری پاداش ورکړل شي نه داچې غندنه یې وشي.

څلورم اساسی علت: د مجازاتو څخه معافیت، اداری فساد او کمزورې حساب ورکونه

د قانونی چوکاټ سمول یا د مؤسساتو، پوهې او ظرفیت پیاوړی کـول یوه محدوده اغیـزه لري که چیرتـه خیرېدونکی د مجازاتو معافیت او اداری فساد حل اوفصل نشي. د با نفوذه خلکو استعداد دحکومت د مؤسسـاتو په دننه او بهر کې چې په مهارت سره د جنایی عدالت سیستم د خپلو ګټو لپاره اداره کوی – پشمول د دې چې نه پرېږدي چې دوی پخپله د قانونی تعقیب لاندې راشـي – د پخپل سري توقیف د هڅولو سبب ګرځي. اداري فساد که د رشوت اخیستلو، مقام اخیستلو یا نفوذ په بڼه وي د جنایی عدالت په سیستم کـې نفـوذ کـړی دی. د تیرو او اوسـنیو اعمالو لپاره د رسـمي

چارواکو یا مشـرانو د مسئـول ګڼلو په برخه کې کمزورتیا پخپل سري توقیف دایمي کړی دی.

پایله یې دا ده چې په افغانستان کې عدالت د ټولو افغانانو لپاره په مساوي توګه نه برابرېږي. ټول هغه خلک چې په توقیف کې پاتې کیږي، که پخپل سری توقیف وی یا قانونی، ډیر بیوزله خلک دي ځکه هغوی مالی منابع یا د خپل خلاصون لپاره نفوذ نلري.

د جنایـي عدالـت په سیستم کـې کمـزوری نظـارت او د مهمو مؤسســاتو ترمنځ نا کافی همغږي د مجازاتـو د معافیت او اداری فساد د زیاتیدو او ادامې سبب ګرځي، او میلان لري چې خواری کښ خلک په ځای د دې چې ترفع او پاداش ورکړل شــی هغوی ته جزا ورکړي او یایې لیرې کړی

د حل د لارې موندل

تر هغه وخته پورې چې د قانون حاکمیت په ټینګه رامنځته کیږي، نو دوامداره اضافی ریار ته د غښتلی نظارت په بڼه او د حساب ورکونې میکانیزمونو ته کوم چې اغیزناکه تطبیقی برخې ولري اړتیا شته تر څو د خپل سری توقیف مخنیوی وشي. د دې لپاره چې د مجازاتو د معافیت او اداری فساد په مقابل کې مبارزه وشی او حساب ورکونه اصلاح شی، نو د ملی مشرانو او د نړیوالې ټولنې تائید شوی سیاسی ملاتړ یو شرط دی.

پنځم اساسی علت: د زده کړې، د ظرفیت د ودې او د پوهاوی د ودې نا بشپړه پروګرامونه

د عدالت د رسـمی سیسـتم او هغو قوانینو په هکلـه کوم چې دغه سیسـتم جوړوی، ډیره زیاته هڅه د پولیسو، څارنوالانو، قاضیانو او د توقیف د رسمی چارواکو په زده کړه او د ظرفیت په وده کې تر سره شوې ده. لاتراوسه، لکه څنګه چې پورته پرې بحث وشو، چارواکي په وار وار سره په مهمو اصولو باندې نه پوهیږي، پشمول د توقیف د ندې او یا طرز العملی ساتنې. دغه اصل مونږته بیانوي چې د زده کړې او د ظرفیت د ودې نوښتونه باید بیا وارزول شی، ځکـه هغوی په اغیزناکه توګه دغه اصول یـا د بیلابیلو چارواکو مسؤلیت د عدالت په وړاندې کولو کې نه ترسره کوي.

یوبل عامل چې تر اوسه په روښانه توګه پرې بحث نه دی شوی هغه د رسـمي عدالت په سیسـتم کې د افغانانو د حقوقو په هکله د هغوی د پوهاوی کموالی دی. د دغې سې پوهې څخه پرته، افغانان نشی کولای چــې د خپلـو حقوقو ادعا وکړي او یایې وغـواړي. د پوهاوې د ودې پروګرامونه تر اوسه پورې په پراخه پیمانه محدود دي او د مهمو ونډه لرونکو تر منځ لکه AIHRC او NGOs همغږه شوي نه دي.

د حل د لارې موندل

د ملت په کچه، همغږه شوی د پوهاوې د ودې کمپاین به ګټور وی. په دغه کمپاین کې کیدای شي چې د راډیو پروګرامونه، ښاری غونډې، تیاتری ښوونې او هغه معلوماتی مواد شامل شی کوم چې د لوړو بی سوادود نسبت لپاره په نظر کې نیول کیږي. د پوهاوۍ د ودې وسیلې لکه د ښځینه محبوسینو د حقوقو په اړوند د عدلیې د وزارت رسالې (کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمویلیږي) باید ادامه ومومي.

لومړی ضمیمه: د ښکیلو ډلو له خوا سپارښتنې

د افغانستان دولت ته

لومړی سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږی چې د عدلیې وزارت (تقنین) د لوی څارنوالی، د کورنیو چارو وزارت، د سترې محکمې په مشوره سمدلاسه د قانونی چوکات بیا کتنه پیل کړي – په شمول د جزا قانون او د جنایی کړنلارې د قانون د مسودی بیا کتنه دې پیل کړي تر څو هغو تجدیدونو ته لومړیتوب ورکړل شی کوم چې په لومړی سپارښتنه کې طرحه شوي دي.

دویمه سپارښته

- کابینه او ستره محکمه څخه غوښنه کیږی چه د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزم رامنځته کړي تر څو د زیاتی مودې د خپل سري توقیفونو داسې قضیې مطرح کړي کوم چې تر اوسه د ولسوالی په کچه نه دي حل شوي. د نظارت میکانیزم څخه مخکې دا لاندې چارې باید ترسره شی:
  - کابینه د سترې محکمې په مشوره باید د سترې شورا قیمومیت، هدف او صلاحیت د بندیخانو او د ولسوالی او ولایت په کچه د هغو کمیټو په اړوند توضیح کړي کوم چې د عدلیې د وزارت د توقیف د مرکزونو په اداره باندې څارنه کوي، او دا ټولې کمیټې د توقیف د مرکزونو او بندیخانو د قوانینو په ترځ کې رامنځته شوي دي. په ځانګړې توګه دا ټکي باید جوت شي چې آیا دغه میکانیزمونه کولای شي چې پخپل سري توقیف شوي بندیان وټاکي اویا یې خوشې کړي.
  - د کورنیو چارو د وزارت په بندیخانو کې د خپل سري توقیفونو د هغو قضیو د حل لپاره چې باید بندیان د عدلیې وزارت بندیخانو ته انتقال شي، د عدلیې وزارت، د کورنیو چارو وزارت او لوی څارنوالی باید د نوموړو قضیو د حل لپاره صلاحیت او پروسه توضیح کړي.
- تر هغه وخته پورې چې نوموړې پروسه توضیح کیږي او د ادارو ترمنځ د نظارت لازیات دایمی میکانیزم مشخص کیږي، نو
  - د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی، او د کورنیو چارو وزارت باید په ټینګه تشویق شي چې سمدلاسه او په ګډه توګه د توقیف د ټولومرکزونو، څارنوالانو او پولیسو څخه په هر ولایت کې غوښتنه وکړي چې یو غښتلی وضعي راپور دې د ټولو بندیانواو محبوسینو په هکله کوم چې د کورنیوچارو د وزارت او د عدلیې د وزارت په بندیخانو کې بندیان دي د یوې میاشتې په موده کې جوړ کړي، او کله چې ممکنه شوه مناسبه اصلاحاتي اجراات دې تر سره کړي.
    - په دغو راپورنو کې باید ټول بالقوه پخپل سري توقیفونه ذکر شي او د تعقیبی اجراات یا د ځنډونو لیري کول باید ذکر شي.
    - راپور باید د عدلیې وزارت د محبس رئیس ته، د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو رئیس ته او د لوی څارنوالی مرستیال ته د څارنې او مناسبه مؤخذ په توګه د اجرااتو لپاره وسپارل شي.
    - د وضعیت پیاوړی راپور باید په هرو درېو میاشتو کې وسپارل شي تر هغه وخته پورې چې یو بل میکانیزم رامنځته کیږي.
- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې هره اداره (د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی،) باید د نظارت داخلي میکانیزمونه کوم چې جوړ شوي ارزیابي کړي او همدارنګه د هغوی اغیزناکتوب د خپل سري توقیفونو د ټاکنې، حل او فصل او مخنیوي په هکله د ۲۰۰۹م کال د اپریل د میاشتې پورې و ارزوي، او د دغو ارزونو پر بنسټ د ۲۰۰۹م کال د جون د میاشتې پورې دې یو داسې پلان رامنځته کړي کوم چې دغه میکانیزمونه پیاوړي کړي. په ځانګړې توګه، سپارښتنه کیږي چې د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو افسران او د لوی څآرنوالی د څارنې څارنوالان اغیزمندتوب او د سترې محکمې د نظارت ظرفیت باید ازمېښت شي.
- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت،او لوی څارنوالی باید په ټینګه خپلو اړوندو د څارنې د توقیف داخلي میکانیزمونو(د بشري حقونو افسران، د توقیف د مرکز رئیسان، او د څارنې څارنوالان، په ترتیب سره) ته دنده ورکړي چې د څآرنې او راپور ورکولو دوره دې زیاته کړي لږ تر لږه په هرو دوو اونیو کې د مضبوطه وخت په حدودو کې.

- لکه څنګه چې په NJSS کې يادونه وشوه، سپارښتنه کيږي چې اخلاقي قوانين او مسلکي معيارونه بايد رامنځته او د کورنيو چارو په وزارت، د عدليې په وزارت، په لويه څارنوالۍ او په قضايي سيستم کې دې پياوړي شي.

دريمه سپارښتنه

- په ټينګه سپارښتنه کيږي چې د توقيف د مسائلو په اړوند د ولسوالۍ، ولايت او ملت په کچه د همغږۍ لپاره، ستره محکمه، د کورنيو چارو وزارت، د عدليې وزارت د بنديخانو او د توقيف د مرکزونو رئيسان،او لوی څارنوالی دې د عملياتو په يوې معياري کړنلارې باندې ترکومه ځايه چې ممکنه وي موافقه وکړي. په کړنلاره کې بايد د مؤسساتو ترمنځ د دوسيو د انتقال په هکله پروتوکولونه شامل وي ، اجراات بايد وشي کله چې دوسيه نامکمله وي يا ورکه وي، او څارنه دې په کړنلاره کې شامله وي کله چې د وخت د حدودو څخه تيری کيږي.
- هڅه بايد وشي چې پروژې بايد په NJP کې شاملې شي کوم چې په نظر کې نيول کيږي چې د معلوماتو د اداري سيستم بايد اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالۍ، ولايت او ملت په کچه پرته د ځنډ څخه د افغاني اړونده مؤسساتو له خوا پلي شي او په بشپړه توګه د تمويل کوونکو او ملګرو ملتونو له خوا بايد تمويل شي. په دغه کارکې د قضيې د اداري د سيستم د مسئوليت ټاکنه شامليږي کوم چې اوس مهال د متحده ايالاتو د دولتي ديپارتمنت لپاره دعدالت د سکتور د مرستي پروګرام او د سکتور مرستندويه پروګرام يې ازمېينت کوي
- د کورنيو چارو وزارت او د عدليې وزارت د نړيوالو تمويل کوونکو د مشورتي مرستي سره بايد په ټينګه د ګډ صلاحيت څارنيزه ميکانيزمونه رامنځته کړي.

پنځمه سپارښتنه

- د کورنيو چارو وزارت او د عدليې وزارت، لوی څارنوالی، او ستره محکمه په مرسته د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کميسيون AIHRC او نورو شريکانو ، لکه UNDP او JSSP څخه غوښتنه کيږی چه د عامه پوهاوی کمپاين چې په NJSS کی تری غوښتنه شوی د توقيف د حقوقو په اړوند د او سنيو توقيفيانو، محبوسينو او عامه خلکو په هکله کمپاين شامیلول هما يه کړي.
- د پوهې د زياتوالي وسيلې لکه د عدليې د وزارت رساله د ښځينه محبوسينو د حقوقو په هکله کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمويليږي بايد تمويل او وده ومومي. د پوليس ستيشنونه، د توقيف مرکزونه او د څارنوال دفترونه بايد معلوماتي مواد ولري لکه لاسي او نمايشي مواد.

شپږمه سپارښتنه

- په ټينګه سپارښتنه کيږي چې د عدليې وزارت د حقوقي مرستې څانګه دې دملی حقوقي مرستی څانګه دی د ملی حقوق مرستی يو سيستم رامنځته کړي لکه څنګه چې د NJSS او NJP تر قيادت لاندې غوښتل شوي دي.
  - <u>حقوقـــي مرستيالان:</u> د عدليې وزارت د حقوقي مرستې د يونټ، د خپلواکه مدافع وکيلانو د ټولنې او د عدالت د سکتور د تمويل کوونکو لپاره د شبه قضاي سيستم بايد په افغانستان کې لومړيتوب ولري. دا لاندې چارې بايد په ټينګه و هڅول شي:
    - نوي مقررات چې شبه قضاي د افغانستان په حقوقي سيستم کې رامنځته کوي بايد د سياسي او مالي له پلوه د افغانستان د دولت او د تمويل کوونکو هيوادونو له خوا يې ملاتړ وشي.
    - د عدليې وزارت د خپلواکه مدافع وکيلانو د ټولنې په همکارۍ او د تمويل کوونکو په مرسته، بايد يو پروګرام رامنځته کړي چې زده کړه چټکه او شبه قضايي په هر ولايت کې توظيف کړي، او کله چې ممکنه شي د ولسواليو مرکزونو ته دې هم وګماري. شبه قضاي ته بايد دستور ورکړل شي چې محبوسينو او د هغو کورنيو ته د هغوی د حقوقو او جنايي کړنلارې په هکله سلا مشوری برابرې کړي. (يوازي د مدافع د قانون تر قيادت لاندې يومدافع وکيل يا نږدې خپلوان کولای شي چې د محبوس څخه استازيتوب وکړي). هغو ساحوته چې يکې د مرستي حقوقي موسسې کار نکوي بايد لومړيتوب ورکړل شي.
- <u>د مدافع وکيلانو او د حقوقي مرستيالانو د شمير زياتول.</u> هغه زيارونه چې د هغه په ترڅ کې د مدافع وکيلانو شمير زياتيږي بايد لومړيتوب ورکړل شي.
  - د خپلواکه مدافع و کيلانو ټولنه بايد په جدي توګه خپل مقررات پلی کړی کوم چې د هغه په ترڅ کی راجستر شوی ددعوا وکيلان بايد لږ به هر کال کی د حقوقی مرستی دوه قضيی حل اوفصل کړيرد عدليې وزارت د حقوقي مرستي يونټ بايد تشويق کوونکی امتياز د هغو خلکو لپاره طرحه کړي کوم چې غواړي د مدافع وکيلان شی، په ځانګړي توګه په ليرې پرتو سيمو کې. تمويل کوونکی هيوادونه بايد دغه ډول اجراات تمويل کړي.

اوومه سپارښتنه

- پارلمان او د مالیې وزارت څخه غوښـتنه کیږی چه باید دا خبره ډاډه کړي کله چي مالي وجهې ترلاسه شوې هغه باید په سم وخت سره تخصیص او تأدیه شي.
- د دې لپاره چي د افغانستان حکومت او قضایې سیستم په بریالیتوب سـره د خپل سـري توقیفونو په وړاندې مبارزه پیـل کړي او د توقیف د مرکز څخـه ګڼه ګونه کمه کړي، نـو لازمـه ده چي د دې لانـدې برخو لپـاره مالی وجهې برابرې شي:
  - o معاشـونه او امتیازونه تر څو په کافی شـمیر سـره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسـان، د توقیف د مرکـز چارواکی او د محکمـی اداری کارکوونکی پاتي شي.
  - o د دغو رسـمی چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
  - o د عامو پوهاوی ملی کمپاین،
  - o د نظارت لازمه میکانیزمونو فعاله کول.

اتمه سپارښتنه

- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی او سـتره محکمـه باید پـه چټکه اومناسـبه توګه رسـمي چارواکـي په ټولو کچـو کې او هر هغه کس کنترول کړي کـوم چي د بندیانو حقوقو، د وخت قانونی حدودو او نورو مقرراتـو او حقوقي معیارونوته درنـاوی نکوي. په دغه انضبـاط کـې قانوني دعـوا شـامليږي کله چـي د جنایی مقرراتو څخه تیری وشي.
- همدارنـګـه یـو محرمانه میکانیـزم هم باید رامنځته شـی کـوم چي د هغه په تـرڅ کي څارنـوالان، قاضیان، مدافع وکیلان، د محبوسـینو خپلوان یا نور افراد وکړای شي چي د ممکنه خپل سـري توقیفونو د قضیـو راپور په محرمانه توګه ورکړي ترڅو دغه وړ ادعاګاني په مناسـبه طریقي سره وڅیړل شی.

د افغانستان قضا ته

لومړۍ سپارښتنه

- ستره محکمه باید عدليې ورارت (تقنین) ته مشوره برابره کړی ترڅو دغه وزارت سمدلاسه د قانونی چوکاټ نوي کول پیل کړي، په شمول د جزا قانون او د جنایی کړنلارې د قانـون د مسـودی نوي کـول دې پیل کړي تـر څو هغو تجدیدونو ته لومړیتوب ورکړل شـی کـوم چې به لومړۍ سپارښتنه کې طرحه شوي دي.

دویمه سپارښتنه

- سـتره محکمه او کابینه باید د مؤسسـاتو ترمنځ د نظارت میکانیزم رامنځته کړي تر څو د زیاتي مودې د خپل سري توقیفونو داسې قضیې حل او فصل کړي کوم چې تر اوسه د ولسـوالی په کچه نه دي حل شـوي. د نظارت میکانیزم څخه مخکې دا لاندې چارې باید ترسره شی:
  - o سـتره محکمه باید د کابیني سـره مشوره وکړي تر څو د بندیخانو او د ولسوالی او ولایت په کچه د هغو کمیټو په هکله د سـترې محکمې قیمومیت، هدف او صلاحیت توضیح کړي کوم چې د عدليې د وزارت د توقیف د مرکزونو په اداره باندې څارنه کوي، او دا ټولـی کمیټي د توقیف د مرکزونو او بندیخانو د قوانینو په ترڅ کې رامنځته شـوي دي. په ځانګړې توګه دا ټکي باید جوت شي چي آیا دغه میکانیزمونه کـولای شـي چي پخپل سـري توقیف شـوي بندیان وټاکي اویا یې خوشې کړي.
- ترهغـه وختـه پورې چـې نوموړی صلاحیت او پروسـه توضیـح کیـږي او د ادارو ترمنځ د نظارت لازیات دایمی میکانیزم رامنځته کیږي، نو
  - o سـتره محکمـه بایـد پـه ټینګه تشـویق شـي چې د ولسـوالی او ولایـت د محکمو څخـه وغواړي چي هر هغـه قضیه چي د قانوني وخـت د حدودو څخه د زیاتـي مـودې لپاره پاتي وي په یوه میاشـت کې وټاکـي او وروسـته دې په هرو دریو میاشـتو کې راپـور برابر کړي. همدارنګه سپارښـته کیږي چي سـتره محکمه د اړونده محکمې، په شمول د سترې محکمـې څخه وغـواړي چي په پخپلو اسـنادو کې د غـو قضیـو او هغو تـه لومړیتـوپ ورکړي چي د ولایـت پـه وضعي راپـور کې ټاکل شـوي وي. همدارنګـه سپارښـتنه کیـږي چي سـتره محکمه د مراجعینو صورت حساب جوړ کړي او د هغه سره سم دې قضیو ته لومړیتوب ورکړي.
- په ټینګه سپارښـتنه کیږي چي ستره محکمه باید د نظارت د داخلي میکانیزمونو اغیزناکتوب د خپل سـري توقیفونو د ټاکنـې، حل او فصل او مخنیوي په هکله د ۲۰۰۹م کال د اپریل د میاشـتې پورې و ارزوي، او د دغو ارزونو پر بنسټ د ۲۰۰۹م کال د جون د میاشتی پورې دې یو داسې

پلان رامنځته کړي کوم چې دغه میکانیزمونه پیاوړي کړي. په ځانګړې توګه، سپارښتنه کیږي چې د سترې محکمې د نظارت ظرفیت باید ازمیښت شي.

- لکه څنګه چې په NJSS کې یادونه وشوه، سپارښتنه کیږي چې اخلاقي قوانین او مسلکي معیارونه باید رامنځته او په قضایي سیستم کې دې پیاوړي شي.

دریمه سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د توقیف د مسائلو په اړوند د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه د همغږۍ لپاره، ستره محکمه، د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو رئیسان،او لوی څارنوالی دې د عملیاتو په یوې معیاري کړنلارې باندې ترکومه ځایه چې ممکنه وي موافقه وکړي. په کړنلاره کې باید د مؤسساتو ترمنځ د دوسیو د انتقال په هکله پروتوکولونه شامل وي ، اجراات باید وشي کله چې دوسیه نامکمله وي یا ورکه وي، او څارنه دې په کړنلاره کې شامله وي کله چې د وخت د حدودو څخه تیری کیږي.
- هڅه باید وشي چې پروژې باید په NJP کې شاملې شي کوم چې په نظر کې نیول کیږي چې د معلوماتو د اداری سیستم باید اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه پرته د ځنډ څخه د افغاني اړونده مؤسساتو له خوا پلي شي او په بشپړه توګه د تمویل کوونکو او ملګرو ملتونو له خوا باید تمویل شي. په دغه کارکې د قضیې د اداري د سیستم د مسئولیت ټاکنه شاملیږي کوم چې اوس مهال د متحده ایالاتو د دولتي دیپارټمنت لپاره دعدالت د سکتور د مرستي پروګرام او د سکتور مرستندویه پروګرام یې ازمیښت کوي

پنځمه سپارښتنه

- د عدلیې وزارت، د کورنیو چارو وزارت، لوی څارنوالی، او ستره محکمه د AIHRC او نورو شریکانو په همکاری ، لکه UNDP او JSSP باید په ټینګه و هڅول شي چې د توقیف د حقوقو په هکله د عامه پوهاوی د هغه کمپاین شمولیت باید ملاتړ وکړي کوم چې محبوسین او عامه خلک تر پوښښ لاندي راولي او دعامه پوهاوي ملی کمپاین د NJSS د شمولیت غوښتنه وکړي.

اتمه سپارښتنه

- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی او

ستره محکمه باید په چټکه اومناسبه توګه رسمي چارواکي په تولو کچو کې او هر هغه کس کنترول کړي کوم چې د بندیانو حقوقو، د وخت قانونی حدودو او نورو مقرراتو او حقوقي معیارونوته درناوی نکوي. په دغه انضباط کې قانوني دعوا شاملیږي کله چې د جنایی مقرراتو څخه تیری وشي. یو محرمانه میکانیزم هم باید رامنځته شي کوم چې د هغه په ترڅ کې څارنوالان، قاضیان، مدافع وکیلان، د محبوسینو خپلوان یا نور افراد وکړای شي چې د ممکنه خپل سري توقیفونو د قضیو راپور په محرمانه توګه ورکړي ترڅو دغه وړ ادعاګانې په مناسبه طریقې سره وڅیړل شي.

د افغانستان پارلمان ته

لومړۍ سپارښتنه

- د پارلمان څخه غوښتنه کیږی چه باید دا خبره ډاډه کړي چې د جزا د قانون د کاری چوکاټ بیا کتنه په خپله اجندا کې ځای پر ځای کړي او په هغه کې تجدیدونه لکه څنګه چې په لومړۍ سپارښتنه کې طرحه شوي دي تائید کړي.

اوومه سپارښتنه

- پارلمان او د مالیې وزارت هڅول کیږی چه باید دا خبره ډاډه کړي کله چې مالي وجهي ترلاسه شوې هغه باید په سم وخت سره تخصیص او تأدیه شي.
- د دي لپاره چې د افغانستان حکومت او قضاېي سیستم په بریالیتوب سره د خپل سري توقیفونو په وړاندي مبارزه پیل کړي او د توقیف د مرکز څخه ګنه ګونه کمه کړي، نو لازمه ده چې د دي لاندې برخو لپاره مالی وجهي برابرې شي:
  - معاشونه او امتیازونه تر څو په کافی شمیر سره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسان، د توقیف د مرکز چاروکی او د محکمې اداری کارکوونکی خوندی پاتي شي.
  - د دغو رسمي چاروکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
  - د پوهاوی ملی عامه کمپاین،
  - د نظارت لازمه میکانیزمونو د چلولو لپاره.

نړیوالې ټولنې ته:

لومړی سپارښتنه

- د نړیواله ټولنه څخه غوښتنه کیږي چه د عدلیې د وزارت (تقنین) او پارلمان له خوا د جزا د قانون د چوکاټ نوی کول تمویل او ملاتړ یې وکړي لکه څنګه چې په لومړۍ سپارښتنه کې طرح شوي دي.

دویمه سپارښتنه

- نړیوال تمویل کوونکي او د عدالت، تصحیحاتو اود پولیس د سکتور تمویل شوي پروګرامونه په ټینګه هڅول کیږي چې د اداراتو ترمنځ دداخلي نظارت میکانیزمونه رامنځته کول همایه کړي تر څو د خپل سري توقیفونو مسائل د تخنیکی مشورې او مالي مرستي له لارې لکه څنګه چې لازمه وي حل او فصل شي.
- نړیوال تمویل کوونکي او عدالت، تصحیحاتو اود پولیس د سکتور تمویل شوي پروګرامونه په ټینګه هڅول کیږي چې د داخلي نظارت د میکانیزمونو پیاوړتیا تمویل کړي کوم چې د پخپل سري توقیفونو په حل او فصل کې مرسته کوي.

دریمه سپارښتنه

- نړیوال تمویل کوونکي، ملګري ملتونه او د عدالت او تصحیحاتو تمویل شوي پروګرامونه په ټینګه هڅول کیږي چې د افغانستان دولت تمویل او یوځای ورسره کار وکړي تر څو په چټکه توګه هغه پروژې تطبیق کړي کوم چې په NJP کې شاملې دي . او په نظر کې نیول شوی چې د معلوماتو د اداري سیستم باید اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالۍ، ولایت او ملت په کچه ښه همغږي د موسساتو ترمنځ رامنځته کړي. په دغه کارکې د قضیې د اداري د سیستم ممکنه لارې چارې پلټل دی کوم چې اوس مهال د متحده ایالاتو د دولتي دیپارتمنت لپاره دعدالت د سکتور د مرستي پروګرام او د سکتور مرستندویه پروګرام لخوا ازمیښت کیږي
- نړیوال تمویل کوونکي او مرستندویه مشاورین باید په ټینګه وهڅول شي چې د ګډ صلاحیت تعقیبي میکانیزمونه رامنځته کړي.

څلورمه سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د پولیسو، څارنوالۍ او قضایي سیستم زده کړه او د ظرفیت د ودې پروګرامونه کوم چې د نړیوالو تطبیق کوونکو موسسو لکه JSSP, CSSP, UNODC, EUPOL ، او افغاني موسسات لکه د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون (AIHRC) یا دولتي دوایدو له خوا پلي کیږي باید زیات شي او تر پلان لاندې دي ونیول شي تر څو چاراوکي د نورو مسائلو تر څنګ ښه پوهه ترلاسه کړي:
  - o د عدالت مفکوره د رسمي عدالت سیستم او دهغوی متناسبوالی د غیر رسمي عدالت سره څرګندوی
  - o د توقیف رول او دنده او هغه حقوق کوم چې هغوی د درناوي او ساتني په اړه مسئول دي.
  - o د مدافع وکیل رول او دنده
  - o د قانون سره سم د ښځو او نجونو حقوق د مساویانه ساتنې لپاره او د چاراوکو دندی د دغه حق د ساتنې لپاره او دکورنیوچارو د وزارت د کورنۍ د غبرګون د یونټونو او د ښځو د چارو د وزارت رول په محلي کچه.
  - o د توقیف په اړوند دنده او د مروجو حقوقو محتویات
  - o د توقیف د تحقیق تخنیک او پوښتنو نوري لاري چارې ،
  - o د خپل سري توقیف تعریف، او موجوده علاجونه
  - o د همغږی او د قانون تطبیق په هکله د عملیاتو معیاری کړنلارې (SOPs) ،
  - o د داخلي نظارت میکانیزمونه
- د بشري حقونو دغه عملي برخې باید د پولیس، څارنوالانو، قاضیانو او د توقیف د کارکوونکو په معیاري او پرمخ تللي زده کړه کې لازیات ښکاره شي.
- د قانون مرستندویه پروګرامونه باید د عدالت د سکتور د مرستې د پروګرامونو سره کاروکړي تر څو د قانون جوړونکو او د هغوی د هغو کارکوونکو لپاره زده کړه رامنځته کړي کوم چې مشرانو جرګه او ولسي جرګه په اړونده کمیټو کې کارکوي. د زده کړې په پروګرام کې باید دغه مضمونونه شامل شي خو باید داسې اصلاحات پکښې راوستل شي چې د قانون جوړولو مقررات او د پارلمان نظارتي مسئولیتونه پکښې هم شامل شي.

پنځمه سپارښتنه

- نړیوال تمویل کوونکي او همکاره موسسې، لکه UNDP او JSSP باید د توقیف په اړوند د عامه پوهاوی د هغه کمپاین ملاتړ وکړي کوم چې په NJSS غوښتنه شوی

او اوسنی توقیفیان او محبوسین او عامه خلک تر پوښښ لاندې راولی. مرسته باید مالي او مشورتي وي.

- د پوهاوی د ودې وسیلې لکه د عدلیې د وزارت رساله د ښځینه محبوسینو د حقوقو په هکله کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمویلېږي باید تمویل او وده ومومي. د پولیس مامورینو، د توقیف مرکزونو او د څارنوال دفترونه باید لاسي او نمایشي مواد ولری.

شپږمه سپارښتنه

په ټینګه سپارښتنه کېږي چې نړیوال تمویل کوونکي او تمویل شوي پروګرامونه د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې څانګه کومه چې د پرمختیايي ملی حقوقي سیستم تمویلول لکه څنګه چې د NJSS او NJP تر قیادت لاندې غوښتل شوي دي رامنځته کړي.

- حقوقي مرستیالان: د تمویل کوونکو د عدالت سکتور او مرستندویه پروګرامونه په ټینګه هڅول کېږي تر څو په افغانستان کې د حقوقي مرستیالان سیستم ودې ته لومړیتوب ورکړي. دا لاندې چارې باید په ټینګه وهڅول شي:
  - o نوي مقررات چې حقوقي مرستیالان د افغانستان په حقوقي سیستم کې رامنځته کوي باید د سیاسي او مالي له پلوه د افغانستان د دولت او د تمویل کوونکو هیوادونو له خوا یې ملاتړ وشي.
  - o نویکونکی، او د عدالت د همایه سکتور او حقوقي کومکي پروګرامونه باید د عدلیې وزارت او خپلواکه مدافع وکیلانو د ټولنې همایه کوی او د تمویل کوونکو په مرسته، باید یو پروګرام رامنځته کړي ترڅو زده کړه ګړندی او حقوقي مرستیالان په هر ولایت کې توظیف کړي، او کله چې ممکنه شي د ولسوالیو مرکزونو ته دې هم وګماري. حقوقي مرستیالان ته باید دستور ورکړل شي چې محبوسینو او د هغو کورنیو ته د هغوی د حقوقو او جنایي کړنلارې په هکله سلا مشورې برابرې کړي. (یوازې د مدافع د قانون تر قیادت لاندې یومدافع وکیل یا نږدې خپلوان کولای شي چې د محبوس څخه استازیتوب وکړي). هغو ساحوته چې پکې د مرستې حقوقي موسسې کار نکوي باید لومړیتوب ورکړل شي
- **د مدافع وکیلانو او د حقوقي مرستو زیاتول.** هغه زیارونه چې د هغه په ترڅ کې د مدافع وکیلانو شمیر زیاتیږي باید لومړیتوب ورکړل شي.
  - o کومک کوونکي هیوادونه او د عدالت د سکتور مرستندویه پروګرامونه باید د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه وهڅوي چې په جدي توګه خپل مقررات پلی کړي کوم چې د هغه په ترڅ کې راجستر شوی د دعوا وکیلان باید لږ تر لږه به هر کال کې د حقوقي مرستې دوه قضیې حل او فصل کړي.
  - o تمویل کوونکي هیوادونه هڅول کیږي چې د تشویق کوونکی امتیاز طرحه او تطبیق د هغو لپاره وهڅوي کوم چې غواړي د مدافع وکیلان شی، په ځانګړې توګه په لیرې پرتو سیمو کې د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې د یونټ له خوا.

اوومه سپارښتنه

- کومک کوونکی هیوادونه باید په ټینګه دې ټکي ته اړشی چې د NJSS او NJP تر قیادت لاندې ژمنه وکړي چې د توقیف اړونده نوښتونو لپاره ترکومه ځایه چې ممکنه وی مالی وجهې هرڅومره چې ژرممکنه وی برابرې کړي.
- د دې لپاره چې د افغانستان حکومت او قضایې سیستم په بریالیتوب سره د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه پیل کړي او د توقیف د مرکز څخه ګنه ګونه کمه کړي، دا لاندې برخو لپاره مالی وجهې برابرې شي:
  - o معاشونه او امتیازونه تر څو په کافی شمیر سره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسان، د توقیف د مرکز چارواکی او د محکمی اداری کارکوونکی پاتې شي.
  - o د دغو رسمی چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
  - o د پوهاوی ملی عامه کمپاین،
  - o د نظارت لازمه میکانیزمونو د چلولو لپاره.

افغاني شریکانو ته

څلورمه سپارښتنه

- د حقوقو فاکولتې په ټینګه باید وهڅول شي چې دغه مضمونونه په تعلیم او روزنه کې راتول کړي. همدارنګه، د حقوقو فاکولتې باید د توقیف او د بندیانو د حقوقو تعلیم او زده کړه غوندې کړي.

پنځمه سپارښتنه

- **حقوقي مرستیالان.** د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه، د عدالت د سکتور تمویل کوونکي او مرستندویه

پروګرامونه باید د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې د څانګه سره کار وکړي چې په افغانستان کې د شبه قضايي سیستم رامنځته کړي. دا لاندې چارې باید په ټینګه وهڅول شي:

- o د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه د تمویل کوونکو په مرسته هڅول کیږي چې د عدلیې وزارت سره کار وکړي ترڅو داسې یو پروګرام رامنځته کړي چې زده کړه ګړندی او حقوقی مرستیالان په هر ولایت کې توظیف کړي، او کله چې ممکنه شي د ولسوالیو مرکزونو ته دې هم وګماري. حقوقی مرستیالان ته باید دستور ورکړل شي چې محبوسینو او د هغو کورنیو ته د هغوی د حقوقو او جنايي کړنلارې په هکله سلا مشورې برابرې کړي. (یوازې د مدافع د قانون تر قیادت لاندې یومدافع وکیل یا نږدې خپلوان کولای شي چې د محبوس څخه استازیتوب وکړي).
- o هغو ساحوته چې پکې د مرستې حقوقي موسسې کار نکوي باید لومړیتوب ورکړل شي

- **د مدافع وکیلانو او د حقوقي مرستو زیاتول**. هغه زیارونه چې د هغه په ترڅ کې د مدافع وکیلانو شمیر زیاتیږي باید لومړیتوب ورکړل شي.
  - o د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه باید په جدي توګه خپل مقررات پلی کړي کوم چې د هغه په ترڅ کې راجستر شوی د دعوا وکیلان باید لږ تر لږه په هر کال کې د حقوقی مرستې دوه قضیې حل او فصل کړي.

شپږمه سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې AIHRC او نورې همکاره موسسې د په توقیف پورې اړونده د حقوقو د یو کمپاین شمولیت د پوهاوي په ملي او عامه کمپاین کې تمویل کړي لکه څنګه چې د NJSS تر قیادت لاندې غوښتل کیږي.

دویمه ضمیمه: د لغاتو مجموعه

AGO	لوي څارنوالی
AIHRC	د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون
ANDS	د افغانستان د ملي پرمختیا ستراتیژي
ANP	د افغانستان ملی پولیس
CSSP	د متحده ایالاتو دولتي اداره د مرستي د سکتور د تصحیحاتو لپاره
GoA	د افغانستان حکومت
HRC (UN)	د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کمیټه
ICCPR	د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال تړون
ICPC	د جنایي کړنلارې لنډ مهاله قانون
ICRC	د سره صلیب نړیواله کمیټه
IMF	نړیوال پولي صندوق
JSSP	د متحده ایالاتو د عدالت د سکتور د مرستې د پروګرام دولتي اداره
LSOP	د یوناما د حقوقی سیستم د ملاحظاتو پروژه
MoI	د کورنیو چارو وزارت
MoJ	د عدلیې وزارت
MoWA	د ښځو د چارو وزارت
NDS	د ملي امنیت ریاست
NJP	د ملي عدالت پروګرام
NJSS	د ملي عدالت د سکتور ستراتیژي
OHCHR (UN)	د ملګرو ملتونو دفتر د بشري حقوقو د عالي کمشنرۍ لپاره
UDHR	د بشري حقوقو نړیواله اعلامیه
UNAMA	د افغانستان لپاره د ملګروملتونو د مرستي ماموریت
UNICEF	د ماشومانو د ښوونې او روزنې لپاره د ملګرو ملتونو نړیوال وجهي صندوق
UNODC	د ملګرو ملتونو اداره د مخدره موادو او جنایاتو د منع په هکله

د صفحې د پای یادونه

۱ د OHCHR ۲۶م شمیرې فکت شیت ته مراجعه وکړئ. د پخپل سرې توقیف په هکله کاري ګروپ ترلاس رسی
//:htm http.fs۲۶/۲/www.unhcr.ch/html/menu۶ ,
۲ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مه او ۲۷ (۲)، او (۳) ماده
۳ Martin Schönteich ته مراجعه وکړئ. په ټوله نړی کې د محاکمې څخه د مخه د توقیف اندازه او ناوړه عواقب ،د عدالت نوښتونه. د محاکمې څخه مخکې توقیف ، د آزاده ټولنې د عدالت سیستم ، ۲۰۰۸م کال، ۱۱-۴۳مه صفحه ، د ټولنیز اقتصاد او د توقیف د عامه روغتیا اغیزې د یوې مباحثې لپاره
۴ د ملی عدالت سکتور ته مراجعه وکړئ، د ANDS عدالت او د قانون حاکمیت. ۱۳۸۷-۱۳۹۱(۲۰۰۷/۰۸-۲۰۱۲/۱۳) دویم ټوک، دویم ستون، بنه اداره، د افغانستان د ملی پرمختیا ستراتیژی، ۲۰۰۸م کال ، ۲۱مه صفحه او د بشري حقوقو معیار، د افغانستان ټرون، ۲۰۰۶
۵ د بشري حقوقو معیار، لومړی ضمیمه: معیار او زمانی چوکاټ، د افغانستان ټرون، ۲۰۰۶م کال د فبروری د میاشتې لومړی نیټه، ۸ مه صفحه
۶ د ملګرو ملتونو د امنیت د شورا پریکړه ۱۶۶۲(۲۰۰۶), ۱۷۴۶(۲۰۰۷), ۱۸۰۶(۲۰۰۸).
۷ Supra, n .۵ -
۸ د محاکمې د مخه پړاو د تحقیق په مهال، صورت دعوا او د محاکمې پړاونه په کوم کې چې محبوس باید بیګناه وانګیرل شی. (د افغانستان په قانون کې، د محاکمې د مخه توقیفونه د شرطی توقیفونو په نامه یادیږي. د جزایی اجرااتو د قانون ۶مه ماده) د محکومیت څخه وروسته پړاونه وروسته له دې چې د منصفانه محاکمې په اساس توقیفی ګناهکاره و پیژندل شی، هغه توقیفیږي یا بندی کیږي، البته د محکمې د حکم په اساس. (په عمومې توګه، دغه پړاو د حبس په نامه یادیږي نه د توقیف په نامه، او توقیفی د محبوس په توګه تعریف کیږي)
۹ د NDS او IMF د توقیفونو په اړوند د مباحثې لپاره، نړیوالې عفوې ته مراجعه وکړی. د افغانستان توقیفیان د سکنجې لپاره واستول شول. د آیساف بندیخانې؟ ۲۰۰۷م کال د نومبر میاشت.۱۱ http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA۱۱/۰۱۱/۲۰۰۷/en/dom-ASA۱۱۰۱۱۲۰۰۷en.pdf, او په افغانستان کې IMF پورې اړونده بندیخانو په هکله، د بشري حقوقو،اول پخپل سرې عدالت ته مراجعه وکړئ . د بګرام او ګوانتانامو د توقیفیانو محاکمې په افغانستان کې ، ۲۰۰۸ م کال د اپریل میاشت.
arbitrary-justice-report.pdf-۰۸۰۴۰۹-http://www.humanrightsfirst.info/pdf/USLS ,
۱۰ کومه څیړنه ترسره نه شوه تر څو د خپل سرې یا غیر قانونی توقیف دوره تعقیب کړي
۱۱ په لومړي پړاو کې د ۳۴ ولایاتو څخه ۳۰ شامل و، د نورستان، ارزګان، زابل او پکتیکا د ولایاتو څخه پرته، د امنیتی اندیښنو له امله
۱۲ ټولو بنګیلو کارکوونکو د داخلی قانونی معیارونو او کړنلارو، د نړیوالو معیارونو او پوښتنلیکونو په هکله زده کړه ترلاسه کړه تر څو د ځارنې معلومات ترلاسه کړي.
۱۳ ۱۹۹۱/۴۵۸ شمیره مفاهمه، A. W. Mukong v Cameroon (د ۱۹۹۴ م کال د جولای په ۲۱مه نظریات منل شوی)، د ملګرو ملتونو به سند کې، GOAR, A/۴۹/۴۰ (دویم ټوک)، ۱۸۱مه صفحه، ۹.۸ پاراګراف، تأکید پرې وشو.

۱۴ د OHCHR ۲۶م شمیرې فکت شیت ته مراجعه وکړئ. د پخپل سرې توقیف په هکله کاري ګروپ
//:htm http.fs۲۶/۲/www.unhcr.ch/html/menu۶
۱۵ د ICCPR ۹مه ماده بیاناتو
۱. هر څوک د آزادی او امنیت حق لري. هیڅوک باید پخپل سرې توګه ونه نیول شي او یا توقیف نشي. هیڅوک باید د خپل د آزادی څخه محروم نشي په استثنا د هغه حالت چې د هغې کړنلارې سره سم وی کوم چې په قانون کې بیان شوي دي.
۲. هر څوک چې نیول کیږي باید د نیونې په مهال د نیونې دلیل ورته وویل شي او دغه په وړاندې د هر ډول تور په هکله په سم وخت کې خبر ورکړل شی.
۳. هر څوک چې د جنایت په تور نیول یا توقیفیږي باید پرته د ځنډ څخه د قاضی یا نورو با صلاحیته چارواکو مخ ته دې راوستل شی تر څو د قضایي قوې څخه کار واخیستل شی او باید په معقوله وخت کې د محاکمې یا د خوشې کیدو مستحق وي. دا باید په عمومې قانون باندې بدل نشي کوم چې هغه اشخاص چې محاکمې ته ستړګې په لار دي په توقیف کې وساتل شي، خو خوشې کیدنه یې باید د ضمانت په اساس وي تر څو محاکمې ته د قضایي اجرااتو په هر پړاو کې مراجعه وکړي او د قضاوت د اجرا لپاره باید فرصت رامنځته شی،
۴. هر هغه څوک چې د نیونې یا توقیف په اساس د خپل آزادۍ څخه محرومیږي باید د دې مستحق وي چې رسمې راپور محکمې ته وړاندې کړي، ترڅو محکمه پرته د ځنډ څخه د توقیف د قانونیت په هکله پریکړه وکړی او یا هغه خوشې کړی که چیرته توقیف غیر قانونی وي.
۵. هر څوک چې د غیر قانونی نیونې یا توقیف قربانې شوی وی باید د جبران مستحق وی او دغه جبران باید د اجرا وړ وي.
۱۶ ICCPR د خپل سرې توقیف منع، ۹مه ماده، طرزالعملی ساتنی، ۷مه، ۹مه او ۱۶مه ماده، د ماشوم د حقوقو په هکله ټرون، ۳۷ (۲) مه ماده، د بنځو په وړاندې د تبعیض د ختمولو میثاق غیر تبعیضی فقرې ۱۵ (۱) مه ماده ، او د اساسی تبعیضونو د ټولو شکلونو د ختمولو میثاق، ۵مه ماده. د یادونې وړ ده چې د عدالت نړیواله محکمه د یرغملونو په هکله چه په تهران کې وه کوم چې غیر قانونی محرومیت د آزادۍ څخه د ملګرو ملتونو د فرمان د اصولو او UDHR سره سمون نلري، نوموړې قضیه په تهران کې د امریکا د متحده ایالاتو د ډیپلوماتانو او د کونسل د کارکوونکو په هکله وه (د امریکې متحده ایالات، تهران)، د ICJ راپورونه ۱۹۸۰م کال ، ۴۲مه صفحه، ۹۱م پاراګراف.
۱۷ د افغانستان د اساسی قانون ۲۴ (۱) مه او (۳) ماده
۱۸ د افغانستان د اساسی قانون ۲۴ (۱) مه ماده
۱۹ Ibid - د افغانستان د اساسی قانون د ۲۷ (۱) مادې په اساس لاپسې بیاوری کیږي کوم چې د جرم په توګه په نظر کې نیول کیږي او سند باید لکه څنګه چې په قانون کې وي کې مخکې د تیری څخه باید جوړ شی.

۲۰ د افغانستان د اساسی قانون ۲۷ (۲) مه ماده

۲۱ په ټول راپور کې، په دغه قوانينو به مباحثه وشی او هغه ضمانت به تحليل شی کوم چې د افغانستان په اساسی قانون کې ذکر شوي دي. خوبياهم، نور قوانين توقيف کنترولوي او د راپور د وسعت له امله پرې بحث نکيږي. په دې کې دغه قوانين شامل دي: په جنايی موضوعاتو کې د نړيوالې همکارۍ قانون، د مخدره توکو د منع قانون

۲۲ رسمي جريده شميره ۳۴۷, ۱۹۷۶

۲۳ رسمي جريده شميره ۸۲۰, ۲۰۰۳.

۲۴ رسمي جريده شميره ۸۶۲, ۲۰۰۵

۲۵ رسمي جريده شميره . ۲۶, ۱۹۶۵

۲۶ رسمي جريده شميره۸۵۱, ۲۰۰۵

۲۷ رسمي جريده شميره ۸۵۲, ۲۰۰۵.

۲۸ رسمي جريده شميره۹۳۴, ۲۰۰۷.

۲۹ د افغانستان د اساسی قانون ۳۲مه ماده هغه پور ردوي کوم چې حبس ته لار آواره کړي، خو د مدنی قانون يا د قراردادی ژمنې څخه سر غړوونه نه. په نړيوال قانون کې، ICCPR د قراردادي ژمنو د پوره کولو لپاره عدم توانمندی د توقيف د ژمنی په توګه ردوي.

۳۰ د پور لپاره حبس / توقيف په روښانه توګه د افغانستان د اساسی قانون په ۳۲مې ماده کې منع شوی دی.

۳۱ د افغانستان د اساسی قانون ۲۷ (۱) مه ماده دا خبره منع کړې ده چې يوعمل د جرم په توګه په نظر کې ونيول مګر دا چې په قانون کې بيان شوي وي. هغه قانون چې د افغانستان د اساسی قانون د ۹۴مې مادې سره سمون لری ، د ICCPR ۹ (۱) ماده دغه اصل تکراروي.

۳۲ د سترې محکمې له خوا پرته د تبعيض آميزه تعبير او تفسير څخه، د شريعت يا عرفی يا ټولنيزو تمرينونو څخه سرغړونه کوم چې په جنايی قانون کې پيدا نشی د قانونی توقيف لپاره لار نه اواروي. د افغانستان د اساسی قانون ۲۷ (۱) ماده دا غواړي چې يو عمل هغه وخت د جرم په توګه په نظر کې بايد ونيول شی چې په قانون کې مخکې له دې چې د تيری ارتکاب وشی بيان شوی وی. دغه قانون په ۹۴مه ماده کې قانون داسی تعريفوی چې د ملی اسامبلې د دواړو جرګو له خوا تصويب او د دولت د رئيس له خوا لاسليک شوی وي، مګر دا چې د اساسی قانون له خوا په بل ډول بيان شوی وي.
د ۹۴مې او ۲۷ (۱) مې مادې په لوستلو سره، اساسی قانون دا غواړي چې يو عمل بايد په يوه قانون کې تدوين شی کوم چې د ملی اسامبلی او د دولت د رئيس له خوا د دې لپاره تصويب شی چې د جرم په توګه په نظر کې ونيول شی نو بيا د توقيف لپاره د جنايی کړنلارو تر قيادت لاندې قانونی بڼه غوره کوي. له دې امله د جنايی تيريو لپاره، نه شريعت او نه عروفی يا ټولنيز تمرينونه دغه معيار نه پوره کوي.
ډير څارنوالان او قاضيان د دغه اصل سره موافقه نلري. هغوی څارونکو ته استدلال کړی چې په صورت دعوا او د محکمې په پريکړو کې د ۱۹۷۶م کال د جزا قانون په بشپړه توګه شريعت نه دی منعکس کړی، له دې امله نيمګړتيا بايد د شريعت په واسطه ډکه شی. هغوی استدلال کوی چې د اساسی قانون ۱۳۰مه ماده دغه کار ته اجازه ورکوي.
۱۳۰مه ماده اجازه ورکوي چې د حنفی د فقې (د شريعت ښوونځی) څخه دې استفاده وشی که چيرته په قانون کې کومه نيمګړتيا وی تر څو عدالت په ښه توګه ترلاسه شی. کيدای شی چې دا ډول استدلال وشی چې حنفی فقه د توقيف او د جرم او جزا د تعريف لپاره د قانون په توګه په نظر کې ونيول شی. خوبياهم، داسې بريښی چې (۱)۲۷مه ماده دغه اصل ته اجازه نه ورکوي. حنفی فقه قانون نه بيانوي.
د جنايی توقيف لپاره د ۱۳۰مې مادې کارول داسې ښکاري چې د نړيوالو معيارونو سره مطابقت نلري، د بيلګې په توګه، د نړيوال قانون سره سم، يو عمل بايد د هيواد په داخلی قانون کې بايد د جرم په توګه تعريف شي مخکې له دې نه چې نوموړی عمل ترسره شی. (۱۹۹۶/۷۰۲شميره مفاهمه، C. McLawrence v. Jamaica (د ۱۹۹۷م کال د جولای په ۱۸مه نيټه نظريات ومنل شول) د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۵۲/۴۰، ۲۳۰-۲۳۱ مه صفحه، ۵,۵ پاراګراف. د ICCPR ۹(۱)مې او ۱۵ (۱) مې مادی ته مراجعه وکړی)

۳۳ UNODC ، افغانستان: ښځينه محبوسيني او د هغوی ټولنيز بيا ميشته کيدل، ۲۰۰۷م کال، مارچ.
http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Afghan_women_prison_web.pdf

۳۴ د UNODC فکت شيت، د حبس بله لاره چاره، د ۲۰۰۸م کال د دسمبر په لومړې نيټه د يوناما په مطبوعاتی کنفرانس کې وويشل شوه.

۳۵ UNODC, supra n ۳۳ ته مراجعه وکړی، ۲۲مه صفحه. معمولاً دغه قضيې د هغو نجونو او ښځو سره تړاو لري کوم چې د جبری واده يا د کورنی خشونت او يا دخپل ملګری سره تښتيدلی کله چې اړونده کورنيو اجازه نه ده ورکړې (په ساحوی دفترونو کې د ملاحظاتو او قضيو پر بنسټ، همدارنګه د ښځو چارو د وزارت، د ښځو په وړاندې د خشونت لومړی ديتابيس ۲۲-۳۳مې صفحې ته مراجعه وکړی کوم چې پايلې يې د پخپل سری توقيف او منظمو څارنو څخه ټولې کړي دي.)

۳۶ د بيلګې په توګه، په شبرغانو کې، يوه ۱۹ کلنه ښځه د کور څخه د تيښتې په جرم د ۲۰۰۷م کال د اپريل په ۲۶مه نيټه توقيف شوه او د AIHRC د مداخلی څخه وروسته خوشې شوه

۳۷ UNODC, supra. ۲۲

۳۸ د رياست جمهوری د فرمان له مخې يوه ۲۲کلنه ښځه خوشې شوه او د توقيف څخه د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په ۲۰مه نيټه آزاده شوه. د يوې ۱۶ کلنې نجلی جزا تر اوو مياشتو پورې کمه شوه.

۳۹ د څارنې برسيره، UNODC, supra n. ۳۳ pp. ۲۱-۲۲ ته مراجعه وکړی.

۴۰ هغه د ۲۰۰۷م کال د جون په دويمه نيټه محکومه شوه. هغې د توقيف په مهال يو ماشوم وزيږاوه او د دوه کلونو بند جزا ورکړل شوه. د هغې اکا تورن او محکوم شو، او همدارنګه په نقدي جريمه ۱۲۰۰ افغانی يا ۲ کاله حبس محکوم شو. په يوه بله قضيه کې، يوه ۱۵ کلنه نجلی د کامې د ولسوالی څخه په زنا تورنه شوه او په ننګرهار کې د عدليې وزارت په توقيف کې د ۲۰۰۷م کال د اپريل په ۱۵مه نيټه توقيف شوه. د کامې د ولسوالۍ ملي پوليسو د ۲۰۰۷م کال د اپريل په ۱۰مه نيټه راپور ترلاسه کړچې هغه د دوو تنو سړيو له خوا اختطاف شوه او زبر زنا ورسره وشوه. کله چې قضيه د کامې ابتدايه محمکې ته ورکړل شوي نو هغه چا چې د ده سره زبر زنا کړې وه توقيف شول. د ۲۰۰۷م کال د مي په ۱۶مه نيټه، زبر زناکوونکي په ضمانت خوشې شول چې په پايله کې تورونه ترې ليرې شول. نوموړې نجلی د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر د مياشتې تر ۱۶مه نيټې پورې په توقيف کې پاتې شوه.

۴۱ د هرات د ولايت د اوبې په ولسوالی کې، يو ۶۵کلن سړی د بې حرمتۍ په تور باندې توقيف شو، حقيقتاً مسئله د ځکمې د شخړې په سر د ملا او محبوس

تر منځ وه.
۴۲ د ننګر هار ولايت د رودات په ولسوالي کې يو خبريال د پوليسو له خوا توقيف شو په داسي حال کې چې هغه د ترياکو د کښت په اړه د مظاهرو راپور جوړوو.
۴۳ د افغانستان قانون د تورن شوي يا مشکوکه کسانو د ځپلوانو يا ملګرو توقيف د هغه د جرم له امله منع کړي دي (د افغانستان د اساسي قانون ۲۶مه ماده) او يا په تورن شوي يا په مشکوکه کس فشار راوستل چې تسليم شي يا اقرار وکړي (د افغانستان د اساسي قانون ۲۶ - ۲۷مه ماده). همدارنګه د دغی وروستی موضوع په هکله د بشري حقوقو کميټی دغه ډول توقيفونه وموندل چې پخپل سري و: ۱۹۷۷/۱۶ شميره مفاهمه Monguya Mbege et al. v .Zaire ،زاير (نظريات د ۱۹۸۳م کال د مارچ په ۲۵مه نيټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR, A/۴۰/۳۸ ,p. ۱۴۰ ,para. ۲۰-۲۱په راپور کې
۴۴ تضمين کوونکی هم توقيف شوي دي کله چې تورن کس ونه کړای شو چې خپلې ژمنې پوره کړي. دغه ډول يوه قضيه په ۲۰۰۷م کال کې د کاپيسا ولايت د لومړي کوهستان په ولسوالی کې پيښه شوه، کله چې تورن کس ونه کړای شو چې د بانک څخه اختلاس شوې دري ميليونه افغانۍ بيرته تاديه کړي او دهغه ځای څخه وتښتيدو.
۴۵ ځلور تنه د څارنوال په امر د ۲۰۰۶م کال د نومبر په ۳۰ مه نيټه توقيف شول او د ۲۰۰۷م کال د جنوری په ۱۷مه نيټه د يوناما له خوا ورسره مصاحبه وشوه.
۴۶ د ترلاسه شويو راپورنو له مخې، سړی د توطئه کوونکي په توګه تورن نه شو يا داچې په وژنه کې ښکيل دی.
۴۷ د بېلګې په توګه، د ۲۰۰۸م کال د جولای په مياشت کې د امنيت ملي رياست يو خبريال په کابل کې ونيوه او توقيف يې کړ چاچې د کرزي د اداري په هکله مهمه څيرنه خپره کړې وه . په احتمالي توګه، خبريال د افغانستان څخه بهر د پناه ګاه په لټه کې شو دهغې ويری له لاسه چې ژوند يې د ګواښ سره مخ و. همدارنګه، د ۲۰۰۸م کال د جولاي په مياشت کې، د ملي امنيت رياست يو بل خبريال د دوه تنو د وژلو په اړه د راپور جوړولو لپاره د غزني په ولايت توقيف کړ. د ادعا له مخې د طالبانو له خوا ترسره شوی و. د محلي مشرانو او يوناما د مداخلي څخه وروسته هغه خوشي شو. په ۲۰۰۷م کال کې يو تن خبريال په بغلان کې او بيا په ۲۰۰۸م کال کې د هغې مقالي لپاره ونيول شول کوم د کرزي د اداري په هکله يې لکيلي وه. په لومړي مثال کې، خبريال د ادعا له مخې وروسته د دي خوشي شو چې دهغه وزير څخه يې معذرت وغوښت کوم چې نوم يې په مقاله کې ليکل شوی و. په دويم مثال کې، د مرافعي محکمې د ابتدايي محکمې محکوميت د داخلي او بهرني امنيت د قانون د ۷مې مادي په اساس وګرځاوو. د پرويز سيد کمبخش قضيه چې يو زده کوونکی خبريال د مزار شريف څخه و په کفر ويلو تورن و، ، همدارنګه ښايي د هغه زيار سره تړاو ولري کوم چې د هغه اونورو د بيان د آزادي څخه انکار شوی و. د قضيې د سياسي او مذهبي پيچلو شرايطو داخبره ستونځمنده کړي ده چې پريکړه وشي که چيرته دا يو اصلي نيت وئ او يا ان که يو بل وئ.
۴۸ د ICCPR ۹ (۲) او ۱۴ (۳) مه ماده
۴۹ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده
۵۰ د ICCPR ۹ (۴) مه ماده
۵۱ د ICCPR ۷، ۱۰(۱) او ۱۴ (۳) مه ماده، او دسکنجې په مقابل کې تړون
۵۲ د UDHR ۱۰ ماده ، د ICCPR ۹(۳)، (۴) او ۱۴ (۳) (d) (b) او مه ماده ، برسيره پردي، غير منل شوي نړيوال اسناد لازيات تضمين برابروي، پشمول د اصولو ۱۱(۱) ماده، په هر ډول توقيف کې د ټولو بنديانو د ساتني لپاره د اصولو مسئولين، ۱۹۸۸.
۵۳ د ICCPR ۹ (۳) او ۱۴ (۳)(c) مه ماده
۵۴ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مه او ۲۷ (۳) ماده او د ICCPR ۹ او ۱۴ مه ماده
۵۵ د افغانستان د اساسي قانون ۲۲مه ماده او د ICCPR ۱۴ (۱)او ۲۶ مه ماده د ، ICCPR ,۵(a) مه مادهCERD او مفاهمی ۱۹۹۶/۶۹۴ شميره، Waldman v. Canada (نظريات د ۱۹۹۹م کال د نومبر په ۳مه نيټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په راپور کې A/۴۰/۵۵ (vol. II), pp ,۹۷-۹۸ ,para. ۱۰
۵۶ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده
۵۷ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده، دوره اي بيا کتنه: د مفاهمی ۱۹۸۸/۲۹۱ مه شميره M. Torres v. Finland ، (نظريات د ۱۹۹۰م کال د اپريل په ۲مه نيټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو سند د GAOR په راپور کې A/۴۰/۴۵ (vol. II), pp ,۱۰۰-۱۰۹ ,para. ۷,۳. د نور ترمنځ

۵۸ د مفاهمی ۱۹۸۸/۲۹۱ مه شميره M. Torres v. Finland ، (نظريات د ۱۹۹۰م کال د اپريل په ۲مه نيټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو سند د GAOR په راپور کې A/۴۰/۴۵ (vol. II), pp ,۱۰۰-۱۰۹ ,para. A ,GAOR۴۰/۴۵/۷,۳ (para ,vol. II), ۷,۳ ,.۱۹۸۹/۳۷۳ ,L. Stephens ، د ملګرو ملتونو سند د v. Jamaica نظريات د۱۹۹۵ کال داکتوبر۱۸ ومنل شول . A ,GAOR/۴۰/۵۱ (p ,(vol. II ,۹ ,para. ۹,۷,
۵۹ د مفاهمی . ۱۹۸۱/۸۴ مه شيره، H. G. Dermit ،G. I. And H.H. Dermit Barbato په استازيتوب (نظريات د ۱۹۸۲م کال د اکتوبر په ۲۱مه نيټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۴۰/۳۸ ,pg. ۱۳۳ ,para. ۱۰
۶۰ L. Stephens v. Jamaica, supra.
۶۱ د R.۹/۲, E.D. Santullo Valcado v. Uruguay مفاهمي ته مراجعه وکړی (نظريات د ۱۹۷۹م کال د اکتوبر په ۲۶مه نيټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې
A/۳۵/۵۰, p. ۱۱۰, para. ۱۲, and Communication No. R.۴/۱, W. T. Ramirez v. Uruguay (Views adopted on ۲۳ July ۱۹۸۰), p. ۱۲۶, para. ۱۸
همدارنګه د يادوني وړ ده که چيري يو محبوس يا حقوقي نماينده (مدافع وکيل) ونکړای شي چې د موقع څخه استفاده وکړي ترڅو توقيف تر سوال لاندي راولی، نو د بشري حقوقو کميټه و نه کړای شی چې پريکړه وکړی که چيرته د بندي د دغه حق څخه انکار وشی. L. Stephens v. Jamaica راپورته مراجعه وکړی (نظريات د ۱۹۹۵م کال د اکتوبر په ۱۸مه نيټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۴۰/۵۱ (p ,(vol. II ,۹ ,para. ۹,۷
۶۲ د ICPC ۳۳-۳۴ مه ماده. وروسته، د افغانستان قانون په عمومي توګه لومړني څارنوال ته مسؤليت ورکړ چې د توقيف قانونيت وڅاری (د زمانی چوکاټونو سره د مطابقت په شمول پرته د محکمي د وروستيو پريکړو څخه) او د خوشی کيدو امر ورکول کله چې پخپل سری توقيف وي ۶(۳), ۸(۴), ۳۴(۲), ۳۶, ۸۴, ICPC and Articles ۲۲ and ۵۱ او د بنديخانو او توقيفونو د قانون

۶۳ د Kulomin v. Hungary د مفاهمې ۱۹۹۲/۵۲۱ (نظریات د ۱۹۹۶م کال د مارچ په ۲۲مه نېټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۵۱/۴۰ (vol. II), p. ۸۱, para ۱۱،۳ and Torres v. Finland, supra n ۵۸, para. ۷،۲

۶۴ د Saimijon and Bazarov v Uzbekistan. د مفاهمې ۲۰۰۰/۹۵۹ شمیره (نظریات د ۲۰۰۶م کال د جولای په ۱۴مه نېټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو په سند کې CCPR/C/۸۷/D/۹۵۹/۲۰۰۰ (۲۰۰۶), para. ۸،۲

۶۵ د M. Freemantle v. Jamaica د مفاهمې ۱۹۹۵/۶۲۵ شمیره (نظریات د ۲۰۰۰م کال د مارچ په ۲۴مه نېټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۵۵/۴۰ (vol. II), pg ۱۹, para. ۷،۴ او د Stephens v. Jamaica مفاهمه۱۹۸۹/۳۷۳ supra n ۶۱, para ۹،۶ د نورو ترمنځ

۶۶ جنایي توقیف د نیوني څخه وروسته تر ۱۵ ورځو پورې د قاضی تر کنټرول لاندې نه راوستل کیږي. ان تر هغه وروسته، محکمې ته هدایت نه ورکول کیږي چې د توقیف قانونیت و ارزوي (د ICPC ۳۶مه ماده)

۶۷ Torres v. Finland, supra n ۵۸, para. ۷،۴

۶۸ د ICPC ۳۳مه ماده (د نیوني او توقیف په اړوند د څارنوال تصدیق)، ۳۶مه ماده (د صورت دعوا د وخت د غړیدو په هکله) یا ۳۸مه ماده (د مدافع وکیل د موجودیت په هکله) بندی یا مدافع وکیل ته هدایت یا اجازه نه ورکوی چې حاضر وي او د پریکړو په وخت کې د څارنوال څخه وپوښتي. په حقیقت کې، یوتن کولای شي چې استدلال وکړي چې په ۳۸مه ماده کې د دغو رسمي اسنادو د مؤخذ حذفول په اغیزناکه توګه مدافع وکیل منع کوي (او همدارنګه محبوس) چې نیونیي یا توقیف د قانونیت په هکله وپوښتي.

۶۹ دواړه مادې ، ۹(۳) او ۹(۴) د محبوس موجودیت غواړي. په ځانګړي توګه ۹(۳) مه ماده بیانوي چې محبوس د قاضی مخ ته باید راوستل شی.

۷۰ د بیلګې په توګه د Dudko v. Australia ۲۰۰۵/۱۳۴۷ شمیرې مفاهمې ته مراجعه وکړئ (نظریات د ۲۰۰۷م کال د جولای په ۲۲مه نېټه ومنل شول) CCPR/C/۹۰/D/۱۳۴۷/۲۰۰۵, ۲۹ August ۲۰۰۷, para. ۷،۴، د I .G. او H.H. Dermit Barbato په استازیتوب د H. G. Dermit ۸۴/۱۹۸۱ شمیره مفاهمه (نظریات د ۱۹۸۲م کال د اکتوبر په ۲۱مه نېټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۳۸/۴۰, pg. ۱۳۳, para. ۱۰)R and Communication No. ۲۸/۷.b) Weisenberger v. Urugua. L

۷۱ د ICPC ۳۳مه ماده (د نیوني او توقیف په اړوند د څارنوال تصدیق)، ۳۶مه ماده (د صورت دعوا د وخت د غړیدو په هکله) یا ۳۸مه ماده (د مدافع وکیل د موجودیت په هکله) بندی یا مدافع وکیل ته هدایت یا اجازه نه ورکوی چې حاضر وي او د پریکړو په وخت کې د څارنوال څخه وپوښتي. په حقیقت کې، یوتن کولای شي چې استدلال وکړي چې په ۳۸مه ماده کې د دغو رسمي اسنادو د مؤخذ حذفول په اغیزناکه توګه مدافع وکیل منع کوي (او همدارنګه محبوس) چې نیونیي یا توقیف د قانونیت په هکله وپوښتي.

۷۲ د M. and B. Hill v. Spain ۱۹۹۳/۵۲۶ شمیره مفاهمه، (نظریات د ۱۹۹۷م کال د اپریل په ۲مه نېټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۵۲/۴۰ (vol II), p. ۱۷, para. ۱۲،۳

۷۳ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مه او ۲۵ ماده

۷۴ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده

۷۵ د افغانستان د اساسي قانون (۱)۲۴مه ماده

۷۶ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مې مادې ، د ICCPR ۴ او ۳۴ (۲) مې مادې او ۴۹مې مادې او ۴۹مې مادې پورې ضمیمه شوی جدول، د جنایي قانون د کرنلاړې اتم فصل، په ۱۹۷۴م کال کې د جنایي قانون د کرنلارې اصلاح شوي قانون ته مراجعه وکړئ

۷۷ د The Netherlands Hugo van Alpen v ۱۹۸۸/۳۰۵ شمیره مفاهمه (نظریات د ۱۹۹۰م کال د اګست په ۱۵مه نېټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو په سند کې. CCPR/C/۳۹/D/۳۰۵/۱۹۸۸, para. ۵،۸

۷۸ د ICCPR ۴مه ماده

۷۹ د لازیاتو معلوماتو لپاره د UNODC د حبس لپاره د بلې لارې چارې د تطبیق او نړیوالو معیارونو او ملی قانون ته مراجعه وکړئ، ۲۰۰۸م کال د می میاشت

۸۰ معمولاً دغه سرغړونه د دوه ورځونه تر ۲ اونیو پورې ده. دغه عدم مطابقت اکثراً دې تکې پورې تړاو لری چې د پولیسو د غفلت په پرتله د ولسوالی څارونوالان یا حاضر نه وي او یا ځنډیږي. په حقیقت کې، د توقیف د ټولو چاراوکو څخه، پولیس اکثراً د قانونی وخت حدودوته درناوی کوی، او په ځینو سیمو کې د پولیس ریفورم شرایط اصلاح کړي دي. خوبیا هم سرغړونه پیښیږي. د ۲۰۰۸م کال د جولای په ۱۴مه نېټه، یوناما وموندله چې د هرات ولایت د پولیسو په کوټه قلفې کې ۵۲ تنه مشکوک خلک ساتل شوی و، ۴۰ تنه د قانونی وخت یعنې ۷۲ ساعتونو څخه زیات تر ۴۰ ورځو پورې توقیف شوي و. د ډایکندې ولایت د کیتی او میرامور په ولسوالیو کې پولیسو مشکوک خلک د ۷۲ ساعتونو څخه زیات ساتلی و کله چې څارنوال څوک چې په ولسوالی کې نه و او وي نکړای شو چې د توقیفیانو سره په ټاکلې وخت کې مصاحبه وکړي. په نورو قضیو کې، پولیسو توقیفیان د زیاتې مودې لپاره پرته له دې چې د توقیف څارنوال ته خبر ورکړي ساتلي و. د ورث په ولسوالي کې، پولیسو څارنوال ته د یوه سړي د توقیف به هکله کوم چې په یوې وژنه کې مشکوک و تر لسو میاشتو پورې خبر ورنکړ، او وروسته بیا AIHRC مداخله وکړه

۸۱ څارنوالان په منظم ډول دهغه وخت د حدودو سره په مطابقت کې پاتې راځي کوم چې په قانونی توګه ټاکل شوي دی البته د هغو توقیفیانو په اړوند د چا سره چې مصاحبه شوي ده او صورت دعوا د هغوی په مقابل کې جوړه شوې ده. څارنوالان باید د توقیفیانو سره د ۴۸ ساعتونو په موده کې مصاحبه وکړی، البته د هغه وخت څخه وروسته چې خبر ورکول کیږي (د ICPC (۱)۳۴ مه ماده)، بلکې د ۷۲ ساعتونو څخه زیات ځنډ پیښ نه شي وروسته د نیونی څخه (د ICPC (۱)۲۱ مه ماده). کله چې د نیونې او مصاحبې دواړه نیټې جوته وي، څارني وموندله چې څارنوالان د ټاکل شوی وخت د حدودو سره سمون نلري، اکثراً تر څو اونیو پورې د توقیفیانو سره مصاحبه نکوي او په ډیرو جدي قضیو کې ان تر میاشتو پورې. معمولاً د دغه ځنډونو لپاره مؤجه دلیلونه موجود نه وي. د څارنې په لومړي پړاو کې، دغه ټکي وموندل شو چې څارنوال په ۱۰۳۸ څارل شویو قضیو کې ۹۷٪ د وخت د حدودو څخه تیری کړی دی او دغه دوره د بنځو او سړیو لپاره یو شان وه. همدارنګه، څارنوالان د ۱۵ او ۳۰ ورځو د زمانی چوکاټ څخه کوم چې په ICPC کې طرحه شوی دی سرغړونه کوی او همدارنګه د دوسیه جوړولو او صورت دعوا په جوړولو کې پاتې راځي (د ICPC ۳۶ مه او ۳۹مه ماده). د ستري محکمې عالی شورا د ۲۰۰۶م کال د جولای د ۱۷ مې نیټې په خپل ۷۲۰م شمیرې یاداشت کې بیانوی چې دغه سرغړوني یوه ستونځه ده.

٨٢ د افغانستان د اساسی قانون ٣١(٢) مي مادی یوه تورن ته (که توقیف شوی وی او که نه) دا حق ورکړی چې د محکمې مخ ته په هغه وخت کي راوستل شی کوم چې په قانون کي ځانګړې شوي دي

٨٣ د ICPC ۶(٢) مه ماده. د بیلګې به توګه، یوناما وموندله چې د بلخ، سرپل، جوزجان اوفاریاب په ولایاتوکي د پنځو میاشتو په زمانی چوکاټ کې د ٢٠٠ څخه زیاتي قضیي د سترې محکمې پریکړې ته سترګې په لار دي، او د ٢٠٠٧م کال د مارچ د میاشتي د ٣١مي نیټي نه راپه دې خوا د کابل، پروان، لوګر، کاپیسا، پنجشیر او وردکو په ولایاتوکي ٣٣٨ قضیي د ټاکلی وخت څخه زیاتي پاتي دي. د ښارني په لومړي پړاو کې، په کندز، بغلان، بدخشان، او تخار په ولایاتو کې ۴٢ تنه توقیفیان د ۵ میاشتو څخه زیات د سترې محکمې پریکړې ته سترګې په لار دي. او د ٢٠٠٧م کال د دسمبر تر میاشتي دغه شمیر تر ١٨٧ تفکیک شویو قضیو پورې زیات شوی دی (۶٢ په کندز کې ، ١۵ په بغلان کې، ٣٢ په بدخشان کې ، ٣٨ په تخار کې). به کابل کې، یو سړی په وژنه تورن شو او دوسیه یې په ٢٠٠۶م کال کې مرافعې ته ولاړه لاتر اوسه د محکمې پریکړې ته سترګې په لاره دی. د سترې محکمې د پلټنې پلاوی د ٢٠٠٧م کال د اګست په میاشت کې غور ولایت ته ولاړ او ٢٠ قضیې یې وټاکلی چې د سترې محکمی له خوا زیاتي مودې لپاره ځنډو ل شوي وې. د توقیفیانو قضیې ملاحظه شوې او هغوی خوشې شول. د غزنی د ولایت څخه یو دیرش کلن سړی دومره نیکمرغه نه و. هغه د خپلې جزا په پرتله لس میاشتي زیاتي په توقیف کې پاتي شو، د سترې محکمې پریکړې ته سترګې په لار دی.

٨۴ د ICPC ۶(٢) مه ماده. د هیواد په شمال ختیځ کې شرایط ډیر ویجاړ دي، چیرته چې ٨٠٪ (د ۴٧څخه ٣٨) قضی د ټاکلی وخت څخه د زیاتې مودې لپاره پاتې دی. د ٢٠٠٧م کال د اپریل په میاشت کې، د بغلان ولایت د عدلیې وزارت په توقیف کې د بندیانو شمیر ډیر زیات شو ځکه د هغوی دوسیې د زیاتې مودې لپاره په مرافعه کې ځنډیدلي وې. همدارنګه د لوړې اعتصاب په ٢٠٠٨م کل کې د پلچرخی (د ٢٠٠٨م کال د مارچ د میاشتې د ١٨ – ٢٣ مې پورې) او د کندهار په توقیف کې رامنځته شو. د ښارني په لومړي پړاو کې، د قضیو ۶٠٪ وڅارل شوې کوم چې په مرکزي سیمه کې (کابل، پنجشیر، پروان، کاپیسا، لوګر او وردګ) د مرافعې پریکړې ته سترګې په لار وې او د دغو دوسیو د قانونی وخت څخه تر ٢ میاشتو پورې سرغړونه شوې وه. په هغه قضیه کې چې د خوست په ولایت کې وټاکل شوه، یو سړی چې په وژنه کې تورن شوی و تر ٢ کالو پورې د خوست د مرافعې محکمې پریکړې ته سترګې په لار و. دغه ډول قضیې کوم چې د هغوی د زمانی چوکاټ څخه سرغړونه شوې ده په هر سیمه او د ښارنې په پړاو کې وموندل شوې.

٨۵ د ٣۴ قضیو له ډلې څخه کوم چې د ابتدایه محکمې په کچه په کندز، بغلان ، بدخشان او تخار په ولایاتو کې د ښارني په لومړي پړاو کې ټاکل شوي دی د ١٩ قضیو (یا ۵۶٪) وخت تیرشوی دی. د هیواد په جنوب ختیځیه سیمه کې (پکتیا، پکتیکا، خوست، او غزنی په ولایاتوکې) د ښارنې په لومړی پړاو کې د زیاتې مودې پاتې شوې قضی ټاکلی شوې دی. په نورو ښارنو کې ډیر کم بدلون وموندل شو. د بیلګې په توګه، د پروان په ولایت کې دوه سړی په وژنه تورن و کوم چې د ٢٠٠٧م کال د مارچ په ٢٧مه نیټه ونیول شول، د هغوی لپاره صورت دعوا په سم وخت سره جوړه شوه ، خو د ٧ میاشتو څخه زیات محاکمې ته سترګې به لار و.

٨۶ د بیلګې په توګه، د خوست په ولایت کې، ښارونکو وموندله چې دوه سړي کوم چې د اداری فساد باندې محکوم شوي و ۴ میاشتې زیاتي د ټاکل شوې جزا د تیریدو څخه په توقیف کې پاتې و.

٨٧ نور بندیان نه خوشې کیږي ځکه هغوی نشي کولای چې نقدي جریمه د جزا د یوې برخې په توګه تأدیه کړي. دغه ډول قضیه د یوه ٢۶ کلن سړي وه کوم چې په تخار کی د غلا په تور محکوم شوی و. د سترې محمکی د پریکړې سره سره کوم چې د جزا موده یې پوره شوې وه هغه خوشې نه شو، ځکه هغه ونه منله چې د جزا نقدي جریمه تأدیه کړي. همدارنګه یوه ورته قضیه په کندز کې پیښه شوه په کوم کې چې یو ۵٨ کلن سړي د جزا د مودې څخه زیات په توقیف کې پاتې شو سره له دې چې د ښارنوال له خوا د خوشې کیدو سند موجود و، ځکه هغه ونکړای شو چې نقدي جریمه د محکمو د جزا د یوې برخې په توګه تأدیه کړي. د اوسني قانون په شرایطو کې، کیدای شي چې د حبس شرایط تر ٩٠ ورځو پورې اوږده شي که چیرته محبوس نقدي جریمه د هغه د جزا د یوې برخې په توګه تأدیه نکړي. کیدای شي چې د حبس موده تر ٩٠ ورځو پورې اوږده شي که چیرته محبوس د محکمې فیسونه تأدیه نکړي. له دې امله کیدای شي چې د حبس موده په قانوني توګه تر ۶ اضافي میاشتو پورې اوږده شي که چیرته د مناسبې کړنلارې او امرونو څخه پیروي وشي. د کړنلارو او امرونو څخه تل پیروي نکیږي، او نه هم زماني حدود رعایت کیږي.

٨٨ یوناما د ٢٠٠٧م کال د جولای په میاشت کې په کابل کې د دغو سي بندیانو یولست سترې محکمې ته د اجرااتو لپاره ورکړ، خو د سترې محکمې له خوا کوم اجراات تر سره نشول. د ٢٠٠٨م کال د اپریل \مې د میاشتې په پلچرخي کې د اله ګولې څخه وروسته، یوه کمیټه چې د ICRC, CSSP, MoD او MoJ جوړه شوه هغه بندیان خوشې کړل کوم چې نې شو کولای چې یو تضمین کوونکي برابر کړي ځکه داسې داسې یو قانوني بنسټ نه وچې هغوی بندیان شي. یوه ورته نموده د پروان په ولایت کې هم پیدا شوه.

٨٩ د سترې محکمې د عالي شورا یاداښت، ٩٩٠م شمیره، د ٢٠٠۶م کال د فبرورۍ ٢٩مه

٩٠ د افغانستان د اساسي قانون ٢٩ – ٣١ مادې ، د ۵(۵-٧), ٣١, ۵٣(ICCPR ,(g مادې، د نورو ترمنځ

٩١ د ښارني په لومړي پړاو کې، ٧٨٪ (٨٧٩ تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) راپور ورکړ چې هغوی ته چا د مدافع وکیل د درلودلو د حق په هکله خبر نه و ورکړی، او ۵۴.۵٪ (۶١۵تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) راپور ورکړ چې هغوی ته چا د دې حق په هکله خبر ورنکړ کوم چې هغوی کولای شي د خپل د ځان دفاع وکړي. دغه پایلې په عمومي توګه د وروستنۍ ښارنې په واسط تائید شوې که څه هم ځینې اصلاحات په ختیځه سیمه کې ملاحظه شول. په هغو مثالونو کې کله چې بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورکړل شوی هغه په وار وار سره د محکمې له خوا په لومړي رسمي غونډه کې ترسره شوی دی، نه دا چې د پولیسو یا ښارنوال له خوا خبر ورکړل شي د دې سره سره چې د هغوی څخه غوښتنه کیږي چې دا کار وکړي. (د ۵(٧)ICPC مه ماده)

٩٢ د بیلګې په توګه، د ٢٠٠٧م کال د نومبر په میاشت کې راپور ورکړل شو چې ١٠ تنه بندیانو د هرات او بادغیس څخه راپور ورکړ چې هغوی ته د مدافع وکیل د درلودلو د حق په هکله معلومات ورکړل شوي دي، ۵ تنو بندیانو مدافع وکیلان درلودل کوم چې د پولیس د پوښتنو په مهال حاضر و خو یوازې ٣ تنو بندیانو مدافع وکیلان درلودل چې د محاکمې په مهال حاضر و. معمولاً د پولیسو او ښارنوالانو د پوښتنو په مهال کوم مدافع وکیل حاضر نه و. هغو بندیانو چې د لومړۍ ښارنې په مهال مدافع وکیلان در لودل، یوازې ١.۴٪ (١۶ تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) وویل چې مدافع وکیلان د پولیس د پوښتنو په مهال حاضر و، او ٢.٧ (٣١ تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) وویل چې مدافع وکیلان د ښارنوال د پوښتنو په مهال حاضر و. په محکمه کې، مدافع وکیلان به ډیر زیات نه حاضریدل. هغه سیمی چې د ملاحظاتو د قانوني سیستم په پروژه کې یې ګډون کړی و دا پایله تر لاسه شوه چې په عمومي توګه د نیمایي څخه کم محبوسینو د خپلو محاکمو په مهال مدافع وکیلان درلودل. د ٢۶ قضیو څخه چې په کندز، تخار، او بغلان کې تفتیش شوې، یوازې په ۶ قضیو کې (٢۵٪) مدافع وکیلان حاضر و. په هرات، بادغیس، لغمان، او کندهار کې مدافع وکیلان څه ناڅه په نمایي وخت کې حاضر و. د ښارنې په لومړي پړاو کې، بیاهم، یوازې ۵١ تنو د مصاحبې ځواب ورکوونکو (۴,۵٪) راپور ورکړ چې مدافع وکیلان د محاکمې په مهال حاضر و. وروسته د پاملرنې وړ بدلون رامنځته نه شو. (لطفاً

یادابښت کړئ چې په ډیري سیموکې کوم چې محاکمې د LSOP په مهال ځارل کیدلې حقوقي او مؤسساتي قضیې وې. ډیري وختونه د قانوني مرستې مؤسسات د معلوماتو ډاډمنه منبع ده دا چې کوم وخت رسمي غونډې جوړیږي. د دغه اصل په نظرکې نیولو سره، د LSOP په مهال د مدافع وکیلانو ارقام غټ وربنودل شوي دي.

۹۳ البته په هغو ولایاتو کې چې د قانوني مرستې مؤسسات فعالیت ترسره کوي، لکه په کندز کې (نړیوال قانوني فونډیشن، په مزار شریف کې (میدیکا مندیال او د همکارۍ مرکز د افغانستان د ښځو لپاره)، په هرات او غزني کې (قانون غوښتونکي)، ډیر زیات احتمال لري چې بندیان مدافع وکیل ولري. د قانوني سیستم د ملاحظاتو د پروژې (LSOP) پایلې به دغه لاسته راوړنه وي. چیرته چې د مرستې قانوني مؤسسات ظرفیت درلود او موحود وې، نو د مدافع وکیلانو موحودیت ډیر ښه و. د ۳۱ ځخه زیاتې قضیې کوم چې په ننګرهار او لغمان کې ملاحظه شوي دي (د قانوني مرستې مؤسسات فعالیت تر سره کوي)، مدافع وکیلان په ۱۹ قضیو کې موجود و. په هرات او بادغیس کې، مدافع وکیلان د ۳۷ قضیو له ډلې څخه کوم چې ملاحظه شوي په ۱۶ قضیو کې حاضر و

۹۴ دا لاندې یو څو مثالونه وړاندې کیږي. د بدخشان ولایت د فیض آباد په دریمه ناحیه کې، یو سړی په غلا تورن شو، د ادعا له مخې د ۲۰۰۷م کال د فبرورۍ په میاشت کې دوه تنو پولیسانو د هغه لاسونه د ټوپک په باروتو وسوځول ترڅو په جبري توګه اقرار ترې واخلي. د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر په ۶مه نیټه، د پولیسو د ادعا له مخې دوه تنه چې په غلا تورن و د کندز ولایت د امام صاحب په ولسوالۍ کې ووهل ترڅو جبري اقرار ترې نه واخلي. یو نظامي ځارنوال د ډایکندي ولایت د نیلي په ولسوالۍ کې اقرار وکړ چې دوه تنه محبوسین کوم چې هغه یې د سکنجې لپاره تورن کړ په ځپیره ووهل تر څو په جبري توګه ترې اقرار واخلي البته د هغې وژنې په اړه کوم چې د ۲۰۰۷م کال د جون په ۲۴مه پیښه شوې وه. د کندهار ولایت د ډند په ولسوالۍ کې، د ۲۰۰۷م کال د جون په ۱۵مه نیټه ۳ تنه سړي د دولت ضد عناصرو سره د تړاو له امله ونیول شول، د دې لپاره چې په جبري توګه اقرار ترې واخلي، هغوی د پولیسو له خوا د ټوپک په قنداق ووهل شول، او ګواښ یې ورته وکړ چې امریکایي ځواکونو ته به یې وسپاري، او بیا د کندهار د ۳مې ناحیې د پولیسو له خوا ووهل شول مخکې له دې نه چې د ۲۰۰۷م کال د جون په ۱۶مه نیټه د کورنیو چارو د وزارت توقیف ته واستول شي.

۹۵ کوم توپیر لرونکي عوامل و چې د دې سبب شول چې بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورنکړي. د بیلګې په توګه، په جنوب ختیځه سیمه کې، په داسې حال کې چې معمولاً پولیس نه شو کولاي چې محبوسینو ته د دغه حق په هکله معلومات ورکړي، ځارنوالانو او محکمو هم دغه کار ترسره کړ. په شمالي سیمه کې، نه پولیسو او نه ځارنوالانو بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورکړ، په داسې حال کې چې په لویدیځه سیمه کې پولیس، ځارنوالانو او قاضیانو بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورنکړ

۹۶ د ۲۰۰۷م کال د نومبر په ۷مه نیټه، د AIHRC-UNAMA ګډ غبر ګون د معلومات د غوښتنې لپاره د شمالي سیمې له خوا

۹۷ دغه انګیرنه، په داسې حال کې چې د غیر رسمي عدالت په سیستم کې نه وړاندې کیږي، نو په احتمالي توګه د هغه عدالت څخه سرچینه اخلي کوم چې په عمومي توګه د ټولنې په کچه وړاندې کیږي چیرته چې مرتکبین په چټکۍ سره ټاکل کیږي

۹۸ د پولیسو، ځارنوالانو او محکمو دواړه اعلامیې او تمرینونه دغه انګیرنه ورښیي چې شته او مخ په خپریدو ده. بیانیې لکه، بشري حقوق زمونږ کارته خنډ پیښوي او تمرینونه لکه دا پریکړه چې بندیانو ته د هغوی د حق په هکله خبر ورنکړای شي، د مدافع وکیلانو ګوښه کول یا هغوي ته خنډ پیښول دغه انګرینه ورښیي

۹۹ Ibid

۱۰۰ د لازیاتې مباحثې لپاره لطفاً د ښځو د چارو وزارت، د ښځو په وړاندې د تیري لومړنی دیتابیس او د افغانستان UNODC ته مراجعه وکړئ: ښځینه بندیانې او هغوی ټولنیزه بیا میشته کیدنه، ۲۰۰۷م کال د مارچ میاشت په افغانستان کې د ښځو د وضعیت په هکله د لازیاتې مباحثې لپاره

۱۰۱ د قضیو لپاره دریمې برخې د A(۲)(b) سکشن ته مراجعه وکړی.

۱۰۲ د نړیوال معیارونو او د ملي قانون سره یوځای د حبس لپاره د UNODC د بلې لارې چارې د تطبیق ځانګې ته مراجعه وکړئ.
http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Afghanistan_Implementing_Alternatives_Imprisonment.pdf

۱۰۳ کله چې دواړه یوځای امتحان شول، نو ICPC او د بندیخانو او توقیفونو قانون د ځارنې لومړني صلاحیت د عدلیې په وزارت کې او په لوی ځارنوالۍ کې توقیفونو ته ورکړ. د عدلیې وزارت د توقیف د رسمي چارواکو څخه غوښتنه کیږي چې توقیفیان او بندیان خوشې کړي کله چې د وخت قانوني حدود کوم چې په ICPC کې طرحه شوي دي یا د جزا وخت ختم شي (د توقیف څخه د مخه محاکمې \ برأت لپاره د بندیخانو د قانون ۲۰(۴) او۴۹ مادې). له بلې خوا، د افغانستان د اوسني قانون تر قیادت لاندې، لوی ځارنوالي (په ځانګړې توګه ابتدایي ځارنوال او د ځارنې ځارنوال) مسؤلیت لري چې د توقیف قانونیت او د خوشې کیدو حکم وځاري کله چې پخپل سری \ غیر قانوني توقیف پیښیږي او همدارنګه د زماني چوکاټ سره سمون ورکړي او د محکمې ورستۍ پریکړې اجرا کړي (د ICPC ۶(۳), ۸(۴), ۳۴(۲), ۳۶, ۸۴ مادې او د بندیخانو او توقیفونو د قانون ۲۲مه او ۵۱مه ماده). د اوسني قانون تر قیادت لاندې، محکمه ښایي د خوشې کیدو امر صادر کړي مګر د محکمې لپاره روښانه مقررات نشته تر څو د دغه امر اجرات ډاډه شي، که څه هم، کیدای شي چې دغه صلاحیت وانګیرل شي. د افغانستان د جنایي عدالت په سیستم کې د حقایقو په نظر کې نیولو سره، دغه صلاحیت باید واضح شي.

۱۰۴ د هغو خبرو اترو په اساس کوم چې د ۲۰۰۸م کال د نومبر په ۳۰مه نیټه د یوناما – یونوکا په ورکشاپ کې د پخپل سري توقیف او د مجازاتو د معافیت په هکله ترسره شوې.

۱۰۵ د عدالت د موسساتو د وضعیت په هکله د مباحثې لپاره د ANDS د ملي عدالت د سکتور ستراتیژۍ ته مراجعه وکړئ.

۱۰۶ د بندیخانو او توقیفونو د قانون ۵۱مه ماده

۱۰۷ د پولیسو په اجراتو، دندو کې د بشري حقوقو د ساتنې په هکله د کورنیو چارو د وزارت ۰۲۰ شمیري د امر لومړی، ۴ (a) او (b) ماده او د ولایت د پولیسو د مرکزي دفتر افسرانو صلاحیتونه د بشري حقوقو په هکله، ۲۰۰۵م کال د نومبر د میاشتې ۳۰مه نیټه.

۱۰۸ د ځارنې په ټوله موده کې د توقیف د رسمي چارواکو او ځارنوالانو سره خبرو اترو وښودله چې په داسې حال کې چې ځینې ځارنوالانو د توقیف مودې ملاحظه کړې، خو دغه ډول ځارنه په ټول افغانستان کې منظمه یا ثابته نه وه. د ANP د بشري حقوقو افسرانو دې پایلې ته ورسیدل چې خپل ځان او د هغوی همکاران باید لازیات د قیمومیت سره آشنا کړي، مګر تر یو اندازې پورې یې ځارنه هم کوله. خوبیاهم، دغه کار روښانه نه و که چیرته د امنیې قومندانان د هغوی پایلې په مناسب ډول نه وې اصلاح کړې.

UNAMA OHCHR